

T.C
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

NICCOLÒ MACHIAVELLI'NİN SİYASET ANLAYIŞI

Nurdan AKGÜN

ARALIK-2022

T.C
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

NICCOLÒ MACHIAVELLI'NİN SİYASET ANLAYIŞI

Nurdan AKGÜN

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Elif ÇETİNKIRAN BALCI

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde bizzat elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada özgün olmayan tüm kaynaklara eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Nurdan AKGÜN

30.12.2022

ÖZ

NICCOLÒ MACHIAVELLI’NİN SİYASET ANLAYIŞI

Akgün, Nurdan

Yüksek Lisans, Felsefe

Tez Yöneticisi: Dr. Öğr. Üy. Elif Çetinkıran Balcı

Aralık, 2022

Modern siyaset kuramcısı olarak kabul edilen Niccolò Machiavelli, kendisinden önceki düşünürlerden farklı bir siyaset anlayışı ortaya koymuş ve böylece yaşadığı dönemden günümüze kadar ismi felsefede, siyaset biliminde ve gündelik politikada çokça anılmıştır. Kimilerine göre akli ön plana alan realist bir düşünürken kimilerine göre kötülüğün öğretmeni olan Machiavelli’nin, siyaset ve ahlak kavramları arasındaki ilişkinin nasıl olması gerektiğine dair çıkarımları, onu hala çok konuşulan biri haline getirmiştir. “Amaca giden her yol mubahtır” anlamındaki Makyavelizm kavramıyla özdeşleştirilmiştir. Günümüze kadar eleştirel olarak kullanılan Makyavelizm kavramının, Machiavelli’nin siyaset düşüncesi ile ilişkisi çokça merak edilen ve tartışılan bir konu haline gelmiştir. Bu durum çalışmada Machiavelli’nin siyasetini konu almamıza neden olmuştur.

Üç bölümden oluşan tezde, Machiavelli’nin en önemli iki eseri olan *Hükümdar* ve *Söylevler* eseri üzerinde çokça durularak, siyaset anlayışı tüm eleştirilerden ve önyargılardan arındırılarak araştırılmıştır. Aynı zamanda Makyavelizm kavramının oluşum sürecini ve Machiavelli bağlantısı konu alınarak, Machiavelli’nin Makyavelizm olarak olumsuz anlam içeren deyişi hangi ölçüde hak ettiğinin temelleri de gösterilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ahlak, Hükümdar, Makyavelizm, Machiavelli, Virtù

ABSTRACT

NICCOLÒ MACHIAVELLI'S POLITICAL THOUGHT

Akgun, Nurdan

Master of Arts, Philosophy

Supervisor: Assistant Prof. Dr. Eli Çetinkıran Balcı

December, 2022

Machiavelli, who is accepted as a modern political theorist, has put forward a different understanding of politics from the thinkers before him, and thus his name has been mentioned a lot in philosophy, politics and daily politics from the time he lived to the present day. Machiavelli, who is realist thinker who puts the mind in the foreground according to some, and the teacher of evil according to others, has made him a widely spoken person with his inferences about how the relationship between the concepts of politics and morality should be. It has been identified with the concept of Machiavellianism, meaning “Every way to the goal is permissible”. The relationship between the concept of Machiavellianism, which has been used critically until today, and Machiavelli's political thought has become a subject of much curiosity and discussion. This situation has caused us to focus on Machiavelli's political thought has become a subject of much curiosity and discussion. This situation has caused us to focus on Machiavelli's politics in our study.

In our thesis, which consists of three chapters, the two most important works of Machiavelli, *The Sovereign* and *Discourses*, are emphasized and the understanding of politics is investigated by purifying it from all criticisms and prejudices. At the same time, the formation process of the concept of Machiavellianism and the connection with Machiavelli will be discussed and the foundations of Machiavelli's deserving of the negative meaning as Machiavellianism will be tried to be shown.

Keywords: Morality, Ruler, Machiavellianism, Machiavelli, Virtue

ÖNSÖZ

Siyaset felsefesinin önde gelen isimlerinden olan Niccolò Machiavelli, ortaya koyduğu siyaset anlayışından dolayı yüzyıllar boyunca kendinden çokça bahsettirmiştir. Machiavelli hakkında günümüze kadar birçok eser yazılmıştır. Machiavelli siyaseti din, ahlak gibi alanlardan soyutlayıp, gerçekçi ve yalın bir şekilde ortaya koymuştur. Bundan dolayı adı şeytana kadar çıkmış ve düşünceleri yanlış anlaşılabilir olarak Makyavelizm kavramı ortaya çıkmıştır. Machiavelli'nin eserlerine yüzeysel olmayan bir şekilde bakıldığı zaman siyaset düşüncesine realist bir yaklaşım getirdiğini görürüz.

Bu çalışma Machiavelli'nin siyaset düşüncesini tarafsız bir şekilde ele almaya çalışmıştır. Bu çalışmamda yardımlarını benden esirgemeyen sayın tez danışman hocam Dr. Öğr. Üy. Elif ÇETİNKİRAN BALCI'ya teşekkür ederim. Ayrıca bugünlere gelmemde çok büyük emekleri olan ve bu yolda maddi manevi hiçbir desteğini benden esirgemedikleri için canım aileme teşekkür ederim.

Nurdan AKGÜN

Kırklareli, 2022

İÇİNDEKİLER

BEYAN.....	iii
ÖZ.....	V
ABSTRACT	VII
ÖNSÖZ.....	ix
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1

1.BÖLÜM:

MACHIAVELLI'NİN SİYASET ANLAYIŞININ ARKA PLANI	7
1.1. Machiavelli Kimdir?	7
1.2. Machiavelli'nin Yaşadığı Dönemde İtalya'nın Sosyo-politik Durumu	11
1.3.Machiavelli ve Rönesans.....	16

2.BÖLÜM:

MACHIAVELLI SİYASAL DÜŞÜNÇESİNDE HÜKÜMDARIN YERİ	21
2.1. Kaç Tür Hükümdarlık Vardır?	22
2.2. <i>Virtù-Fortuna</i>	29
2.3. Hükümdarda Ahlak ve Siyaset İlişkisi.....	34

3.BÖLÜM:

MACHIAVELLI SİYASETİNİN ANA UNSURLARI	47
3.1. Machiavelli'de Yönetim Şekilleri	47
3.1.1.Mutlak Monarşi	48
3.1.2.Cumhuriyet	50
3.3. Machiavelli'de Güç Unsurları.....	61
3.4. Machiavelli'de Din-Siyaset ilişkisi:.....	68
3.5. Machiavelli Makyavelist mi?.....	74

SONUÇ	83
KAYNAKÇA	89

KISALTMALAR

a.g.e : Adı geçen eser

ev : Çeviri

der : Derleyen

S : Sayı

s : Sayfa

GİRİŞ

İnsanlık tarihine baktığımız zaman insanlar dağınık halde yaşarken varlıklarını devam ettirebilmek adına diğer insanlara ihtiyaç duymuşlardır. Aynı zamanda dağınık bir şekilde yaşamaları ve sayılarının azlığından dolayı, insanlar düşman saldırılarına karşı koyamaz haldedir. Bunun içinde birbirlerinin ya da güç sahibi olanların yanına göç ederler ve büyük bir topluluk oluşturdular.¹ Daha sonra bu topluluklar düzenli bir şekilde yaşayabilmek için bazı yasalar meydana getirdiler. Bu yasalarında düzenli bir şekilde uygulanması için, bunları denetleyen bir kişiye ihtiyaç duydular ve kendi içlerinden en güçlü birini seçerek başa getirdiler. Meydana getirdikleri yasalar çerçevesinde yaşamlarına devam ettiler. Böylece kent devleti meydana geldi ve beraberinde de siyaset kavramı oluşmaya başladı.² Zamanla siyaset kavramı gelişip değişime uğramıştır. Birçok düşünür siyasetle ilgilenmeye başlamış ve siyasetle ilgili birçok eserler kaleme alınmıştır. Eski Yunanlıların siyaset bilimi yaratıcısı oldukları söylenir. Platon'un *Devlet*'i, Aristoteles'in *Politika*'sı bunlara örnek teşkil etmektedir. Ortaçağa gelindiğinde ise siyaset düşüncesi kavramı Tanrı merkezli olmuş ve siyasette kilisenin sözü geçmeye başlamıştır. Ortaçağ'ın sonlarında ise Machiavelli ile birlikte siyaset Tanrı merkezli olmaktan çıkıp, seküler bir hal almıştır.

Siyaset felsefesinin en önemli temsilcilerinden biri olan Machiavelli, bu sahaya yeni bir nefes getirmiştir. 3 Mayıs 1469 tarihinde İtalya'nın Floransa kentinde dünyaya gelen Machiavelli Rönesans döneminin önemli düşünürlerinden biridir. Machiavelli'yi bu kadar önemli yapan şey ise siyasette gerektiğinde ahlak ilkesinin terk edilmesi gerektiğini savunması ve siyasete realist bir boyut getirmesidir. Machiavelli bu düşüncelerini eserlerinde dile getirmiştir. Bunlar en çok bilineni *İl Principe* diğer ismiyle *Hükümdar* ya da *Prens*, diğeri ise *Titus Livius'un İlk On Kitabı Üzerine Söylevler*'dir. Machiavelli'nin bu iki önemli eseri günümüze

¹ Niccolò Machiavelli, *Siyaset Üzerine Konuşmalar*, çev. Hakan Zengin, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2017, s.24

² Alaeddin Şenel, *Siyasal Düşünceler Tarihi*, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 2019, s.42

kadar çokça okunmuş ve üzerine yazılar yazılmıştır. *Hükümdar* eserini eski mevkiini kazanmak adına Lorenzo de Medici'ye hediye etmek için kaleme almıştır. Bu kitap, basıldıktan sonra Kilise tarafından yasaklanan kitaplar arasına girmiştir. Aynı zamanda bu kitapta yazılanların yanlış yorumlanması sonucu, Makyavelizm kavramı meydana gelmiştir.

“Makyavelizm” kavramı, siyasette çıkarların sağlanması için her yolu meşru kılan düşüncüyü anlatır. Yani amaca giden her yol mubah anlamına gelir. Machiavelli siyaset ve ahlak ideallerinin birbirinden bağımsız olduğunu ve yeri geldiğinde bir hükümdarın ahlak ideallerini terk etmesi gerektiğini söylemiştir. Bundan dolayı da Machiavelli, şeytani, kötü, acımasız, zorba, kötülüğün öğretmeni gibi birçok kötü eleştiriye maruz kalmıştır. Düşünceleri politik hırsın göstergesi olduğu kabul edilmiştir. Böylece Machiavelli günümüze kadar kötü bir şekilde ün salmıştır.

Tüm siyasi düşüncelerin, siyasi gelişmelerin arkasında onu besleyen olaylar, gelişmeler ve düşünsel bir yapı vardır. Machiavelli'nin siyaset düşüncesinin arka planında ise düşünürün yaşadığı dönemde ki siyasi bütünlüğünü sağlayamamış İtalya vardır. Machiavelli, Avrupa'da hakim güçlerin, krallıkların, kilisenin, imparatorlukların birbiriyle çatışma halinde olduğu bir ortamda yaşamıştır. Machiavelli'nin en büyük arzusu İtalya'yı bir bütün halinde olmasını sağlamaktır. İşte Machiavelli bu amaç doğrultusunda düşüncelerini şekillendirmiştir.

Machiavelli'nin düşüncesini besleyen diğer gelişme ise dönemin İtalya'sının en önemli akımı olan Rönesans'tır. Rönesans, kelime anlamıyla “yeniden doğuş” demektir. Avrupa'da Ortaçağ sonrasında, siyasal, kültürel, politik, bilim, sanat, mimari ve eğitimde yenilenmeye gidilmiştir. Rönesans'la birlikte Ortaçağ Hıristiyan öğretisi etkisini giderek kaybetmiştir. Beraberinde düşüncenin merkezine Tanrı ve ruhani öğeler yerine insan aklı getirilmiş, insan özgür bir varlık olarak görülmüştür. Machiavelli de bu düşüncelerden etkilenerek siyaset düşüncesinin temeline insan aklını koymuş ve insan aklının rasyonelliğine dikkat çekmiştir.

Tezin birinci bölümünde, Machiavelli'nin düşüncesini etkileyen, hayatı, yaptığı meslekler, dönemin İtalya'sı, gibi önemli

unsurlardan bahsedilmiş, bu bilgiler ekseninde Machiavelli'nin siyaset görüşünün daha iyi aktarılacağı düşünülmüştür.

Machiavelli'nin asıl amaçladığı şey güçlü bir iktidardır ve bu iktidarın devamlılığını sağlayabilmektir. Çünkü Machiavelli'ye göre kuvvetli bir hükümdarın olması ülkeyi yıkıma götürmekten kurtaracaktır. Bundan dolayı da günümüze kadar önemini korumuş olan *Hükümdar* eserinde bir hükümdarın ayakta kalması ve güçlü olması adına tavsiyelerde bulunmuş ve tarihten örnekler vermiştir. Machiavelli'yi siyaset düşüncesi tarihinde ön plana çıkaran şey, onun ahlaktan bağımsız bir siyaset düşüncesi ortaya koymasındır ve bu bakımdan *Hükümdar* adlı kitabında hükümdara gerektiğinde ahlak kurallarını terk etmesi gerektiğini söylemiştir. Örneğin, Machiavelli bir hükümdarın hükümdarlığı elinde tutabilmek için gerektiğinde söz verse bile sözünü tutmayabileceğini, etrafına korku yayan, cimri bir kişi olabileceğini söylemiştir. Çünkü ancak bu şekilde tebaasını düzen içinde tutabilecektir. Machiavelli, güçlü bir iktidar amaçlamıştır, bu güçlü iktidar, hükümdarın yapıp etmelerinden geçmektedir. Bundan dolayı hükümdarlara tavsiyelerle dolu bir kitap yazmıştır. Bu tezin ikinci bölümünde de güçlü bir iktidar elde etmek için Machiavelli'nin hükümdarlara verdiği tavsiyeler ve siyasal yönetim biçimleri ele alınmıştır.

Tezin üçüncü bölümünde ise Machiavelli'nin siyasetinde olmazsa olmaz ana unsurlardan bahsedilmiştir. Bu ana unsurlardan biri Machiavelli'nin savunduğu yönetim şeklidir. Machiavelli için yönetim şekli monarşi ve cumhuriyetler olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Machiavelli *Hükümdar* kitabında monarşiden, *Söylevler* kitabında cumhuriyetten bahsetmiştir. Çünkü Machiavelli İtalya'nın siyasi birliğini sağlamak için, yukarıda da bahsedildiği gibi, bütün sorumluluğu hükümdara yüklemiş ve İtalya'nın, durumundan dolayı monarşinin etkin bir yöntem olacağını düşünerek *Hükümdar* kitabında monarşiden bahsetmiştir. Aslında Machiavelli *Hükümdar* kitabında bir yönetim şeklini savunmamıştır sadece hangi yönetim şekli olursa olsun, nasıl ele geçirilir ve nasıl devamı sağlanır, bunlardan bahsetmiştir. Tezin devamında da ayrıntılı şekilde anlatılacağı üzere Machiavelli'nin gönlünde yatan yönetim şekli cumhuriyettir. Bunu da *Söylevler* kitabında dile getirmiştir.

Machiavelli'nin siyasetinde olmazsa olmaz unsurlardan biri de birey ve halktır. Rönesans'la birlikte insan, birey olarak toplumda ayrı bir varlık haline gelmiştir. İnsan aklı ön plana çıkmış ve kendi eylemleriyle kendini geliştirme olanağına sahip bir varlık haline gelmiştir. Machiavelli de bireyi siyaset düşüncesinin merkezine yerleştirmiştir. Siyasette başarılı olmanın yolunun insanları iyi bilmekten geçtiğini söylemiş, aynı zamanda iktidarda kalmak isteyen hükümdarın, halkın desteğini mutlaka alması gerektiğini, halkın desteğini almayan hükümdarın yok olmaya mahkûm olacağını belirtmiştir.

Machiaevelli'nin siyasetinde olmazsa olmaz diğer unsur ise, bir hükümdarı iktidarda sağlam, kuvvetli ve uzun ömürlü hale getiren güç unsurlarıdır. Machiavelli bir hükümdarın savaş stratejilerini çok iyi bilmesi gerektiği görüşündedir. Hatta yöneten kişinin asli görevinin savaş olduğunu, savaşa dair bir bilgisi olmayan hükümdarın iktidarda uzun süre kalamayacağını belirtmiştir ve Machiavelli için iyi yasalar, savaş kadar önemlidir. Çünkü toplumu düzende tutmanın yolu iyi düzenlenmiş yasalardır. Yine insanların kötü olabileceğini göz önünde bulundurularak insanların yasalar ile sınırlandırılması gerektiği görüşünü savunmuştur.

Bir diğer ana unsur ise dindir. Machiavelli'nin din anlayışı çok fazla tartışmaya konu olmuştur. Machiavelli bilindiği üzere siyasetin sekülerleştirme taraftarıdır. Machiavelli her ne kadar Ortaçağ düşünürleri gibi din merkezli siyaset taraftarı olmasa da hükümdarın gerektiği zaman dini kullanması gerektiğini de belirtir. Çünkü insanların dine olan saygısı çoktur ve bundan dolayı dini gerektiğinde bir araç haline getirilmesini savunur.

Machiavelli tüm bu düşüncelerinden, özellikle de ahlak ile ilgili düşüncesinden dolayı yıllar boyu ağır eleştirilere maruz kalmış ve adı şeytan ile eşdeğer tutulmuştur. *Hükümdar* kitabı Kilise tarafından yasaklanan kitaplar arasına alınmıştır. Hatta Machiavelli'nin ismini bile anmaya çekinip ismini yazılarında anagram olarak geçirmişlerdir. Machiavelli'yi sadece *Hükümdar* kitabından ibaret sananlar, Machiavelli'nin söylemek istediklerinin arka yüzünü anlamadan okumuşlardır. Böylece “amaca giden her yol mubahtır” anlamında olan

Makyavelizm terimi, suçlayıcı bir sıfat olarak süregelmiştir. Machiavelli gerçekten Makyavelist mi? Üçüncü bölümün son kısmında bu konu ele alınacaktır. Bize sadece kötülüğü mü öğretmiş? Gerçekten amaca giden her yol mubah mı? Tezde tüm bu sorulara cevaplar verilmeye çalışılmış ve Machiavelli'yi anlama yoluna gidilmiştir. Böylece Machiavelli'nin adını kötüye çıkaran Makyavelizm yakıştırmısından bağımsız olarak düşüncelerinin temelleri gösterilmeye çalışılmıştır.

1.BÖLÜM:

MACHIAVELLI’NİN SİYASET ANLAYIŞININ ARKA PLANI

1.1. Machiavelli Kimdir?

Niccolò Machiavelli 1469 yılında İtalya’nın Floransa kentinde, orta gelirli bir hukukçunun oğlu olarak dünyaya geldi.³ Machiavelli’nin ailesi, Floransa’da 13.yüzyıldan beri devlet hizmetinde önemli mevkilerde bulunmuş, zengin bir aile olarak tanınıyordu. Niccolò Machiavelli’nin babası Bernardo Machiavelli diğer aile mensupları gibi zengin değildi. Üstelik Bernardo mevcut borçlarını ödeyemediği için kamu haklarından yasaklanmış bulunduğundan, hukuk doktoru unvanına sahip olmasına karşın, yasal olarak avukatlık yapması da mümkün değildi. Bu yüzden de gereksinimlerini gizlice yürüttüğü mesleğinden kazandıklarıyla karşılamaktaydı.⁴

Bernardo Machiavelli birçok önemli âlimle oldukça yakındı. Floransa Üniversitesi’nde edindiği bu dost çevresi ve ülkenin başlıca Hümanistlerinin katılımıyla oluşturduğu arkadaş grubuna sahipti.⁵ Bernardo’nun en çok dikkat çeken özelliği ise kitaplara olan düşkünlüğüydü. 1470’lerden beri, eline geçen her klasik eseri okuyordu. Livius ve Macrobius gibi yazarların kitaplarını kendi kütüphanesine satın almak için hiçbir masraftan kaçınmazdı. Parası yetmediğinde çeşitli kurumlardan ödünç kitap alırdı. Sahip olduğu kitaplardan en çok değer verdiği Livius’un *Roma Tarihi* kitabıydı.⁶

Niccolò’nun çocukluk dönemi Muhteşem Lorenzo’nun yönetimindeki Floransa’nın en parlak çağına denk gelmiştir. Bu dönem sanat ve edebiyat alanında özgürlüğün yaşandığı, maddi zenginliğin doruğa

³ Alaeddin Şenel, *Siyasal Düşünceler Tarihi*, s.330

⁴ Yaşar Şahin Anıl, *Niccolò Machiavelli*, İstanbul, Kastaş Yayınevi, 2010, s.66

⁵ Anıl, a.g.e, s.66

⁶ Ross King, *Machiavelli: İktidar Filozofu*, çev.Volkan Atmaca, İstanbul, Alfa Yayınları, 2011

ulaştığı bir dönemdi.⁷ Bernardo oğlunu hümanist kültürle eğitmeye kararlıydı. Niccolò, yedi yaşına geldikten sonra, mahalle okulunda üstat Matteo adlı bir hocadan temel düzeyde Latince öğrenmeye başladı. Birkaç yıl boyunca da Paolo da Ronciglione adında ustanın gözetiminde Latince kompozisyon ve aritmetik dersleri aldı. Christoforo Londino'nun şiir ve hitabet sanatı dersleri verdiği Studio Fiorentino adında 1348 yılında kurulan Üniversiteye girmeye hak kazandı. Burada, hümanist müfredatın disiplinleri olan retorik, dilbilgisi, şiir, tarih ve ahlak felsefesi alanlarında sağlam bir temel oluşturdu.⁸ İşte bu seçkin dostların oluşturduğu ortam Niccolò Machiavelli'nin babasına manevi bir zenginlik verirken, kendisinin eğitimi ve kariyeri içinde bulunmaz bir şans oluşturdu.

Machiavelli ilk etkin rolünü 1498'de oynamıştı. Bu dönemde rejimi kontrol eden Savonarola da iktidar da aynı yıl düşmüştü. Bu olayın ardından işini kaybedenlerden biri de şansölye yardımcısı Alessndro Braccesily'di. Bu makam birkaç hafta boş bırakıldıktan sonra adı hiç duyulmamış olan Machiavelli'nin bu göreve getirilmesi önerildi. Daha sonra 19 Haziran'da bu göreve getirildi.⁹ Skinner, belli başlı makamlara kimin nasıl getirileceğine dair bir usulün olduğundan bahseder. Memurların diplomatik becerileri ve beşeri dallarda belirli bir eğitim almaları beklenmektedir. Hümanistler öğrencilerinden öncelikle Latinceye hakim olmalarını, ardından retorik ve klasik figürlerin üsluplarını bire bir uygulamasına geçmelerini ve son olarak çalışmalarını ilkçağ tarihi ve ahlak felsefesiyle tamamlamalarını bekler.¹⁰

Görüldüğü üzere Machiavelli daha 29 yaşındayken hiçbir idari tecrübesi olmamasına rağmen ve isminin nerdeyse hiç duyulmamasına rağmen bu görev için önerilmiştir. Babasının ekonomik durumunun olmaması da bu görevin gerektirdiği eğitimi almasına engel de olmamıştır. Yukarıda da belirtildiği gibi babasının seçkinlerden oluşan arkadaş grubu Machiavelli için de bulunmaz bir şanstı. Bu ayrıcalık daha bir yıl olmadan

⁷ Anıl, *Niccolò Machiavelli*, s.69

⁸ King, *Machiavelli: İktidar Filozofu*, s.4-5

⁹ Quentin Skinner, *Machiavelli*, çev. Nursu Öрге, Ankara, Dost Kitapevi, 2017, s.13

¹⁰ Skinner, a.g.e, s.15

işinde yükselmesine sebep olmuştu. Machiavelli Floransa Cumhuriyeti ikinci sekreterliğine yükselirken bir yandan da Onlar Kurulu'nun sekreterliğine getirildi ve böylelikle Machiavelli yurtdışı seyahatlerine gönderilmeye başlandı.¹¹

Machiavelli'nin dış işlerinde aldığı ilk görev 1500 yılında Fransa'ya gönderilmesi oldu. Bu görevin amacı Floransa'nın Pisa kentiyle giriştiği savaşta, Fransa'nın desteğine rağmen, Floransa mağlup oldu. Machiavelli bu başarısızlığın, Floransa'dan kaynaklanan bir sebep olmadığını, daha çok gönderilen Fransız askerlerinin disiplinsizliklerinden kaynaklığını XII Louis'e anlatmaktı. Machiavelli'nin bu görevden tek kazancı Fransa gibi büyük devletlerin, Floransa'nın düşük askerî gücünü ölçüt alarak, onu önemsemediği gerçeğini öğrenmesi oldu. Machiavelli'nin bu görevlerdeki deneyimleri, öğrendikleri siyaset düşüncesini şekillendirdi.¹²

Machiavelli'nin bir diğer önemli görevi 1501'de Roma Dükü'nün Floransa'ya saldırmasını önlemek ve Roma Dükü Cesare Borgia hakkında bilgi toplamak için Imola'ya gitmesiydi. Roma Dükü'nün amacı, İtalya'nın en önemli kentine, kurmayı tasarladığı yeni devletiyle ilgili Floransa'yla resmi bir ittifak kurmaktı. Bu görev Machiavelli'nin en verimli dönemi oldu.¹³ Machiavelli Floransa'da nefret ve korku uyandıran Borgia'ya hayranlık duymaya başladı. Borgia'nun iyi bir eğitim aldığı her halinden belli oluyordu. Machiavelli de bunun farkındaydı ve en çok Borgia'nın haşmetinden etkilendi. Borgia'nın Machiavelli'yi etkilediği bir diğer özelliği ise şaşmaz kararlılığı ve eylemlerindeki gözüpekliğiydi. Aynı zamanda Borgia'nın savaşta zafere giden yolda hiçbir engel tanımamazlığı, korku bilmemezliği, Machiavelli'nin etkilendiği diğer özellikler arasındaydı.¹⁴

Machiavelli, Floransa halkının özgürlüğünü korumak ve refahını sağlamak için bir sivil ordunun gerekliliğine inanıyordu. Bunun için

¹¹ Ros King, *Machiavelli: İktidar Filozofu*, çev. Volkan Atmaca, İstanbul, Alfa Yayınları, 2011, s.8

¹² Anıl, *Niccolò Machiavelli*, s.76

¹³ Anıl, a.g.e, s.78

¹⁴ King, *Machiavelli: İktidar Filozofu*, s.36

çalışmalara başlamıştı ve 1505 yılında alınan kararlar Machiavelli savunma işlerine bakan Dokuzlar Konseyi sekreterliğine atanarak bütün çalışmalarını Floransa'da milis gücünün kurulması için harcadı. Machiavelli Poppi'deki yeni üssüne taşındı. Poppi Casentiro'da küçük bir tepe şehriydi. Burada güçlü erkekleri toplayarak bir milis ordusu kurmaya çalıştı. Milis kuvvetlerini bir araya getirirken çok zorlandı. Ama her şeye rağmen, Şubat ortasında Floransa'da bir geçit töreni düzenleyecek kadar asker toplamayı başardı.¹⁵

Machiavelli gözlemlediği ve düşüncesinde etkili olan bir diğer lider Papa II. Julius'tur. Machiavelli 1506'da aldığı görev, Julius'un Kilisenin elinde olan toprakları yeniden ele geçirme girişimi hakkında Signoria'yı bilgilendirmektir. Julius'un sürekli eylem halinde olması ve savaşçı bir papa olması Machiavelli'yi çok etkilemişti.¹⁶ 1512 yılına geldiğinde Fransızlarla işbirliği içinde olduğu için Floransa'yı cezalandırmak isteyen Papa'nın Kutsal Birlik ordusu yola çıktı. Öncelikle Fransa'nın ilerleyişini durdurdular ve Rovenna, Parma ve Bologna'dan çekilmelerini sağladılar. Floransa üzerine yürüdüler. Çaresiz kalan Floransa yenilgiyi kabul etti. Mediciler 18 yıl aradan sonra iktidara geri döndüler ve birkaç gün sonra Cumhuriyeti kaldırdılar.¹⁷

Cumhuriyete sonuna kadar bağlı olan Machiavelli'nin sekreterlik görevine son verildi ve saraya girilmesi yasaklandı. Machiavelli parasal kefalet vermek koşuluyla tutuklanmaktan kurtuldu. Ancak 1513 yılında Medicilere karşı yapılan suikaste, şüpheli görüldüğünden yeniden tutuklandı. Daha sonra Rocco San Casciano'da bulunan babasının küçük çiftliğine sürgün edildi. Her türlü faaliyetten ve çok sevdiği görevinden yoksun bırakıldı.¹⁸ Machiavelli'nin günleri bu küçük çiftliğinde geçiyordu. Sürgün günlerinde yapmayı en çok sevdiği şey odasına çekilip yazı

¹⁵ King, *Machiavelli: İktidar Filozofu*, s.62

¹⁶ Skinner, *Machiavelli*, s.27

¹⁷ Anıl, *Machiavelli*, s.81

¹⁸ Gaetano Mosca, *Siyasi Doktrinler Tarihi*. Çev.Samih Tiryakioğlu, İstanbul, Bilge Kültür Sanat Yayıncılık, 2019, s.92

yazmaktı. En önemli eserleri olan *Hükümdar* ve *Söylevler* isimli eserlerini kaleme aldı.¹⁹

1519 yılında Lorenzo di Piero de Medici ölmüştü. Yerine Kardinal Giulio de Medici gelmişti. Machiavelli yine sürgün yıllarında kaleme aldığı *Savaş Sanatı* isimli eserini kendisine takdim etti. Mülayim bir yönetici olan Giulio de Medici 1520 yılında Machiavelli'yi Floransa Resmi Tarihçisi unvanıyla onurlandırdı. 1526 yılında istihkâmları denetlemek için kurulan sekreterlik görevi verildi. 1527 yılında Floransa'da Medicilere karşı büyük bir ayaklanma oldu. Küçük Alessandro de Medici kenti terk etti. Floransa yönetimi Plagnoni Ailesi geçti. Machiavelli 21 Haziran 1527'de hastalanarak hayatını kaybetti.²⁰

1.2. Machiavelli'nin Yaşadığı Dönemde İtalya'nın Sosyo-politik Durumu

Machiavelli'nin düşüncesinin oluşmasında o zamanki İtalya'nın durumu önemli etkenlerden biridir. Aynı zamanda Machiavelli'nin ortaya attığı düşünceleri daha iyi anlamak için o dönem ki İtalya'yı ve doğduğu şehir olan Floransa'yı yakından bilmemiz şarttır.

İtalya Roma kentinin kuruluşundan sonra tarih sahnesinde önemli bir rol oynamaya başladı. Romanın kuruluşu M.Ö. 600 yıllarına dayanır. Kent bulunduğu alanın tam ortasında yer alan Palotinus tepesine kurulmuştu. Roma'da Etrüsk egemenliği hakimdi. Ama daha sonra 509 yılında kral kovulup cumhuriyet ilan edildi. Cumhuriyet onca zorluğa rağmen, Augustus'un yönetimine kadar ayakta kalmayı başardı ve M.S. 395'te ikiye bölündükten sonra 476 yılında tarihe karıştı. Batı Roma İmparatorluğu yıkılmasından sonra bütün Avrupa'nın olduğu gibi İtalya'nın denetimi de, bu kıtaya istila eden barbar kavimlerin yöneticilerine geçmişti. 773 yılından itibaren Charlemagne'ın mutlak egemenliği altında artık yeni imparatorluğun ülkesi haline gelmiş olan İtalya aynı parçalanmışlık içinde çalkalanmaya devam etti.²¹

¹⁹ Anıl, *Niccolò Machiavelli*, s.83

²⁰ Anıl, a.g.e, s.86-87

²¹ Anıl, a.g.e, s.20-23

9. yüzyıla gelindiğinde Karolenj Hanedanı'nın yıkılması ve iktidardan çekilmesinden sonra, krallık tahtı artık ülkeyi kendi aralarında paylaşmış ve soylular arasında devamlı şekilde el değiştirmiştir.²²

1490'larda İtalya yarımadası çok fazla bağımsız krallık, dukalık, derebeylik, şehir devleti ve cumhuriyet arasında bölünmüştü. Bunların arasında beş hakim güç vardı. Kuzeyde, Sforza ailesinin kontrolündeki Milano Düklüğü, diğeri, iç kısımlara kadar egemen olan Venedik Cumhuriyeti'ydı. Aragon kraliyeti ailesi üyeleri tarafından yönetilen Napoli Krallığı Güney İtalya'nın üçte birini elinde tutuyordu. Merkezdeki bölgeyi ise Papalık Devleti işgal ediyordu. Beşinci güç ise Floransa'ydı. Pisa şehri dahil olmak üzere Toskana'nın kırsal bölgesinde 900 bin hektarlık bir alana yayılıyordu. Bu beş güç, tarihte Lodi Barışı saldırmazlık anlaşması imzaladı. Ancak Napoli kralı I. Ferdinando'nun ölmesiyle Fransa ve Aragon, taht üstünde hak iddia etti.²³ Hal böyleyken İtalya'daki tüm güçler birbirlerinin güçlerini çekemez hale geldiler.

19.yy'da, bağımsızlık içinde bulunan İtalyan kentlerinin bir bölümü Signoria denilen Bey ya da Podesta ismiyle anılan Belediye Başkanları veya Capitano Del Popolo adını taşıyan Halk Önderlerinin yönetimleri altında bulunuyorlardı. İktidar için devamlı mücadele halindeydiler. Savaşlarında başarı kazanmak için çoğunlukla paralı askerlerinden yardım alıyorlardı. Onların bitmeyen çekişmelerinden yararlanmak isteyen dış kuvvetler oluyordu.²⁴

İtalya'nın önemli beş gücünden olan Papalık Devleti Roma'da oturan Papa'nın yönetiminde bulunan bir devlettir. İtalya'nın orta ve kuzey bölgesinde; Emilia ve Umbria bölgelerindeki Ferrara, Rimini, Bologna ve Perugia kentleri, Papanın otoritesini tanımış ve belirli ailelerin yönetimine bırakılmışlardı. Ama 14. yüzyılda papalık büyük aşınmaya uğramıştı. Papanın acımasız ve çıkarıcı tavırları insanlarda dinsel kurumlara karşı olumsuz duygular oluşturmuştu. Aynı şekilde her türlü otorite zaafı, adaletsizlik ve düzensizlikten sorumlu görülen siyasal kurumlara da insanlar

²² Anıl, *Niccolò Machiavelli*, s.24

²³ King, *Machiavelli: İktidar Filozofu*, s.12

²⁴ Anıl, a.g.e, s.26

olumsuzluklarla bakmaktaydı. Aynı zamanda halkın bizzat kendisi de, siyasal güçlerin saldırılarından dolayı zor koşullarda yaşamaktaydı.²⁵ Yurttaşların başvuracağı hiçbir adalet kapısı kalmamıştı. Mahkemeler iktidarda bulunan siyasal gücün ya da dinsel gücün emirleri altındaydı. İşte bu koşullardan dolayı halk tam bir açmaz içindeydi. İtalya'nın güçlü tek bir devlet halinde olmaması, memleketin birçok küçük siyasal birime bölünmesine sebep olmuştu.

İtalya tarihinin 15. Yüzyılının sonuyla 16. Yüzyılın ilk yarısı Machiavelli'nin yaşadığı zamana denk gelmektedir. Bu döneme ait olayların artık Machiavelli'nin yaşadığı şehrin merceğinden bakmakta fayda vardır.

Latince 'gelişen kent' anlamına gelen Florentia kelimesinden üretilen Floransa, İtalya yarımadasının kuzeybatısında, Ligurye Denizine bakan yerlerde kurulmuştur. Floransa, Toskana vilayetinin yönetsel merkezi ilan edilmişti. Roma İmparatorluğu'nun yıkılması ile birlikte kent Bizans, Ostrogot ve Lombaro egemenlikleri altına girmiştir. Nüfusu bir dönem bin kişiye kadar düşen Floransa 11. yüzyıldan itibaren zaman zaman bağımsızlığını kazanan kent 13. ve 14. yüzyıllarda artık yaklaşık altı yüz bin kişilik nüfusa sahip olarak müstakil bir devlet durumuna ulaşmıştı. Bu yüzyıllarda Floransa Guelfo ve Ghibellino hiziplerinin çatışmalarına sahne olmuş bu çatışmadan sonra da 1434 yılında Medici ailesinin yönetimi altına girmişti.²⁶

Michelangelo, Dante, Brunellechi, Vinci, Cavalcanti, Petrarca, Galileo ve Medicilerin ülkesi olarak bilinen bu kentin merkezi durumunda olan Signoria Meydanı, dikkat çekici sanat eserleriyle süslenmişti. 15. yüzyılda Marsillio Ficino tarafından kurulan Platon Akademisi ve 1321 yılında hümanizmin merkezlerinden biri haline gelen üniversite bu tarihe kültürel katkıları olmuştur.²⁷

14.yüzyıl boyunca ve 15. yüzyıl başlangıcında Floransa politikası, "Yüksek Zanaatları" meydana getiren büyük tacirlerle büyük bankerler tarafından yönetildi. Yüksek Zanaatlar hükümeti 1434'e kadar sürdü. Fakat

²⁵ Anıl, *Niccolò Machiavelli*, s.28-29

²⁶ Anıl, a.g.e, s.49

²⁷ Anıl, s.g.e, s.51

eski tacir oligarşisine katılmamış bulunan yeni bir ailenin etkisi, 1478 yılında ağır basmaya başladı. Medici'lerin zenginliği, halk tarafından sevilmiş ve nüfusu da günden güne artmıştı. Bu da eski oligarşik ailelerin kıskançlığını sebep oldu. 1433'te Medici'lerin kurnaz reisi olarak bilinen Cosimo di Medici, sürgüne gitmek zorunda kaldı ve Medici'lere bağlı olan birçok atölyelerle bankaların kapanışı büyük bir ekonomik kriz doğurdu. Mediciler Floransa'nın aşağı halk tabakası tarafından da seviliyordu. Bu sebeplerden dolayı kriz ancak Cosimo sürgünden geri çağırılınca son buldu. Cosimo yurduna döndükten sonra eskisine göre daha büyük bir güç edindi.²⁸ 1434 yılından itibaren Cosimo Floransa'nın eski cumhuriyet kurumlarına dokunmadı. Bürokrasi vasıtasıyla kurduğu etkin, dükalık benzeri bir yönetim icra etti.

Cosimo di Medici 1464'te öldü. Onun yerine oğlu I.Piero geçti. Piero'nun yöneticiliğiyle 1469 yılındaki halef olarak iki oğlunu bırakıp ölüp gitmesiyle son buldu. Lorenzo ile Giulio büyükbabaları Cosimo'nun politikasını devam ettirdiler. Ama eski oligarşik aileleri Medicileri devirmek için Pazzi'leri suikaste bulundular. Bu suikast sırasında Giulio hançerlenerek hayatını kaybetti. O andan itibaren Lorenzo yurdunun tek hakimiydi.²⁹ Lorenzo de Medici'nin 1469-1492 yıllar arasında egemenliği pek çok İtalyan kentinde görülen 'Aydın Zorba Yönetimi' şeklinde bir saltanat süreci olmuştu. İtalya'da ortaya çıkmış Hümanizm ve Rönesans hareketlerine gönülden katılarak, bu akımın gelişmesini sağlamıştır. Halk tarafından ona "Muhteşem Lorenzo" unvanı verilmişti.³⁰

Lorenzo sanatçılarla, bilginlerin büyük koruyucu sıfatıyla çevresini gerçek bir saray erkânı topluluğu aldı. Bu topluluk içinde eski oligarşi mensupları da bulunuyordu. Lorenzo'dan başlayarak Medici ailesi, Kardinaller Kutsal Kurulu'nda da temsil edildi. İtalya'nın öbür bölgelerinde de hükümdar aileleriyle evlilik bağları kurdu. Bu olaylar, uzlaşmaz eski oligarşik aileleri etkiliyordu. Aynı şekilde eskiden Medici'ler kendi koruyucuları sayan alt sınıfta Lorenzo'nun bu tutumundan hoşnut olmamaya

²⁸ Mosca, *Siyasi Doktrinler Tarihi*, s.87

²⁹ Mosca, a.g.e, s.88

³⁰ Anıl, *Niccolò Machiavelli*, s.52

başladılar. Artık halk Medici'leri, yeni bir aristokrasinin meydana gelmiş olduğu efendiler olarak görmeye başladılar.³¹

Muhteşem Lorenzo'nun ölümünden sonra yerine geçen oğlu Piero di Lorenzo Medici, "Talihsiz" olarak hatırlanan bir prensti. Bu sıralar Ferrera'lı bir Dominiken papazı olan Hieronimo Savonarola, Floransa'da büyüklerin kötülükleri hakkında vaazlar vermeye başladı. Rönesans'ı ve onu destekleyenleri acımasızca eleştiriyordu. Aşağı halk tabakasıyla orta sınıflar onu desteklemeye başlamışlardı. Savonarola bu sitenin işlediği günahlar yüzünden Tanrı'nın cezalandırması yakın olduğu gibi kehanetlerde bulunmaktaydı. O sıralar Fransız kralı VIII. Charles, İtalya'ya saldırarak İtalya'nın bütün şehirlerini sarstı. Halkın çoğu Savonarola'nın kehanetinin doğru olduğunu sandılar. Lorenzo'nun oğlu Fransız kralı ile savaşmadı. Floransalılar topraklarında birçok yerin ve Pisa ayaklanmasına şahit oldular. Floransa yüklü bir savaş tazminatı ödemek zorunda kaldı. Bunun sonucunda halk ayaklandı ve Medici ailesi sürgün edildi. Sonrasında Floransa'da Cumhuriyet ilan edildi ve Savonarola yeni hükümetin manevi önderi haline geldi.³²

Görünürde kent yönetim örgütü bin üyesi olan Büyük Kurul olan Cumhurbaşkanı Gonfaloniere ve yürütme organı durumundaki Floransa Konseyi olan Signoria'dan oluşuyordu. Bunların dışında Onlar Konseyi kurumları da bulunuyordu. Bütün bu yönetim biçimlerinde görevli kimseler belli bir oligarşi içinde geliyordu. Böylece Floransa'daki demokratik yapı sahte bir görünüm sunuyordu. Savonarola ileri giderek kiliseyi ve Papa'nın kendisi eleştirmeye başladı. En sonunda durumu kendi otorite ve saygınlığına da saldırı şeklini alması üzerine Papa VI. Alexander, Arrobbiati adlı muhalefet grubuyla Savonarola'yı etkisiz hale getirmeye çalıştı. Floransa iki rakip tarikatın mücadelesine sahne oldu. En sonunda Savonarola aforoz edilerek idam edildi.³³

Venedik, Milano ve Papa'nın oluşturduğu kutsal ortaklık VIII. Charles'i Toskana'dan çekilmek zorunda bıraktı. Ama VIII. Charles yerine

³¹ Mosca, *Siyasi Doktrinler Tarihi*, s.88

³² Mosca, a.g.e, s.89

³³ Anıl, *Niccolò Machiavelli*, s.58-60

geçen Fransa kralı XII.Luis'in İtalya üzerine yeni bir sefer düzenlenmesi Floransa için yine zorlu günlerin yaşanmasına neden oldu. Bu olaylardan hemen sonra İspanya, İsviçre ve Venedik'in oluşturduğu kutsal birlik, Fransızları yendi. Floransa'nın üzerine yürüdüler. Bu olaydan dolayı da Mediciler için Floransa'ya dönme olasılığı oluştu.³⁴

1512 yılında Giuliano de Medici yeniden Floransa yönetiminin başına geçti. Cumhuriyetin tayin ettiği memurları görevinden alarak yerlerine kendi adamlarını yerleştirdi. Giuliano'nun yönetimi sadece bir yıl sürmüştü. 11 Mayıs 1513 günü Floransa can ve top sesleriyle inledi. Papa II.Julius 21 Şubat'ta hayatını kaybetti. Ardından kardinaller toplantısında Kardinal Giovanni de Medici, otuz yedi yaşındayken, Papa X. Leo unvanıyla tahta geçti. Kardeşini de aynı yıl Kardinal ve Katolik Kilisesi Başyargıçlığı'na atamıştı. Bu nedenle Giulino da Floransa yöneticiliğini terk ederek Roma'ya gitti. Ardından Floransa yöneticiliğine de Lorenzo di Piero de Medici geçti.³⁵

1519 yılında Lorenzo de Medici'nin ölümü üzerine yönetime getirilmesi için ailede uygun bir aday bulunamadı. Floransa'nın yönetimini elden kaçırmamak için henüz reşit olmayan, evlilik dışı oğlu Alessendro de Medici'yi Kardinal Posserini'nin naipliğinde Prenslük makamına oturtmak zorunda kaldılar. Ama Naip Passerin'in yönetiminden hoşnut olmayan halk, gruplaşmaya başladı. Kentte büyük bir ayaklanma meydana geldi. Alessandro de Medici'nin devrilmesinde öncülük yapan Plagoni Ailesinin kentin yönetiminde etkin olduğu yıllarda Floransa'da tekrar cumhuriyet kurulmuştu. Ama İmparator Charles-Quent ile dargındılar. Bunun üzerine Papa VII.Clemens ile İmparatorun anlaşmaları üzerine Floransa'yı tekrardan Medicilere teslim etmişti.³⁶

1.3.Machiavelli ve Rönesans

Yukarıda Machiavelli'nin fikir hayatının şekillenmesinde önemli bir yeri olan İtalya'nın siyasi durumunun genel hatlarıyla bahsedildi. Şimdi ise

³⁴ Anıl, *Niccolò Machiavelli*, s.6

³⁵ King, *Machiavelli: İktidar Filozofu*, s.108

³⁶ Anıl, a,g,e, s.64

Machiavelli'nin düşüncesini etkileyen diğer bir etkenden, yani Rönesans'tan bahsedilecektir. Rönesans 14.yy ve 16.yy ortalarında İtalya'da başlayan ve daha sonra Batı Avrupa'ya yayılan ekonomi, siyaset ve bilimde yeni gelişmeler olan büyük bir yinleme hareketidir. 16.yüzyılda "Rönesans" terimine hiç kimse bir anlam verememiş bu yüzyılda klasik kültürünün yeniden canlanması için rinascita (yeniden doğuş) sözcüğü kullanılmıştır. "Rönesans" terimi ise belirli bir tarihsel dönemi betimlemek için kullanımı ancak 19. Yüzyıl ortalarında olmuştur.³⁷ Rönesans ilkçağ ve ortaçağ düşüncelerinin tekrar incelenmesinden ziyade, o zamana kadar gelen konuları tamamen yeni bir biçimde, farklı bir bakış açısıyla ortaya konulmasıdır.

Rönesans'ın yükselişinin nedeni olan gelişmelerden biri kent burjuvazisinin yükselişiydi. Feodal yapı ve kapalı lonca ekonomisi yerine bireysel kapitalist ekonomi eskisinin yerini aldı.³⁸ Ticari sermaye, daha girişimci bir tutumu benimsiyordu ve Medici ailesi Floransa'da ilk bankayı kurdu. Üretici girişimciler bunların yanında yer alıyor ve zanaatçılara karşı oluyordu. Ürünler yalnız yerel gereksinimleri karşılamadığı ve başka ülkelerde de satıldığı için, mal oluş fiyatları da hesaplanıyor, kapitalizmin ilk dönem pazar ekonomisi de İtalya'da ortaya çıkıyordu. Böylece feodal dönemin ekonomik baskıları, ilk kez İtalya'da ortadan kaldırıldı ve ekonomik nedenlerden dolayı Rönesans ilk olarak İtalya'dan yola çıktı.³⁹

1486 yılında Ümit Burnu'nun ilk kez gemiyle geçilişi ve 1492 yılında Christopher Columbus'un Amerika kıtasını keşfetmesiyle baş döndürücü bir hal aldı. 1493 yılında Ümit Burnu'ndan dolaşarak Hindistan'a varan Vasco de Gamo'nun hazırladığı olanaklar yeni umutları yeşertti.1494 yılında Avrupa'ya yeni dünyadan gelen patates, mısır ve domates gibi yiyecekler, eski dünyanın açlık tehlikesini ortadan kaldırdı Amerika kıtasının keşfiyle, oradaki altın ve gümüşün Avrupa'ya taşınmasıyla bolluk meydana geldi. Bu bollukla meydana gelen Fiyat

³⁷ Jerry Brotton, *Rönesans*, çev. Hakan Gür, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 2012, s.18

³⁸ Turan Tektaş, *Niccolò Machiavelli*, İstanbul, Parola Yayınları, 2019, s.53

³⁹ Ernst Bloch, *Rönesans Tarihi Üzerine*, çev. Hüsen Portakal, İstanbul, Cem Yayınevi, 2002, s.8

Devrimi toplumsal çalkantılara sebep oldu ve fiyatları dört misli arttırdı. Böylece toprak mülkiyeti ve soyluluğuna bağlı olan eski düzen yıkılıp menkul değerlere bağlı yeni başladı.⁴⁰

İtalya'nın sermayeci düzeni, özgürlük ve bireycilik anlayışını da beraberinde getirdi. Rönesans'ın etkisiyle insanı merkeze alan hümanizm düşüncesi büyük önem kazandı. Yaşar Şahin Anıl "Bu akım bireyselliği idrak eden insanın, bu idrakini ifade için klasik çağa ilişkin kültürel araçları kullanması anlamına gelir." der.⁴¹ Hümanistler, 15. yüzyıl Avrupalılarına dünyaya ve insanın dünyadaki yerine yeni gözle bakmayı önerdiler. Dahası hümanistler başka kaynakların yanı sıra Yunan filozofu Protagoras'ın "İnsan her şeyin ölçüsüdür." savından ilham aldılar. Hümanistlerin çoğu Hristiyan olmalarına rağmen, dini değerlerden ziyade, dünyevi işlere merak duydular. İnsanın doğası konusunda klasik görüşü ön plana çıkardılar. İnsanı özgür, yaratıcı, iradeli hem yüksek akla hem de tutkulara meyilli bir varlık olarak gördüler.⁴²

Aslında Rönesans hümanizminin öyküsü 14.yüzyılın İtalyan yazarı ve bilgini Petrarca ile başlar. Petrarca'nın babası noter olarak görev yaptığı Avignon kentindeki papalık malikânesiyle yakından bağlantılıydı. Petrarca bu akademik geleneklerden yola çıkarak ihmal edilmiş Romalı yazarların, retorik ve biçimsel niteliklerine duyduğu ilgiyi geliştirdi. Ayrıca kütüphane ve manastırları klasik metinler bulmak amacıyla elden geçirdi ve sonunda da, Cicero'nun 'de studiis humanitatis' (beşeri bilimler üzerine) konusu tartıştığı *Pro Archia Poeta* başlıklı konuşmasını keşfetti. Bu metinde Cicero sorunu retorik ve hitabet felsefesiyle karşılaştırıp ortaya koyarak, Petrarca'nın hümanizminin şablonunu oluşturmuştu. Bireysel gerçekliğin felsefi arayışla, ikna gücünün retorikle birleştirilmesi, kusursuz bireyi elde edebilmek için uygar bireyin studio humanitatis (insanlığın incelenmesi) disiplinlerinde, yani dilbilgisel, retorik, şiir, tarih ve ahlak felsefesi alanlarında çok yoğun eğitiminden geçmesi gerekmekteydi.⁴³

⁴⁰ Anıl, *Niccolò Machiavelli*, s.43

⁴¹ Anıl, a.g.e, s.40

⁴² King, *Machiavelli: İktidar Filozofu*, s.4

⁴³ Brotton, *Rönesans*, çev. Hakan Gür, Ankara, Dost Kitapevi Yayınları, 2012 s.60

Skinner, Hümanistlerin en ayırt edici özellikleri hakiki anlamıyla insani bir eğitime uygun içerikli tanımlayan belirli bir kurama gösterdikleri sadakat olduğunu söyler.⁴⁴ Hümanizmin, insanın klasik metinleri kavramasıyla, toplumsal ilişkilerde karşılaşılabileceği ahlaksal sorunların üstesinden gelebilme yetisine sahip olduğunu gösterdi. Aynı zamanda 15. yüzyılda Avrupa’da meydana gelen bürokratik katmanlaşma içinde elçi, avukat, rahip için gereken becerinin klasik metinlerin çalışılmasıyla edinileceğini ikna etti.⁴⁵

Bu dönemin en önemli olaylarından biri de Luther’in 1517 yılında Wittenberg Kilisesi’nde, Papalık uygulamasını eleştirmek için sunduğu bildirgedir. Bu bildirge aynı zamanda Reform hareketinin başlamasına sebep olmuştur. Katolik Kilisesi’nin aşırı zenginleşmesi ve yozlaşması aynı zamanda dünyasal etkinliklerle daha fazla ilgilenmeye başlaması reform hareketlerini başlatmıştır.

1054 yılından itibaren Hristiyanlık, Katoliklik ve Ortodoksluk şeklinde iki büyük mezhebe ayrılmıştır. İstanbul’da oturan Patrik, Ortodoksları dinsel başkanı olarak kabul eder. Roma’da oturan Papa ise Aziz Petrus’un vekili unvanıyla tüm Hristiyanların başı olduğu ve insanları Hristiyan toplumundan dışlamak ve günahlardan arındırmak gibi bir hakkı olduğu iddiasındaydı. Rönesans’la birlikte uyanışa geçen insanların birçoğu Papa’nın böyle bir yetkisinin olup olmadığı tartışmaya başladılar.⁴⁶ Nihayet Wittenberg Üniversitesi hocalarından Martin Luther doksan beş maddelik bir bildiri hazırlayarak, Katolik Kilisesinin Hristiyanlık inançlarına aykırı uygulamalarını ilan etti. Luther bireyin Tanrı’yla dolaysız bir ilişkiye sahip olduğunu, günahların affı içinde rahiplerin, azizlerin ya da günah affetme belgelerinin aracılığına güvenemeyeceğini ileri sürdü.⁴⁷

Luther bu başkaldırıda yalnız da değildi. Alman prenslerinin büyük çoğunluğu kendisini destekliyordu. Luther’in bu çıkışı sadece Alman halkında değil Avrupa’nın tamamı üzerinde etkisi olmuştu. Kısa zamanda

⁴⁴ Skinner, *Machiavelli*, s.15

⁴⁵ Brotton, *Rönesans*, s.57

⁴⁶ Anıl, *Niccolò Machiavelli*, s.47

⁴⁷ Brotton, *Rönesans*, s.98

Luther'e taraf olanların sayısı arttı. Alman köylüleri ayaklandı ve kilisenin mallarını yağmalamaya girişildi. Bu sırada da Osmanlı İmparatoru Kanuni Sultan Süleyman Papa'nın yardımcısını cezalandırmak için Macaristan'a yürüdü. Mohaç Zaferi Katoliklerin, Protestanlara karşı katliamlarını önledi. Bu dış tehlike karşısında, Katolikler Luthercilere karşı harekette bulunmama kararı aldılar. Daha sonra da Protestanlık yeni bir Hıristiyan mezhebi olarak onaylanmak zorunda kalındı.⁴⁸

Görüldüğü üzere bu bölümde Machiavelli'nin düşüncesine etki eden olaylar ele alındı. Her düşünürün olduğu gibi Machiavelli'de doğduğu, yaşadığı yerden, mesleğinin gerektirdiği görevlerden ve yaşadığı dönemin akımlarından etkilenmiştir. Bu arka plandan yola çıkarak Machiavelli'nin siyasi düşüncesini daha iyi anlama şansı yakalanabilir.

⁴⁸ Brotton, a.g.e, s.99

2.BÖLÜM:

MACHIAVELLI SİYASAL DÜŞÜNCESİNDE HÜKÜMDARIN YERİ

15.yüzyıl ve 16.yüzyıllar arasında yaşayan İtalyan siyaset filozofu Machiavelli, yukarıda da bahsedildiği üzere Rönesans çağının insanıdır. Machiavelli bu çağı siyaset felsefesi alanında *Hükümdar* adlı eserinde aydınlatmıştır. *Hükümdar*, politika hakkında yazılmış bilimsel bir incelemedir. Machiavelli'nin en bilinen eseri olarak sayılan *Hükümdar* eseri 1513 yılında yazılmış olmasına rağmen ölümünden beş sene sonrasına kadar basılmamıştır.

Machiavelli *Hükümdar* eserini görevinden alınıp sürgün edildiği yıllarda yazmıştır. Bu eseri yazma amacı hayatını ve elinden alınan görevini kurtarabilmektir. Machiavelli bu eseri Lorenzo de' Medici'ye sunmak istemiştir. Bu eserde hükümdarlığın nasıl elde edileceği ve sürdürülebileceği konusunda tarihlerden örnekler vererek tavsiyelerde bulunmuştur.

“...artık benden yararlanmalarını istiyorum, çünkü ardından beğenilerini kazanamazsam, kendimden şikayetçi olmalıyım; bundan dolayı eğer benim bu çalışmam okunmuş olursa, on beş yıldır devlet sanatı üzerine çalışırken uyumadığımı bizzat rol aldığımı göreceklersiniz; herhangi biri, diğerleri pahasına da olsa, tam bir tecrübeye sahip birinin hizmetlerinden yararlanmaktan pekala memnun kalabilir.”⁴⁹

Machiavelli'nin *Titus Livius'un İlk On Kitabı Üzerine Söylevler* adlı eseri ile *Hükümdar* arasında ki fark; *Hükümdar* ne denli monarşiye yakınsa, *Söylevler* de o denli monarşiden uzak, cumhuriyete yakındır. Çünkü monarşi o günkü koşullarda kısa vadede tek seçenektir ki zaten, Medici ailesinin cumhuriyeti yıkarak Floransa'ya monarşiyi getirdiğinden dolayı Lorenzo de' Medici'ye sunacağı eserin Cumhuriyet rejiminin üstündekilerden bahsetmesi pek olası olmayacaktır.⁵⁰

⁴⁹ Niccolò Machiavelli, *Orta Elçilikler- Mektuplar*, çev. Alev Tolga, İstanbul, Say Yayınları, 2011, s.177

⁵⁰ Niccolò Machiavelli, *Hükümdar*, çev. Necdet Adabağ, İstanbul, İstanbul, Kültür Yayınları, 2020, s.xiv

Machiavelli Lorenzo de' Medici'ye yazdığı mektupta Hükümdar eserinden şöyle bahsetmiştir.

“Ben de Ekselansları'ma bağlılığımın bir göstergesi olarak sunmak istediğim bir şeyim olsun diye arandığımda, sahip olduğum en değerli eşyalarımın arasında, güncel yaşanmışlıkların yoğun deneyimiyle yoğurduğum, eskilerin derslerinden öğrendiğim büyük insanların eylemlerine ilişkin bilgiler kadar beğendiğim bir şey bulamadım. Söz konusu bilgileri uzun uzun özenle inceledikten ve değerlendirdikten sonra bir kitapta toplayarak Ekselansları'na sunmak istedim... Ve bu kitabım dikkatlice okunup değerlendirilirse görülecektir ki, benim en büyük arzum, yazgının ve üstün niteliklerinizin size gösterdiği yolu izleyerek o büyüklüğe ulaşmanızdır. Eğer yüceliğiniz zirvesinden kimi zaman bakışlarınızı aşağılara çevirirseniz, peşimi bırakmayan kara yazgımın, hak etmediğim tokadını durmaksızın nasıl da yediğimi görürsünüz”⁵¹

Bu ikinci bölümde Machiavelli'nin *Hükümdar* adlı eseri üzerinde çokça durularak, filozof için ideal hükümdarın nasıl olması gerektiğini ve karşılaşacağı herhangi bir durumda nasıl davranması gerektiği ele alınacaktır.

2.1. Kaç Tür Hükümdarlık Vardır?

Machiavelli için önemli olan şey siyasal olgulardır. Siyasal olguların temelinde de siyasal iktidar sorunsalı vardır. Machiavelli'nin ilgilendiği şey iktidarın nasıl kazanıldığı ve nasıl korunduğudur. Bunun üstünde tartışmaya yürüten Machiavelli, iktidar nedir, türleri nelerdir, nasıl kazanılır ve nasıl elde tutulur sorularıyla ilgilenmiştir. Bundan dolayı Machiavelli *Hükümdar* kitabında hükümdarlıklardan, onların nasıl kazanıldığından ve nasıl yönetildiğinden bahsetmiştir.

Machiavelli hükümdarlıkların soydan gelen ya da yeni hükümdarlıklar olarak ayrıldığından bahseder. Yeni hükümdarlıklar ya tümüyle yeni ya da karma adı verdiği bir bütünün parçası olduğunu belirtir.⁵² Machiavelli mirasa dayalı prensliklerle çok ilgilenmez. Çünkü bu hükümdarlıklarda halihazırda yerleşik bir sistem vardır. Yeni yöntemlere gereksinim duymaz. Mirasa dayalı hükümdarlıklarda yerleşik bir sistem olduğu için hükümdarın yapması gereken tek şey atalarının koydukları

⁵¹ Machiavelli, *Hükümdar*, 2020, s.1

⁵² Niccolò Machiavelli, *Hükümdar*, çev.Nemika Ciantra Yüksel, Sibel Doğan, İstanbul, Kafka Kitap, 2016, s.9

kuralları ve düzeni bozmamaktır. Çünkü halk uzun yıllardır birlikte yaşadığı yasalara ve geleneklere alışmışlardır. Hükümdar bu düzeni bozmayacak kadar aklî selim olursa ve başka güçler tarafından yerinden edilmedikleri sürece egemenliklerini korumada hiçbir sıkıntı yaşamazlar. Zaten mirasa dayalı hükümdarlıklarda, iktidarın eskiliği ve sürekliliği içinde yeniliklerin anısı ve gerekçeleri silinmiştir. Çünkü değişimler her zaman bir başka değişime zemin hazırlar. Bu yenilikler halkın uzun yıllar boyunca alıştığı düzeni bozar ve hükümdar iktidarını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalır.⁵³ Aynı zamanda bu hükümdarlar yetenekliyseler, başka güçler tarafından yerinden edilmediği sürece hiçbir sıkıntı yaşamazlar ve soydan gelen hükümdarlar yeni hükümdarlıklara göre daha çok sevilirler. Tabi ki yanlışlar yapmazlar, halkın nefretine, öfkesine sebep olacak eylemler gerçekleştirmezlerse sevilen biri olmaları kadar kolay bir şey olamaz.⁵⁴

Machiavelli soydan gelen hükümdarlıkları anlattıktan hemen sonra yeni hükümdarlıklara geçer. Asıl zorluğun yeni hükümdarlıklarda olduğunu söyler. Eğer bu yeni hükümdarlıklar karma denilen bir bütünün parçası ise, oradaki değişiklikler halkın, gelecek olan yeni hükümdarların daha iyi olacağına inanması ile yönetici değiştirmek istemesiyle gerçekleşir. Bu inanç var olan hükümdara karşı silahlanmalarına sebep olur. Ama daha sonra halk yanıltmış olduklarını görür. Çünkü bir hükümdar her zaman askerleriyle ve yeni ele geçirdiği topraklarda kullanmak zorunda olduğu birçok baskı araçlarıyla tebaasını egemenliği altına alır. Yeni olan, bir şiddet olmaksızın ve var olan uyrukların huzuru bozulmaksızın meydana getirilemez. Bu yüzden de hükümdar krallığı ele geçirirken çıkarları zedelenen, onuru kırılan kesimin düşmanlığı kazanır. Aynı zamanda yeni hükümdara yardım edenlerin ise beklentileri karşılanmadığı için dostluğu baki kalmaz. Yani Machiavelli bir hükümdarın çok güçlü ordulara sahip olsa bile, bir ülkeye girebilmek için halkın desteğine ihtiyacı olduğunu söyler. Çünkü yeni hükümdarlıklarda bu kuruluş sadece şiddet ile çözülemez.⁵⁵

⁵³ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.10

⁵⁴ Machiavelli, a.g.e, s.11

⁵⁵ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.12

Machiavelli başkaldırımı ülkelerine ikinci kez girildiğinde o toprakların pek de kolay kolay yitirilemeyeceğini söyler. Bu nedenini de şöyle açıklar:

‘‘Şu gerçektir ki, başkaldıran ülkeler, ikinci kez ele geçirildiklerinde bu toprakları kaybetmek daha zordur; çünkü hükümdar, erçekleşen isyanı fırsat sayarak, kendini güvene almaya çalışırken ihanet edenleri cezalandırmak, şüphelilerin maskelerini düşürmek, daha zayıf noktalarını güçlendirmek konusunda daha özenli davranır.’’⁵⁶

Machiavelli burada Fransa Kralı XII. Louis örneğini verir. Fransızlar Milano’yu ilk seferinde Dük Ludovico’nun sınırda karışıklık çıkarması sonucu kaybetmiştir. Çünkü yukarıda bahsedildiği gibi, topraklara ikinci kez girdiğinde bu başkaldıranların farkında olup onları cezalandırmıştır.

Şimdi bir hükümdarın egemenliği altındaki devlete ele geçirerek kattığı devletleri elde tutabilmek için ne yapılması gerek? Machiavelli kitabının ikinci bölümünde bundan da bahsetmiştir. Bunlar, 1. Hükümdarın soyunu kurutma, 2. Hükümdarın o ülkeye gidip yaşaması, 3. Ele geçirilen topraklarda devletin kilit noktalarında bulunan bir veya iki bölgeye sömürge toplulukları göndermektir.⁵⁷

Machiavelli bu yöntemlerin hangi durumlarda kullanılması gerektiğini kitabında çok net bir şekilde açıklamıştır. Bir hükümdarın egemenliği altındaki devlete ele geçirerek kattığı devletler aynı eyaletten ya da aynı dili konuşuyorlarsa onları bir arada tutmak daha kolaydır. Sadece etkin biçimde insanlara egemen olmak için önceki hükümdarın soyunu kurutmak yeterlidir. Dikkatle ele alınması gereken diğer hususlar ne yasaları ne de vergi sistemlerini değiştirmektir. Ancak bu şekilde yeni ele geçirilen hükümdarlık eskisiyle bir bütün ve uyum haline gelir.⁵⁸ Hükümdarın soyunu kurutmak ne kadar acımasız olarak görünse de, bunu söylemesinin sebebi düzeni ve istikrarı kurmaktır. ‘‘Zorunluluk kipi bir kez daha devreye girmiştir. İdare ve istikrar için kıyam kaçınılmazdır; aksi takdirde yeni prensin atılımına zarar verir.’’⁵⁹

⁵⁶ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.13

⁵⁷ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.14

⁵⁸ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.14

⁵⁹ Utku Özmakas, *Prens: Machiavelli’nin Muazzam Muamması*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2019, s.84

Ama işgal edilen topraklarda yaşayan insanlar aynı dili konuşmuyorlarsa, farklı yaşam biçimi ve farklı düzenleri varsa, hükümdarların egemenliğini sürdürmesi zorlaşır. Bunun için de en iyi çarenin o toprakları işgal eden kişinin gidip oraya yerleşmesi olduğunu söyler. Bunu da Türklerin Konstantinopolis'i işgal ettikten sonra, oraya yerleşmelerini örnek olarak gösterir. Hükümdar fethettiği topraklara yerleşip orada çıkan karışıklıkları hemen görüp anında müdahale edebilir. Aynı zamanda halk yanındaki hükümdara başvurabilecek, dolayısıyla hükümdara sadık olmak isteyenlerin onu sevmek ve aykırı davranmak isteyenlerin ondan korkması için nedeni olmuş olacaktır.⁶⁰

Machiavelli'nin diğer çözümü ise ele geçirilen topraklarda devletin kilit noktaları olan birkaç bölgeye koloniler ya da bölgeye çok sayıda atlı ve piyade grupları göndermektir. Kolonilerin çok masraflı olmadığını, sadık ve güvenilir olduklarını söyler. Sadece yeni gelenlere oradaki insanların topraklarını ve yerlerinin verilmesi gerekir ve o insanlar böylelikle zarar görür ki bu da devletin çok küçük bir kesimini oluşturur.⁶¹ Ama bunun yapılma nedeni de o bölgenin güvenliğini sağlayabilmektir. Çünkü hükümdar tarafından gönderilen koloniler o bölgede yaşayanların sadakatini korumasını sağlamak için muhafız görevini görür. Machiavelli, koloni düzeni olmadan ele geçirilen bir bölgenin düzenini sağlamanın çok zor olacağı görüşündedir.⁶² Düşünür kolonilere göre silahlı güçler tutmanın daha pahalı olduğunu söyler. Ele geçirilen ülkenin her yerine ordu göndermek herkesi huzursuz edebilir ve böylece herkes kendisine düşman olabilir.

Machiavelli'ye göre, hükümdarların yapması gereken bir diğer şey ise, ele geçirdiği ülkenin zayıf olan komşu ülkelerine önderlik etmesi ve korumasıdır. Güçlü olanları ise zayıflatmaya çalışmasıdır. Bunu yapmayan

⁶⁰ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.15

⁶¹ Machiavelli, a.g.e, s.16

⁶² Niccolò Machiavelli, *Floransa'da Komplolar ve Karşı Komplolar Tarihi*, çev. A. Berna Hasan, İstanbul, Özne Yayıncılık, Tarihsiz, s.67

bir hükümdar kazandıklarını kaybedecek ve aldığı toprakları elinde tuttuğu takdirde sürekli zorluk ve sıkıntı içinde olacaktır.⁶³

Özmkas bunun bir zorunluluk olduğunu söyler:

“Bölgesel bir güç olmanın önemine vurgu yapan düşünür, adeta modern çağın uluslararası ilişkiler stratejilerinin temelini atıyor gibi görünmektedir. Yalın ama gerçekçi ilke şudur: Rakibini zayıflat, güçlüyü alandan uzak tut. Bu ikili strateji, ‘Düşmanın düşmanı dostumdur’ taktiğini dikkatimize sunar. Machiavelli’ye göre uyruklarına korku salmış bir prensin karşısına çıkacak güçlü bir rakip kolaylıkla yandaşlarının kendisinden uzaklaşmasına yol açabilir. Bu dağılma ve yalnızlaşma, yıkımına neden olur. O halde çözüm, kendini vazgeçilmez bir güç haline getirmektir.”⁶⁴

Kişinin kendi orduları ve becerisiyle ele geçirdiği yeni hükümdarlıklara baktığımızda, sıradan bir vatandaşken hükümdar olmak ya talih ya da beceriye dayanır. Talihe az güvenen hükümdar daha çok iktidarda kalır. Ama talihe dayalı olarak değil de yetenekleriyle hükümdar olanlar, hükümdarlıkları zorlukla ele geçirirler ama kolaylıkla ellerinde tutarlar. Machiavelli’nin en fazla tercih ettiği hükümdarlık budur. Bu zorlukların bir kısmı hükümdarların iktidarlarını korumak için getirdikleri yeni düzenlemelerden kaynaklanır. Machiavelli yeni düzenlemeleri getirmenin son derece tehlikeli olduğunu söyler. Çünkü eski düzenin bozulmasını istemeyen birçok insan vardır. Yeni düzenlemeler getirmek isteyen kişi bu insanların düşmanlıklarını kazanır. Bundan dolayı eski düzenden memnun olan kişiler bir fırsat olduklarında saldırıya geçerler.⁶⁵ Böyle durumlarda, işler önce kötü gider. Ama hükümdar böyle durumda kendine dayanmalı ve güç kullanmalıdır. Eğer güç kullanırlarsa nadiren tehlike yaşarlar. Machiavelli buna destekleyici olarak silahlı olmayan peygamberlerin kaybettiğini ve silahlı olanlarınsa kazandığı örneğini verir.

Bir de başkalarının silahlı gücü ve talihin yardımı ile elde edilen yeni hükümdarlıklar vardır. Machiavelli sıradan vatandaşken sadece talihin yardımıyla hükümdar olanlar hâkimiyeti kolay elde etse bile büyük zorlukla iktidarda kalacaklarını söyler. Bu hükümdarlar, kendilerine iktidarı bağışlayanların talihlerine bağlıdırlar. İktidarda nasıl kalacaklarını,

⁶³ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.19

⁶⁴ Özmkas, *Machiavelli’nin Muazzam Muamması*, s.87

⁶⁵ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.39

bilmezler ve beceremezler. Machiavelli, birden hükümdar olanların, talihin onlara verdiği şansı kaybetmemeleri, yeniden inşa edecek kadar meziyetli olmaları gerektiğini söyler.⁶⁶

Machiavelli sıradan birisinin hükümdar olabilmesini, talih ve yeteneğe bağlı olmayan iki yolu da olduğunu söyler. Bunlar, alçakça yollardan hükümdarlığa ulaşıldığında veya diğer vatandaşların oluru ile bir ülkenin hükümdarı olduğunda kullanılan yöntemlerdir.⁶⁷ Machiavelli ilk yöntemi anlatmak için Sicilyalı Agatokles'in hükümdarlığı nasıl ele geçirdiğini ele almıştır. Agatokles çok yoksul bir yaşamı varken Sirakusa Kralı olmuştur. Dahası Agatokles çok kötü bir karaktere sahiptir. Bu kötü karakterini, akli ve beden kabiliyeti ile çok iyi kullanmıştır. Orduya girerek Sirakusa başkomutanı olmuştur. Başkomutan olduktan sonra hükümdar olmaya karar vermiştir. O sıra ordularıyla Sicilya'da savaşan Kartalca Hamilcar Barca ile anlaşarak, devlet meseleleriyle ilgili karar alacakmış gibi, bir sabah Sirakusa Senatosu ile halkını toplamış ve hepsini tek bir hareketiyle öldürmüştür. Sivil hiçbir karışıklıkla karşılaşmadan iktidarı ele geçirmiştir. Daha sonra Agatokles Kartalcalıları da zor durumda bırakarak anlaşma yapmalarını sağlamıştır.⁶⁸

Agatokles, birçok zorluk ve tehlike atlatarak yükseldiği rütbeleri elde etmiş ve daha sonra cesur davranarak elinde tutmuştur. Ama kendi vatandaşlarını öldürmüş, merhametsiz davranmış ve ihanet etmiştir. Machiavelli buradaki şiddeti savunmaz. Çünkü Agatokles uyguladığı şiddet eylemlerinin bir gerçekliğini hazırlamaz. Yani onun uyguladığı şiddet gereksiniminden kaynaklanmaz. Bu tamamen saf alçaklıktan meydana gelmiştir. Machiavelli'ye göre şiddet doğru ve ölçülü yerde kullanıldığında doğru olarak kabul edilir. Ama Agatokles sadece şanı, kudreti için şiddet kullanmıştır. Bu da onu ahlaksız yapmıştır. Burada da Utku Özmakas'ın tabiriyle Makyavelci Machiavel imgesi bozguna uğramıştır.⁶⁹ “Yurttaşlarını öldürtmenin, dostlara ihanet etmenin, acımasız, inançsız ve dinsiz olmanın

⁶⁶ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.43

⁶⁷ Machiavelli, a.g.e, s.54

⁶⁸ Machiavelli, a.g.e, s.55-56

⁶⁹ Özmakas, *Prens: Machiavelli'nin Muazzam Muamması*, s.220

adı *virtù* değildir. Tüm bunlar insana hükümdarlık kazandırabilir, ama şan kazandıramaz.”⁷⁰

Bir diğer hükümdarlık ise sivil hükümdarlıklardır. Machiavelli’ye göre bu hükümdarlıklar, elde edilmesi ne tamamen beceriyle ne tamamen talihle olur. Sadece gerekli olan şey talihle desteklenen kurnazlık. Hükümdarlık kimi zaman halk kimi zamanda güçlüler tarafından kurulur. Güçlüler halka karşı gelemeyeceklerini anladıklarında, kendi aralarından birini seçerek hükümdar olmasını sağlarlar. Halk ise güçlülere karşı koyamayacaklarını anlayınca, aralarından birini seçerek hükümdar yaparlar. Güçlülerin desteği ile hükümdar olanın iktidarda kalması diğerine göre daha zordur. Çünkü etrafında kendisiyle eşit konumda olanlar çoktur. Bu kişilere emirleri geçmez. Diğer şekilde hükümdar olan kişi, yani halkın isteğiyle hükümdarlığa gelen kişi iktidarda kendini yalnız bulur. Aynı zamanda güçlüleri, başkalarına zarar vermeden memnun etmek zordur, ama halkı memnun etmek kolaydır. Çünkü halkın tek isteği baskı altında ezilmemektir. Bunu gerçekleştirmek de zor değildir. Bir hükümdar güçlülerin desteğiyle iktidara gelmiş olsa da, halkın sevgisini kazanmaya çalışmalıdır.⁷¹

Sonuncusu olan kilise hükümdarlıklarına baktığımızda, bu hükümdarlıktaki zorluklar hükümdarlığı ele geçirene kadardır. Bu hükümdarlıklar dinin çok güçlü olduğu eski kurumlarca desteklenirler. Hükümdarlar ne şekilde hükmederlerse etsinler, devletin başında kalmaya devam ederler. Bu hükümdarların sahip oldukları tek şey savunmak zorunda kalmadıkları bir devlet ve uyruklarıdır. Dolayısıyla sadece bu hükümdarlar mutlu ve huzurludur.⁷²

Machiavelli bu hükümdarlıklardan çok bahsetmez. Bunun nedenini de şu şekilde açıklar:

“ Ancak kilise hükümdarlıkları insan aklının algılayamayacağı ulvi nedenlere dayandığından onlardan bahsetmeyeceğim çünkü Tanrının yücelttiği ve koruduğu bir şeyden söz etmek kibirli ve küstah insanların yapabileceği bir iştir. ”⁷³

⁷⁰ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.33

⁷¹ Machiavelli, a.g.e, s.64

⁷² Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.70

⁷³ Machiavelli, a.g.e, s.71

Görüldüğü üzere, Machiavelli hükümdarlıklara göre bir yöneticinin izlemesi gereken yollardan bahsetmiştir. Her şeyden önce şunun bilinmesi gerekir. Machiavelli bu tavsiyelerden dolayı acımasız olarak nitelendirilmiştir. Ama Machiavelli bu önerileri tek amaç doğrultusunda verir. Bu amaçta İtalya'nın birliğidir. Ona göre İtalya'nın birliğinin sağlanmasının tek amacı yöneticilerin bu şekilde davranması gerektiğidir. Aynı zamanda Hükümdar eserinde bu tavsiyeleri tarihten örnekler vererek desteklemiştir. Tarihte böyle davranıp, iyi sonuç alan hükümdarların örneklerini vermiştir. Machiavelli kitabını olması gereken değil olanı ele alarak yazmıştır. Tek amacının İtalya'nın birliğini sağlamak olduğunun unutulmaması gerekir.

2.2. Virtù-Fortuna

Machiavelli'yi incelediğimizde iki kavramın yazılarında ve eserlerinde çokça geçtiğini görmekteyiz. Özellikle de *Hükümdar* eserini anlamamız için *virtù-fortuna* kavramlarını ne şekilde kullandığını bilmemiz gerekir. Çünkü Machiavelli'ye göre bir hükümdarın iktidarda kalması için bu iki kavramında gerekli olduğunu söylemektedir. Ama hiçbir zaman bu iki kavramın bize tam anlamını vermemiştir. Bu yüzden bu kavramlar birçok düşünür açısından fikir ayrımına sebep olmuştur.

Bu kavramlar Machiavelli'nin kullanmasına kadar bazı büyük düşünürlerin düşüncesinden evrilir. Platon ve Aristoteles *virtus*'un eski Yunancadaki karşılığı olarak kabul edilen *arete*'yi etiğin sınırları içinde ele alıyorlardı. Bu bakımdan *virtù* yani 'erdem', mükemmellik, işe yatkınlık ve övülen huy olarak düşünülüyordu. Bu iki filozof etiği siyasetin mihenk taşı haline getirmiştir. Yani siyasetteki tüm sorunlar birer etik sorundu. Daha sonra Hıristiyan teologları bu kavramı ahlak bağlamında yeniden yorumlayıp geliştirdiler. Onların düşüncesine göre; dinginlik, merhametle özdeştir. Ama bu durum Machiavelli'de değişme uğradı. Machiavelli bu kavramın eski Yunanca ile ilişkisini kesmek istedi. Siyasetin etikten ayrı, özerk olmasını savunan *virtù* kavramını hem etikten hem de teoloji sınırları içerisinden çekip aldı ve onu yeniden metanet, cesaret ve sağduyu

bağlamında yorumladı. Machiavelli’de bu kavram etik anlamıyla bir erdem olmaktan çıkıp ‘beceri’ anlamında görüldü.⁷⁴

Birçok düşünür Machiavelli’nin bu kavramı ne anlamda kullandığını araştırmışlardır. Machiavelli’nin virtù’yü nasıl tanımladığını sınırlarının ne olduğunu, nasıl kullandığının kesin bir cevabını bulmak mümkün olmamıştır. Çünkü Machiavelli virtù kavramını net bir şekilde tanımlamamış aynı zamanda kavramı çok farklı anlamlarda da kullanmıştır. Kimi düşünürlere göre Machiavelli kavramı tutarlı kullanmışken, kimilerine göre tutarsız kullanmıştır.⁷⁵

Solmaz Zelyut’a göre Machiavelli’nin virtù’sü sürekli teyakkuz haline karşılık gelir. Bu yüzden virtù’nın karşılığı vizio (erdemsizlik, alçaklık) değil, ozio (tembellik, miskinlik, uyuşukluk) olduğunu söyler.⁷⁶ Skinner’a göre ise Machiavelli’nin bir hükümdarın talihle bir olup onura şana ulaşmasını sağlayan niteliklere verilen ad olduğunu savunan geleneği kabul gördüğünü söyler. Yani Machiavelli için virtù’yü hükümdarın hedeflere ulaşmak için koşulların gerektirdiği gibi davranmak olduğunu ileri sürer.⁷⁷

Görüldüğü gibi Machiavelli düşüncesinde virtù kavramının neye karşılık geldiği kesin çizgilerle bilinmemektedir. Bu yüzden Özmakas virtù’yü şu şekilde açıklamıştır:

“*Virtù, bir bulut kavramdır. Tıpkı bir bulut gibi, onu görünce tanırız, belki cesarete, beceriye, kurnazlığa, inanca, mertliğe veya kudrete benzetebiliriz ama sınırlarının nerde başlayıp nerede bittiğini tespit etmek hiçte kolay değildir.*”⁷⁸

Machiavelli, *Hükümdar* kitabında virtù kavramı üzerinde çok durmuştur. *Virtù*’nün talih olarak da dilimize çevrilen *fortuna* kavramını bir şekilde karşı koyacağını, talihi biraz da olsa değiştireceğini anlatır. Machiavelli ve çağdaşları *fortuna*’nın insanların hayatlarında ne gibi bir rol

⁷⁴ Özmakas, *Prens: Machiavelli’nin Muazzam Muamması*, s.51-52

⁷⁵ Özmakas, *Prens: Machiavelli’nin Muazzam Muamması*, s.73

⁷⁶ Solmaz Zelyüt, *Makyavelyen Virtù*, Edt. Cemal Bali Akal, *Machiavelli, Makyavelizm ve Modernite*, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 2018, s.57

⁷⁷ Skinner s.68

⁷⁸ Özmakas, a.g.e, s.54

oynadığını araştırmışlardır. “Bir hükümdar konumunu Talihin müdahalesine borçluysa, öğrenmesi gereken ilk şey, ona hediyeler sunsa dahi tanrıçadan sakınmak olmalıydı.”⁷⁹ Aynı zamanda ne yapacağı belli olmayan bir güçtür. Bazen sıradan insanları prens yapar bazen ise prenslerin sonunu getirir.⁸⁰

Machiavelli dünyevi meselelerin *fortuna* ve tanrı tarafından yönetildiğine ve bunu değiştirmeye insanların gücünün yetmeyeceği fikrine karşıdır. Çünkü Machiavelli *fortuna*'nın insanı tamamen ele geçiremeyeceğini, insanda bir özgür irade gücünün olduğunu söyler. “Talihin yaptıklarımızın yarısını yönettiğini ve diğer yarısına yakını bizim yönettiğimizi düşünmekteyim.”⁸¹

Yani Machiavelli'ye göre *fortuna*, hiçbir şekilde insan ilişkilerinden kaynaklanmayan, tek dayanağı kendisi olup, keyfine göre hüküm süren bir kuvvet değildir. Aksine *fortuna* insan ilişkilerinden etkilenen ve mantığa göre hareket eden bir kuvvettir. “Talih, *virtù*'nün ya gerçeğe uygun olarak kavradığı ve bu nedenle ona hakim olabildiği ya da farkına varamadığı ve bu nedenle de elinden kaçmasına izin verdiği bir fırsattır.”⁸² Machiavelli'ye göre bu iki kuvvet birbirlerinden üstün değildir. Çünkü *virtù fortuna*'nın sunduğu fırsatı yakaladığında, *fortuna* bir şey ifade etmez. Aynı şekilde *fortuna* devreye girmediğinde *virtù*'da bir şey ifade etmez.⁸³

Machiavelli *fortuna*'nın değişken olduğunu ve insanların yapıp etmeleri talih ile uyuşursa başarı elde edeceklerini söyler. Eğer uyuşmazsa güçlerini kaybederler. Bu yüzden Machiavelli aceleci ve temkinli olmakta fayda olduğunu söyler.⁸⁴ Machiavelli prenslere verdiği tavsiyelerde talihe daha az yaslanan kişinin, konumunu daha çok koruyacağı görüşündedir.

Becerileri sayesinde hükümdar olanlar, hükümdarlıkları zorlukla ele geçirdiklerini ama ele geçirdikten sonra ise onları kolaylıkla elde

⁷⁹Skinner, *Machiavelli*, s.45

⁸⁰ Özmakas, a.g.e, s.54

⁸¹ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.149

⁸² Fillippo Del Lucchese, *Machiavelli ve Spinoza'da Çatışma, Güç ve Çokluk*, çev. Orkun GÜNER, İstanbul, Otonom Yayıncılık, 2016, s.29

⁸³ Lucchese, a.g.e, s.33

⁸⁴ Machiavelli, a.g.e, s.153

tutacaklarını ve sıradan vatandaşken talihin yardımı ile hükümdar olanlar hükümdarlığı kolay elde ettiklerini ama bunu ellerinde tutmak onlar için zor olacağını söyler. Çünkü talih yoluyla hükümdarlığa gelmiş kişi nasıl yöneteceğini beceremez ve çabucak kurulan devletler daha ilk darbeye yerle bir olur. Talihle hükümdar olanlar, ancak talihin onlara verdiği şansını kaçırmamak için her önlemi alırsa ve başkalarının daha önce attığı temelleri inşa edecek kadar becerikli olursa, ancak iktidarlarını kaybetmezler.⁸⁵

Machiavelli, *Söylevler*'de de *fortuna-virtù* ikiliğine bahsetmiştir. İkinci Kitabın, 1. bölümünde “Romalılar’ın Büyük Ülkeleri Fethetmelerine Liyakat mi, Yoksa Talih mi Katkıda Bulundu” başlıklı kısımda bu iki kuvvetten bahsetmiştir. İçinde Plutarkhos’un da bulunduğu çok sayıda yazar Roma halkının ele geçirdiği imparatorluğu beceriden daha çok talihe borçlu olduklarını düşünürler. Çünkü Romalılar diğer tanrıçalara nazaran talih tanrıçası *Fortuna* için daha fazla tapınak inşa etmişlerdir.⁸⁶ Machiavelli bu görüşe katılmadığını belirtir. “Eğer hiçbir cumhuriyet Romanın gibi sonuçlar üretmemişse bunun nedeni Roma’nın kazandıklarını kazanabilecek şekilde düzenli başka bir cumhuriyetin asla olmamış olmasıdır.”⁸⁷ der ve ekler, “Romalıların ilerledikleri yolu göz önüne alacak olan kişi talihlerinin büyük yetenek ve basiretle karışmış olduğunu görecektir.”⁸⁸

Machiavelli kitabında fortuna’yı iki metaforla açıklamaya çalışmıştır. Bu iki metafor “ırmak” ve “kadın”dır. Irmak doğanın gücüne tekabül eder, kadın ise insana tekabül eder. Machiavelli fortunanın yıkıcı etkilerinden bahsetmek için “ırmak” metaforunu kullanmıştır. Buradaki amacı İtalya’nın düştüğü durumdan fortuna’nın temel niteliklerini anlayıp gereğince hazırlık yapmayan hükümdarları sorumlu tutmaktır.

⁸⁵ Machiavelli, a.g.e, s.43

⁸⁶ Niccolò Machiavelli, *Siyaset Üzerine Konuşmalar*, çev. Hakan Zengin, İstanbul, Dergah Yayınları, 2017, s.217

⁸⁷ Niccolò Machiavelli, *Titus Livius’un İlk On Kitabı Üzerine Söylevler*, çev. Alev Tolga, Ankara, Say Yayıncılık, 2017 s.218

⁸⁸ Machiavelli, *Söylevler*, s.220

Machiavelli'ye göre bir hükümdar fortuna'nın yapısını iyi bilmeli ve onunla yeri geldiğinde mücadele etmesi gerektiği düşüncesindedir.⁸⁹

“...talih yıkıcı nehirleri anımsatır, taşuklarında ovaları kaplar, ağaçları ve binaları yıkar, bazı yerlerde toprak parçaları koparır başka yerlere sürükler; kimse şiddeti karşısında kendini koruyamaz ve kaçır. Ancak doğanın böyle olması, nehirler tekrar taşıduğunda kanallara akıp eskisi gibi güçlü ve tehlikeli olmasını önlemek için sular durulduğu zaman insanların bentler ve kanallar inşa ederek önlem almasına mani değildir.”⁹⁰

Machiavelli'nin kullandığı diğer metafor kadın metaforudur. Machiavelli fortunayı kadına virtü'yu ise erkeğe benzeterek okuyucularına anlatmaya çalışmıştır. “Talih kadın gibidir, itaat etmesi için onu dövmek ve ona vurmak gerekir. O zaman ihtiyatlı davrananlardan çok atak olanlara daha fazla itaat ettiğini görürüz.”⁹¹ Machiavelli *fortuna*'yı ortalığı yakıp yıkan azgın bir nehre benzetirken burada ise dövülüp yola gelen kadına benzetmiştir. Görüldüğü üzere Machiavelli bize iki şekilde *fortuna*'yı vermiştir. Utku Özmakas ırmağı evrensel olanla kadını ise tikel olanla ilişkilendirmiştir. Yani ırmak ülkeyle kadın ise insanla ilişkilidir. Bundan dolayı dövülüp, zor kullanılan *fortuna*, prensin kişi olarak *fortuna*'sı olduğunu söyler. Diğer, önüne set çekmek gereken ise ülkenin *fortunası*'dır⁹²

Görüldüğü üzere Machiavelli bu iki kavramı net bir şekilde açıklamamaktadır. Machiavelli'ye göre virtü bazen savaşta başarı kazanmak yiğitlik göstermekken, bazen ise adil olmaktır. Aynı şekilde machiavelli için fortuna kavramı da öyledir. Bazen önüne geleni yıkan ırmakken bazen ise dövülerek yola gelen bir kadındır. Ama bunlar Machiavelli'ye göre hükümdar için önemli iki kavramdır.

⁸⁹ Utku Özmakas, *Fortuna ve Fortuna*, FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi), S.27, 2019, s.11

⁹⁰ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.149

⁹¹ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.153

⁹² Utku Özmakas, *Fortuna ve Fortuna*, s.13

2.3. Hükümdarda Ahlak ve Siyaset İlişkisi

Siyaset ve ahlak ilişkisi geçmişten bugüne kadar hayatımızın her alanına temas eden iki konudur. Klasik felsefenin siyaset ve etik alanlarını sıkı bir ilişki içinde gören düşünce, Machiavelli'nin felsefesinde etkisini kaybetmiştir. Klasik dönem filozoflarından olan Platon'a göre siyaset ve ahlak birbirlerinden kesin çizgilerle ayrılmassa da siyasetin ahlak merkezli olduğu görülür. Platon'da amaç toplumun mutluluğudur. Bu yolda da siyaset Platon'a göre araç niteliğindedir. Aristoteles ise siyaset ve ahlakı birbirinden ayırmaz. Yani Machiavelli gibi ahlaktan bağımsız bir siyasal alan oluşturma çabasında değildir.

Machiavelli ise siyaset ve ahlak ideallerinin birbirinden bağımsız olduğunu söyler. Bu iki kavram birbiriyle anlaşmazlık içine düşebilir. Eğer ki siyaset ile ahlak karşı karşıya gelirse, Machiavelli ahlak ideallerinin terk edilmesi gerektiğini düşünür. Machiavelli bu düşünceyle çok sayıda eleştiriye maruz kalmıştır. Machiavelli'yi acımasızca eleştirenlerden biri olan İngiliz tarihçisi Lord Macaulay eleştirisinde ileriye giderek Machiavelli'yi "ahlaksızlık gösterisi" olarak nitelendirmiş ve bu kadar kötülüğü, insanlıktan zerre almamış bir insanın bile yapması mümkün olmayıp, bunu ancak bir şeytanın yapabileceğini söylemiştir.⁹³ Bu eleştiriler doğrultusunda "Makyavelizm" kavramı türemiştir. "Amaca giden her yol mubahtır" anlamında kullanılmış ve tarih boyunca büyük bir suçlama ifadesi olarak gündeme gelmiştir. Machiavelli'ye yöneltilen bu eleştiriler ve bunların haklılık payı, dördüncü bölümde daha ayrıntılı ele alınacaktır.

Bu eleştirilerde olduğu gibi Machiavelli acımasız, kötü, şeytani biri mi? Onu acımasız olarak nitelendiren bu görüşlerin hizmet ettiği amaç nedir? Machiavelli'nin ahlak ve siyasetin birbirinden ayrı olarak düşünmesinin sebebi nedir? Hükümdarın ahlakla ilişkisi nasıl ve ne şekilde olmalı? Bu bölümde bu soruların cevapları ele alınacaktır.

Her şeyden önce bir düşünürün, öne sürdüğü görüşü anlamamız için, onun bu görüşünün hangi amaca hizmet ettiğini anlamamız gerekmektedir. Bu doğrultuda Machiavelli'nin temel amacının İtalyan birliğinin sağlanması

⁹³King, *Machiavelli: İktidar Filozofu*, s.124

olduğunu söylenebilir. Yukarıda da bahsedildiği üzere, Machiavelli İtalya'sı küçük devletçiklere bölünmüş ve ayaklanmaların sık sık yaşandığı bir yerdi. Siyasal birliğini sağlamış komşu devletler olan İspanya, Fransa ve Avusturya'nın sürekli olarak saldırılarına maruz kalmıştı. İşte Machiavelli böyle bir ortamda yaşamıştır. *Hükümdar* kitabının da konusu olan, yegâne amacı İtalyan birliğini sağlamaktır. Kendisi de bu amaca ulaşmak için çabalamıştır.

Machiavelli ahlak ve siyaset görüşünün oluşmasında insan doğasına ilişkin görüşleri de etkilidir. Machiavelli, insanın doğasına ilişkin bize şu izlenimleri verir:

“...nankör, değişken, içten pazarlıklı korkak ve çıkarıcıdır lar onlara iyilik ettiğin sürece hepsi seninledir gerekmedikçe kanlarını mallarını ve çocuklarını sana sunarlar ama yukarıda [IX. Bölümde] bahsettiğimiz gibi gerekmediğinde senin için hayatını, varlıklarını ve evlatlarını feda etmeye hazırdırlar ancak, onlara ihtiyaç duyduğun anda sana sırtlarını dönerler.”⁹⁴

Machiavelli'nin, hükümdara iktidarının muhafazası için gerektiğinde yalan ve hileye başvurması gerektiği söylemesinin nedeni insanların bu yönde ki özelliklerinden kaynaklanmaktadır.⁹⁵

İşte insanların kötü, bencil, açgözlü olma ihtimalinden dolayı, Machiavelli, insanların yönetilmesi ve bir hükümdarın iktidarı ele geçirip orada kalmaya devam etmesi için, gerektiğinde zor kullanmasının meşru bir hareket olduğunu kabul edilmesi gerektiğini söyler.⁹⁶ Çünkü “insanlar birbirlerini yok ederler ve zayıf olanlar için her şey daha da kötüye gider.”⁹⁷ Başka bir anlatımla Machiavelli bir hükümdarın yeri geldiğinde kötü olmayı bilmesi gerektiğini söyler. Yaşanan ile yaşanması gereken arasında çok fark vardır. Machiavelli, hükümdarın yapılanı göz ardı etmemesi gerektiğini savunur. Eğer ki, yapılanı göz ardı edip yapılması gerekene odaklanıyorsa, varlığını korumaktan çok, yok olmaya mahkûm olur. Çünkü bir hükümdar

⁹⁴ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.102

⁹⁵ Turan Tektaş, Niccolo Machiavelli, İstanbul, Parola Yayınları, 2019, s.20

⁹⁶ Anıl, *Niccolò Machiavelli*, s.173

⁹⁷ Niccolò Machiavelli, *Floransa'da Komplolar ve Karşı Komplolar Tarihi*, s.146

tamamen iyi olmak istese dahi kötüler arasında onu yıkıma itecek olaylarla karşılaşacaktır.⁹⁸ Bu yüzden Machiavelli bir hükümdarın yeri geldiğinde nasıl kötü olunması gerektiğini bilmesi gerektiğini üstüne basa basa söyler.⁹⁹

Machiavelli *Hükümdar* kitabında hükümdarların sahip oldukları niteliklerden bahseder. Cömertlik-cimrilik, eli açık-açgözlü, zalim-merhametli, yalancı-sözünün eri, korkak-nazik, kibirli-sefil...gibi niteliklerden bahseder. Bu niteliklerin hepsi insanların doğaları gereği, bir insanda bulunması muhtemel değildir. Her insanda olduğu gibi hükümdarın da kusurları olması muhtemeldir. Ancak Machiavelli, hükümdarın kendisini yerinden edecek, devletini kaybetmesine neden olacak kusurlardan kaçınması gerektiğini ve geri kalan kusurları ise hükümdarın kafasına takmaması gerektiğini, hatta devleti korumasına yarayan kusurlara sahip olması gerektiğini söyler. “Çünkü hepsi bir arada düşünüldüğünde erdem gibi görünen bir şeyin takip etmenin onu yıkıma götürebileceğini, kusur gibi görünen bir şeyin ise ona güven ve refah getireceğini hükümdar görecektir.”¹⁰⁰ der.

Machiavelli'nin ahlak ilkesi, ezilmeyi ve zayıflığı dışlar. Hiçbir ahlaksal ilke, iyi olmak isteyen bir insanı ezilmekten kurtaramaz. Bu açıdan hükümdar yeri geldiğinde kötü olmayı bilmeli ve zor kullanmalıdır. Machiavelli'ye göre, hükümdarın kendisine karşı nefretle birleşmiş olan hasımları varsa, onları yola getirmek için hiçbir hilekârlıktan ve zor kullanmadan geri kalmaması gerektiğini söyler.¹⁰¹ Kendi gücüne ve yeteneğine güvenip işe girişenler, çok az başarısız olurlar. Tıpkı silahlı peygamberler gibi. Machiavelli silahlı peygamberlerin başarılı silahsızların ise başarısız olduklarını söyler. Silahlı peygamberler Musa, Kyros, Theseus ve Romulus örneğini verir. Kötü olmayı ve zor kullanmayı bilmeyen yani bir nevi silahsız peygamberlere de Papa Girolamo Savonarola'yı örnek verir. Savonarola kendi düzenini oturtmak isterken güç ve baskı

⁹⁸ Machiavelli, a.g.e, s.109

⁹⁹ Niccolò Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.95

¹⁰⁰ Machiavelli, , *Hükümdar*, 2016, s.96

¹⁰¹ Machiavelli, *Seçme Yazılar*, s. 97

kullanmıyor. Böylece başarısızlığa uğruyor. Yani Machiavelli silahsız peygamberler galip gelenler, aslanı-tilkiyle birleştirenler ve gerektiğinde şiddete, zora başvuran olduğunu belirtiyor.¹⁰²

Machiavelli'nin en sevdiği silahlanmış peygamber örneği Musa'dır. Musa Tanrı'dan aldığı buyrukla, Mısır'dan çıkıp vaat edilmiş topraklara doğru çölü aşan İsrail oğullarına önderlik eder. Daha sonra Tanrı'nın gizli buyruklarını aldığı Sina Dağı'na tırmanmak için aralarından ayrılır. Dağdan indiğinde ise altın buzağının çevresinde çılgın puta tapma şöleniyle karşı karşıya kalır. Buradan sonraki bölüm Machiavelli'nin etkilendiği bölümdür. Musa ordugâhın kapısında durup, "Rab tarafından olan bana gelsin!" diye seslenir. Bütün Levi oğulları onun yanına toplanır. Musa onlara kılıçlarını kuşanmasını ve ordugâhta kapıdan kapıya dolaşıp herkes kendi kardeşini arkadaşını, komşusunu öldürmesini söyler ve Levi oğulları Musa'nın söylediği gibi yaparlar.¹⁰³

Aslında Machiavelli Musa'nın kullandığı araçların iyi olduğunu savunmaz. Hatta kötü olduğunu bilir. Ancak, böyle koşullarda etkili tek şeyin bu olduğunu söyler. Bu koşullarda iyimser olmak, iyi davranmak iyi sonuçlara yol açmayacağını, iyi davranışlar bazen kötülüğün kazanmasına yol açacağı görüşündedir.¹⁰⁴ Burada bakıldığında Machiavelli, bir eylemin sonucuna bakar. Sonucun iyi ve yararlı olması önemlidir. Yani "eylemlerin eylemler olarak değil, fakat sadece sonuçları çerçevesinde yargılandıkları ilk ethiktir."¹⁰⁵ Bu düşüncesi "amaca giden her yol mubahtır" anlamındaki Makyavelizm akımı ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Bu kavram dördüncü bölümde daha ayrıntılı ele alınacaktır.

Ortaya koyduğu bu düşünceleriyle, Machiavelli direk bize kötü olun demiyor. Şartların gerektirdiği doğrultuda kötü olunması gerektiğinden bahsediyor. Çünkü Machiavelli'nin tek amacı İtalya'nın birliğini

¹⁰²Macchiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.40

¹⁰³ Michael A. Ledeen, *Liderlik ve Güç Kullanımında Machiavelli*, çev. Türkân Arıkan- Elif Gökteke, İstanbul, Literatür Yayıncılık, 2003, s.82

¹⁰⁴ Ledeen, a.g.e, s.86

¹⁰⁵ Alasdair MacIntyre, *Ethik'in Kısa Tarihi, Homerik Çağdan Yirminci Yüzyıla*, çev. Hakkı Hünler, Solmaz Zelyut Hünler, İstanbul, Paradigma Yayınları, 2001, s.144

sağlamaktadır. Bu iyi sonuca varılması için gerekirse yalana başvurmanın, kötü olmanın, zor kullanmanın, hile yapmanın yanlış olmadığını, çünkü sonucunun iyi olacağını farkında olmamızı istiyor.

Buna karşılık Machiavelli, durumlar kötü olunmasını gerektirmediği halde kötü davranılmaktan kaçınmamız gerektiğini söyler. Çünkü o zaman halkın nefretini kazanmış oluruz. Halkın nefretini kazanmak da isyanlara yol açar ve hükümdarı yerinden eder. Bu yüzden Machiavelli duruma göre iyi olunmasını ve iyilik yapılması gerektiğini söyler. Liderlerin, hükümdarların asıl görevinin kamu yararını sağlamak, iyi yasalar yapmak, ülkenin bütünlüğünü bozmamak olduğunu söyler. Bu doğrultuda yapıp etmelerin iyi ya da kötü olması gerektiğini kararının verilmesi gerektiği görüşündedir.

Bu nedenle Machiavelli'nin ahlak-siyaset ilişkisi hakkındaki söylediği şeyler acımasız denecek kadar şaşırtıcı durmuyor. Aslında Machiavelli olması gerekenden ziyade olanlar üzerinden örnekler vererek fikirlerini söyler. Bu açıdan bakılarak Machiavelli yorumu yapıldığında aslında çok da acımasız, şeytani olarak görülmemektedir.

Ernst Cassirer Machiavelli siyasal eylemlerini, bir kimyagerin kimyasal tepkileri incelemesine benzetir.

“Laboratuvarında çok kuvvetli bir zehir hazırlayan bir kimyager hiç kuşku yok ki bunun sonuçlarından sorumlu tutulamaz. Çünkü bu zehir usta bir doktorun elinde bir insanın yaşamını kurtarabileceği gibi, bir katilin elinde de bir insanın ölümüne neden olabilir. Her iki olayda da kimyageri ne övebilir ne de suçlayabiliriz. O, eğer bize zehri hazırlamak için gerekli olan tüm süreçleri öğretmiş ve kimyasal formülünü vermişse elinden geleni yapmış demektir. Machiavelli'nin Hükümdar'ı pek çok tehlikeli ve zehirli şey içermektedir. Ama o tüm bunlara bir bilim adamının serinkanlılığı ve yansızlığı ile bakmakta kendi siyasal reçetelerini vermektedir. Bu reçetelerin kimler tarafından kullanılacağı ya da kötü amaçlarla kullanılıp kullanılmayacağı, onu hiç ilgilendirmemektedir.”¹⁰⁶

Yukarıda hükümdarın sahip olduğu niteliklerden bahsedildi. Machiavelli *Hükümdar* kitabında bu niteliklerin bir kaçından bahsetmiş. Bu niteliklerden biri cömertlik ve cimrilik üzerinedir. Bu iki niteliğe baktığımızda hükümdarın cimri değil de cömert olması daha doğru, daha

¹⁰⁶ Ernst Cassirer, *İnsan Üzerine Bir Deneme- Devlet Efsanesi*, çev. Necla Arat, Ankara, Say Yayınları, 2005, s.344

övgüye değer görünüyor. Çoğu insan bunu böyle görür. Ama Machiavelli *Hükümdar* adlı eserinde bunun tam tersi olduğunu söyler. Ve bunu gerekçeleriyle bize açıklar.

Machiavelli hükümdarın ün yapma uğruna cömert davranmasını zararlı bulur. Çünkü cömertliği ölçülü kullanmak cömertlik sayılmaz ve bu hükümdarı cimri olarak gösterir. Machiavelli cömert olarak ün salmak için büyük harcamalardan kaçınılması gerektiği görüşündedir. Ama hükümdar cömertlik uğruna tüm kaynakları tüketirse, tekrardan para bulmak için, vatandaşlarına ağır vergiler yüklemek zorunda kalır ve aynı zamanda mallarına da el koyar. Bu halkın nefretine yol açar ve hükümdar cömertlik uğruna iktidarını kaybetme riskiyle karşı karşıya kalır.¹⁰⁷

Bu yüzden Machiavelli iyi bir hükümdarın adının cimriye çıkmasından çekinmemesi gerektiğini söyler. Hükümdar tutumlu olduğunda kaynakları çoğalır. Böylece savaş durumunda düşmanlardan kendini savunur ve zor durumlarda vatandaşlarına ağır vergiler yüklemekten işlerini halledebilir. İşte o zaman cimri davranan hükümdar, vatandaşları tarafından cömert olarak nitelendirilecektir.¹⁰⁸

Bakıldığı zaman Machiavelli yukarıda da bahsedildiği üzere, hükümdar adının cimriye çıkmasından korkmaması gerektiğini söyler. Yani bu cimrilik eninde sonunda vatandaşlar tarafından cömert olarak görülecektir. Yani Machiavelli geleceği kurtarmak için şimdinin feda edilmesi gerektiğini anlatır bize.

“ Machiavelli’de şimdiye yönelik müdahaleler ancak geleceğe dair olabilir. Hareket ettiği anda toza dönüşen bir ‘şimdi’yi ele geçirmek için ancak geleceğe yönelik bir müdahale anlamlı olabilir. O halde ‘cömertlik’ prens açısından ‘şimdi ve burada’ edinilebilecek bir erdem değil, ancak gelecekte oluşmasına yapılabilecek bir ‘görünüştür’.”¹⁰⁹

Machiavelli, hükümdar olan kişinin cömert olması ona ve iktidarına zarar vereceğini, ama biri hükümdar olma yolundaysa o zaman cömert sayılmanın iyi olacağını söyler. Hükümdarın kendisine ait olan parayı

¹⁰⁷ Machiavelli, *Hükümdar*, 201 , s.96

¹⁰⁸ Machiavelli, a.g.e, s.98

¹⁰⁹ Özmakas, *Prens: Machiavelli’nin Muazzam Muamması*, s.213

harcama konusunda tutumlu olmasının gerektiğinden bahseder. Ama bir hükümdar başkalarının parasını harcıyorsa, bu durumda cömert davranabileceğini söyler. Şöyle ki; ordusuyla şehirleri yağmalayan, başkalarını haraca bağlayan hükümdarın cömert olması gerekir. Hükümdarın kendisine ait olmayan zenginliği halkına dağıtması gerekir. Aksi takdirde askerleri arkasından gelmez.¹¹⁰

Yani görüldüğü gibi Machiavelli her daim cimri olunması gerektiğini savunmaz. Cimriliğinde, cömertliğinde zamanları olduğunu söyler.¹¹¹ Her zaman yapılan cömertlik iyi sonuç vermediği gibi, her zaman yapılan cimrilikte olumlu sonuç vermez daha çok hükümdara zarar verir. Yukarıda da bahsedildiği gibi, hükümdar olduğu zaman cimri davranılması gerekir. Ama hükümdar olma yolunda cimrilik doğru bir hareket değildir. Doğru zamanda yapılmayan cömertlik hükümdarı yoksul ve itibarsız durumuna düşürür. Hükümdar bu yoksulluktan kurtulmak için soyguncu durumuna düşebilir. O zaman nefret edilen biri haline gelir.¹¹² Toparlayacak olursak, Machiavelli hükümdarın nefret edilmekten kaçınması gerektiğini belirtir. Bu yüzden hükümdarın cömertliği ve cimriliği doğru zamanda kullanması gerekir. Aşırıya kaçılmış cimrilik veya cömertlik, hükümdarın nefret edilen kişi haline getirir. Bu açıdan Machiavelli bu konuda hükümdarları uyarır.

Machiavelli aynı zamanda bir hükümdarın zalim değil de merhametli görülmesi gerektiğini savunur. Ama bu merhamet durumları kötü sonuca götürüyorsa, o zaman hükümdarın adının zalime çıkmasından çekinmemesi gerekir. Machiavelli hayranı olduğu Cesare Borgia'nın örneğini verir. Borgia zalim olarak bilinirdi, ama bu zalimliği ile Romagna'yı düzene sokmuş ve barışa ulaştırmıştır. Romagna halkını kendine sadakatle bağlamıştır.¹¹³

Bakıldığında Machiavelli'nin acımasızlığı iyi kullanılmış bir acımasızlıktır. Ve acımasızlık bir bakıma kendini güvenceye almak için ve

¹¹⁰ Machiavelli, a.g.e, s.99

¹¹¹ Özmakas, *Prens: Machiavelli'nin Muazzam Muammast*, s.214

¹¹² Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.100

¹¹³ Machiavelli, a.g.e, s.101

uyrukların yararı için yapılan eylemlerdir. Ve bu iki sebep için kullanılan acımasızlık iyi kullanılmış acımasızlıktır. Machiavelli merhametin her durumda etik bir duruma yol açmadığını, acımasızlığa ise krallıkların sınırlarını korumak ve zor durumlarda başvurulması gerektiğini söyler.¹¹⁴ Machiavelli her durumda zalimliğe başvurulduğunda aksiliklere yol açtığını, devletin başlangıcında devletin temellerini atmak için, hükümdarın zalimliği kullanmasının iyi ve gerekli olduğu görüşündedir.¹¹⁵

Peki, korkulandan çok sevilen mi, yoksa sevilenden çok korkulan mı olmak daha iyidir? Bu konu da Machiavelli sevilmekten çok korkulan biri olmanın daha güvenli olduğu görüşündedir. Bunun sebebi de Machiavelli'nin insanların kendisini sevdiren birine, korktukları birine göre daha kolay zarar verebilecekleri düşüncesindedir.

“...çünkü sevgi bir zorunluluk bağıdır ve insanlar, yaradılıştan kötü oldukları için bir çıkar karşısında bu bağları yok olur gider. Oysa korkuyla bağlanmış insanlar ceza tehdidi altında oldukları için bu bağlar hiçbir zaman onların yakasını bırakmaz.”¹¹⁶

Hükümdarın tabi ki de halkın desteğine ihtiyacı vardır. Ama halkın güvenilmez olduğunu da unutmaması gerekir. Çünkü insanlar başarısız olduğunuz zamanı kollar. Hükümdar başarısız olduğu anda halk ona sırt çevirir. Bunun için bir hükümdarın egemenliğini halkın kendisine duyduğu sevgiye dayandırmak çok risklidir. Çünkü sevilmek hükümdarı kişisel olarak yönetimin odak noktası yapar. Bunun için işler ters gittiğinde halkın öfkesini dizginleyemez hale gelir.¹¹⁷ Bu yüzden Machiavelli hükümdarın sevilmek yerine korkulması gereken biri olmasını daha iyi olduğunu söyler. Machiavelli sürekli ‘şimdi’ yerine ‘geleceği’ temel aldığı ve hiçbir şeyin kalıcı olmadığını bildiği için değişimi, değişen şeyleri denetim altında tutmaya çalışır. Korku sevgiden daha kalıcı olduğu düşüncesindedir. Ama bu korku da tehlikelidir. Çünkü devlete zarar verme riski taşır. Sadece korkuyu ele alan hükümdar nefret edilen biri haline gelebilir.¹¹⁸ İşte bu

¹¹⁴ Özmakas, *Prens: Machiavelli'nin Muazzam Muamması*, s.217

¹¹⁵ Özmakas, *Pens: Machiavelli'nin Muazzam Muamması*, s.138

¹¹⁶ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.102-103

¹¹⁷ Ledeen, *Liderlik ve Güç Kullanımında Machiavelli*, s.105-106

¹¹⁸ Özmakas, *Prens: Machiavelli'nin Muazzam Muamması*, s.220

yüzden bir hükümdar öyle korkutmalıdır ki tebaasının sevgisini kazanmasa bile, kendinden nefret ettirmemelidir. Hükümdar kendinden nefret ettirmemek için yurttaşlarının ve tebaasının malına ve kadınlarına zarar vermemesi gerekir. Ve başkalarına ait olan malları ele geçirmemelidir.¹¹⁹

Kısacası hükümdar sevimlikten daha çok korkutmalıdır. Ama öyle korkutmalıdır ki tebaasının nefretine sahip olmamalıdır. Aynı zamanda merhamet her durumda kullanıldığında zarara yol açacağı için zalimliği kullanılmasından çekinilmemesi gerekir. Utku Özmakas, Machiavelli'nin bu konuda düşüncesini şu şekilde özetlemiştir:

“Sevginin prestisten kaynaklanmasının daha zor olduğunu düşünen filozof, irade kavramına başvurur. Böylelikle içten gelmeyen bir sevginin anlamsızlığını, zorunlu bir korkuyla buluşturur. Anahtar şudur: Nefret yaratmadan korkutucu olmak, merhametli görünerek acımasız olmak gerekir. Bu da sıradan kişilerin değil, kendi silahlarıyla prestis almaya karar vermiş kişilerin becerisi olabilir.”¹²⁰

Machiavelli *Hükümdar* kitabında on üçüncü bölümde hükümdarın sözlerini nasıl tutması gerektiğinden bahseder. Bölümün başında sözlerinde durmayan ve kurnazlıklarıyla insanları kandıran hükümdarların büyük işler gerçekleştirdiğinden bahseder. Machiavelli bu bölümde iki yollu bir savaştan bahseder. Biri yasalar yoluyla diğeri ise zor kullanarak. Yasaların insanlara, zor kullanmanın da hayvanlara özgüdür. İlk yolun yani insancıl olan yolun yeterli olmadığı durumlarda zor kullanılmasını yani hayvansal yolu tercih edilmesi gerektiğini söyler.¹²¹ Bu iki yolun birini diğere tercih etmez. İkisini birden elde tutulması gerektiği görüşündedir. “Çünkü bir kavramın tek başına delemeyeği kaygan yüzeyi iki güneşin gücüyle delmek niyetindedir.”¹²²

Machiavelli hayvansal olan yolda iki hayvan örneği gösterir. Aslan ve tilki. Hükümdarın hayvan özelliğini kullanmaya ihtiyaç duyarsa, kendisine aslan ve tilkiyi örnek almasını söyler. “Tuzakları tanıyabilmek için tilki, vahşi kurtları korkutmak içinse aslan olmak gerekir.”¹²³ Tilki

¹¹⁹ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.103

¹²⁰ Özmakas, *Prens: Machiavelli'nin Muazzam Muamması*, s.222

¹²¹ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.106

¹²² Özmakas, *Prens: Machiavelli'nin Muazzam Muamması*, s.225

¹²³ Machiavelli, a.g.e, s.107

kurnazlık özelliğini temsil eder. Kurnazlık demek, kişinin kurnaz olduğunu saklayarak, insancıl, eli açık, dindar, sözlerine sadık, namuslu vb. gibi görünüm takınmalıdır. Aslan ise zor kullanmayı temsil etmektedir. Görüldüğü gibi Machiavelli zor kullanmak dediği yolda bir hayvanı örnek vermez. Güçlü olan aslan, yalnız bırakmaz ve yanına kurnaz olan tilkiyi örnek verir. Buradan da anlaşılacağı gibi zor kullanmak sadece fiziksel güçten ibaret değildir. Machiavelli hayvanlara özgü yolu da akılsal olandan soyutlamaz. Tuzakları fark etmesi için kurnaz niteliği olan tilkiyi aslanın destekçisi olarak örnek verir. Yani hükümdar zor kullandığında bu iki niteliği de bünyesinde barındırması gerekmektedir. Hem tuzaklardan kendini korumalı, hem de düşmanlarına korku salmalıdır.¹²⁴

Yani bir hükümdar kendi aleyhine olan ve söz vermesine neden olan gerekçeler ortadan kalktığında söz vermemesi gerektiğini söyler. Ama bunun insanların doğasında kaynaklandığını ekler. Şöyle ki; “eğer tüm insanlar iyi olmuş olsalardı, bu kural geçersiz olurdu; ancak kötü oldukları ve sana verdikleri sözleri tutmayacakları için senin de sözünü yerine getirmen gerekmez.”¹²⁵

Machiavelli tilkilik etmeyi bilen hükümdarların daha başarılı olduğu söyler. Hükümdarın yeri geldiğinde aslan ve tilki gibi olması gerektiğini, usta bir yalancı ve ikiyüzlü olmayı iyi bilmesi gerektiğini söyler. Bu meziyetleri bilip yerine getiren hükümdarlar her zaman başarılı olduğundan bahseder ve VI. Alexander örneğini verir.

“Yakın zamanda gerçekleşmiş bir örneği göz ardı etmek istemiyorum. VI. Alexander insanları aldatmaktan başka bir şey yapmadı ve düşünmedi ve daima da aldatacak birilerini buldu. Kimse, onun kadar verdiği sözlerde inandırıcı olmamış ya da onun kadar büyük yeminlere sözler verip yerine getirmemiştir. Gene de aldatma sanatını çok iyi bildiği için, arzu ettiği her aldatmacayı başarıyla gerçekleştirmiştir.”¹²⁶

Machiavelli bir hükümdar merhametli, sadık, insani, dürüst, dindar gibi meziyetlerin hepsine aynı anda sahip olması gerektiğini hatta bunların hepsine sahip olmak tehlikeli olduğunu söyler. Bir hükümdar bu meziyetlere

¹²⁴ Özmakas, *Prens: Machiavelli'nin Muazzam Muamması*, s.227

¹²⁵ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.107

¹²⁶ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.108

sahip olmasa bile öyleymiş gibi davranabileceğini söyler. Yani bir hükümdar devleti korumak için çoğu kez verdiği söze, merhamete, insanlığa aykırı davranışlarda bulunabilir. Burada hükümdarın tamamen kötü olması gerektiğini söylemez, sadece olabildiğince iyilikten uzaklaşmaması gerektiği anlatılır. Ama şartlar gerektiğinde de kötülüğe başvurması gerektiğini söyler.¹²⁷

Toparlayacak olursak bir hükümdar merhametli, sözüne sadık, dürüst, insancıl ve dindar olmasa da, öyleymiş gibi gözükmesi gerekir. Çünkü insanlar özünüze değil görünüşe bakarlar. Yani insanların hepsi sizi görebilir ama hepsi sizi hissedemezler. Bu az sayıda insanda çoğunluğun fikrine karşı gelemez, gücü yetmez.¹²⁸

Machiavelli hükümdarlara bu öğütleri verirken, aynı zamanda çok dikkatli olmaları gerektiğini söyler. Tüm bunları yaparken halkın nefretini kazanmaktan kaçınmaları gerektiğini belirtir. Bunun içinde, her şeyden önce hükümdar açgözlü olmamalıdır. Kendi uyuşum malına ve kadınlarına göz dikmemesi gerekir. Çünkü tüm bunlar onu herkes tarafından nefret ettirilecek kişiye dönüştürür. Aynı zamanda hükümdar tebaasına karşı dengesiz, hoppa, kadınsı ve kararsız gözükmemesi ve uyruklarıyla yürüttüğü özel işlerinde aldığı kararların değiştirilemeyeceğine dair iradesini, kararlılığın ortaya koyması gerekir. Bu şekilde davranmayı beceren hükümdar halkı tarafından saygı duyulan biri haline gelir ve komploya kurban gitme ihtimali azalır.

Machiavelli bir hükümdarın komplolara karşı çok dikkatli olması gerektiğini söyler. Komploların hem yönetenler hem de yönetilenler için eşit derecede tehlikelidir. Bu yüzden de savaşımlara kıyasla komplolar sonuca daha çok hükümdar hayatını ve saltanatını kaybetmiştir. Hükümdara karşı olan komploların sebeplerin en önemlisi halkın nefretini kazanmış olmasıdır. Bu komploları gerçekleştiren kişiler, hükümdar tarafından rencide edilmiş olanlardır. Böyle insanlar intikam almak için can atarlar. İşte bu yüzden bir hükümdar nefret edilmekten kaçınması gerekir. Nefretle halkını karşısına almayan hükümdar, küçük bir topluluğa karşı işlediği basit

¹²⁷ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.109

¹²⁸ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.110

kabahatten fazla zarar gelmez. Bu küçük azınlık uğradığı haksızlık karşısında intikam almaya cesaret edemez. Çünkü hükümdara sevgi duyan halkın öfkesinden korkar.¹²⁹

Machiavelli bir hükümdarın iki korkusu olması gerektiğini söyler. Bunlardan birisi içerden yani tebaasından gelecek tehlikeler, ikincisi ise dışarıdan yabancı güçlerden gelecek olan tehlikelerdir. Dışarıdan gelen tehlikelerden iyi silahlanmayla ve doğru müttefiklere sahip olmayla kendini koruyabilir. Tebaasından gelecek tehlikelere bakacak olursak, bir hükümdar tebaasının kendine gizli komplo kurmalarına dikkat etmelidir. Bunun içinde nefret edilen duruma gelmekte kaçınmalıdır.¹³⁰

¹²⁹ Machiavelli, *Siyaset Üzerine Konuşmalar*, s.357

¹³⁰ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.112

3.BÖLÜM:

MACHIAVELLI SİYASETİNİN ANA UNSURLARI

3.1. Machiavelli’de Yönetim Şekilleri

Machiavelli *Söylevler* adlı eserinde, bazı düşünürlerin aristokrasi, monarşi (prenslük), halk yönetimi olmak üzere üç çeşit yönetim şekli öngördüklerinden, diğer bazı düşünürlerin ise altı yönetim şeklini öngördüklerini ve bunların üçünün çok kötü diğer üçünün iyi olduğunu savunduklarından bahseder. Bu altı yönetim şeklinden üçü aristokrasi, monarşi, halk yönetimidir. Diğer üçü ise monarşinin bozulup tiranlığa, aristokrasinin bozulup oligarşiye, demokrasinin bozulup anarşiye çok rahat dönüşebileceğini öngördüklerinden bahseder.¹³¹

Ama Machiavelli’ye baktığımızda bu görüşlere bağlı kalmadığını görürüz. Machiavelli’nin bunlardan bahsetmesinin sebebi, sadece devlet yönetiminin dönüşümünden bahsetmek istemesidir. Aslına bakarsak Machiavelli devletleri monarşiler (prenslükler) ve cumhuriyetler şeklinde ikiye ayırarak incelemiştir. Bunu da *Hükümdar* eserinde şöyle bahsetmiştir. “İnsanlar üzerinde geçmişte ve günümüzde egemen olan tüm devletler ya da hükümdarlıkların yönetim biçimi ya cumhuriyet ya da hükümdarlık olmuştur.”¹³²

Bakıldığı zaman Machiavelli’nin “*Hükümdar*” ve “*Söylevler*” eserlerinde farklı yönetim şekillerinden bahsetmiştir. *Hükümdar* eserinde monarşiden, *Söylevler* eserinde ise cumhuriyetten bahsetmiştir. Burada Machiavelli kendisiyle çelişki içine düştüğünü görürüz. Ama aslında bu iki yapıtı yakından incelediğimizde görürüz ki Machiavelli tanık olduğu, gördüğü veya okuduğu olayları konu alarak inceleme yapmış ve bu konuları örneklendirerek bu iki yönetim şeklini bize sunmuştur. İncelediği şey ise İtalya’dır. Machiavelli *Hükümdar* eserinde monarşiyi savunmuştur. Çünkü İtalya’nın birliği için monarşi tek seçenektir. Machiavelli’nin “*Il Principe*”

¹³¹ Machiavelli, *Söylevler*, s.30

¹³² Machiavelli, , *Hükümdar*, 2016, s.3

adlı eserini çeviren Necdet Adabağ yazısında bu konuyla ilgili şu şekilde bahseder:

“ İki yapıtı yan yana getirdiğimizde ikisi arasında temel bir farkın olduğunu görürüz. Hükümdar ne denli monarşiye yakınsa; konuşmalar o denli monarşiden uzak, cumhuriyete yakındır. Cumhuriyet Machiavelli'nin düşüdür ve uzun vadelidir. Monarşi o çünkü koşullarda kısa vadede tek seçenektir. Bir başka deyişle, ülkenin bağımsızlığını sağlamak bağlamında ilk ağızda tek çözüm yolunun güçlü bir monarşinin tek egemen olarak ülkenin yönetimini ele almasıdır.”¹³³

Yani anlaşılacağı üzere Machiavelli her iki kitabında da devletin kalıcılığını düşünmüştür. *Hükümdar*, İtalya'nın en kötü anında, çökmüş bir siyaset ortamında kaleme alınmıştır. *Söylevler* ise yine devletlerin kalıcılığı için eskilerin deneyimlerinden yola çıkarak, örnekler vererek cumhuriyeti konu almıştır.

3.1.1.Mutlak Monarşi

Machiavelli'nin hükümdarlık olarak nitelendirdiği siyasi rejim, devlet gücünü kullanan tek kişinin işgal ettiği, devlet şeklidir. Diğer adıyla Mutlak Monarşi olarak nitelendirilen sistemdir.

Machiavelli'ye göre eski hükümdarlıklar, miras yoluyla elde edilen hükümdarlıklardır. “Hükümdarlıklar ya uzun süre egemenliklerini sürdürmüş, babadan oğula miras yoluyla geçen iktidar biçimine dayanır ya da yeni hükümdarlıklardır.”¹³⁴ Machiavelli bu miras yoluyla elde edilen hükümdarlıkların elde tutulmasının daha kolay olduğunu ve bu hükümdarlıklar biraz yetenekli olması, atalarının uyguladığı yöntemleri çığnememesi hükümdarlığı elde tutmak için yeterli olduğunu söyler.¹³⁵

Yeni hükümdarlıklar ise “tümüyle yeni hükümdarlıklar” ve “karma hükümdarlıklar” olarak ikiye ayrılır. Yeni hükümdarlıklar ya tamamen yenidir ya da bir bütünün parçasıdır.¹³⁶ Karma hükümdarlıklar halkın daha iyi olacağına inanarak, hükümdarı değiştirmesiyle kaynaklanır. Bu da halkın var olan hükümdara karşı silahlanmalarına sebep olur. Ama bu da bir

¹³³ Machiavelli, *Hükümdar*, 2020, a.g.e, s.xiv

¹³⁴ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.9

¹³⁵ Machiavelli, a.g.e, s.11

¹³⁶ Machiavelli, a.g.e, s.9

yanılıya yol açar. Çünkü durum daha da kötüleşir. Hükümdar her zaman askerleriyle ya da yeni ele geçirilen topraklarda kullanmak zorunda kaldığı baskı araçlarıyla yeni tebaasını egemenliği altına alması gerekir. Çünkü zor ve şiddete dayanarak kurulduklarından, varlıklarının devamı için de aynı yöntemleri kullanmaları gerekir. Bunun için Machiavelli kuruluş döneminden sonra şiddet ve zor kullanmanın biraz daha hafifletilmesi gerektiğini, gereksiz ve çok fazla şiddetin halk arasında ayaklanmalara, isyanlara sebep olacağını belirtmektedir.¹³⁷ Bu açıdan Machiavelli bu karma hükümdarları ayakta tutabilmek için yapılması gereken şeylerden bahseder. Ama bu konuya ikinci bölümde değinildiği için burada üstünde durulmayacaktır.

Yeni hükümdarlıkların bir diğer yanı tamamen yeni hükümdarlıklar ya da sivil hükümdarlıklar olmasıdır. Sivil hükümdarlıklar, halkın desteği ile kurulan hükümdarlıklardır. Ayakta kalması için yapması gereken tek şey halkın dostluğunu sağlamasıdır. “Bir hükümdarlıkta elde etmek için ne tamamen beceriye ne tamamen talihe gerek vardır. Gerekli olan tek şey talihle desteklenen uyanıklıktır.” Varlığının devam etmesi için de gerekli olan ise halk dostluğudur.¹³⁸

Machiavelli eski hükümdarlıklardan bahsederken “yetenek” kavramına başvurur. Bu “yetenek” kavramı Machiavelli’nin siyasetinde merkezi bir öneme sahiptir. Aynı kavramı yeni hükümdarlıklarda çok kullanır. Çünkü eski hükümdarlıklara göre yeni hükümdarlıkları elde tutmak yerlerine sağlamlaştırmak zordur. Ve bu konuda hükümdarın yeteneğe ihtiyacı vardır.¹³⁹

Köker, yeni prensliklerin, Rönesans’la gelişen insan felsefesiyle uyumlu bir biçimde, kişinin güç ve yeteneği ile giriştiği eylemlerin ve talihin birleşmesi, iktidara gelmesi ve yeni bir prenslik kurması ile ortaya çıktığını söyler. Aslında Machiavelli’nin hükümdarı ardında kurumlar bulunduran bir “devlet” anlamına gelmektedir.

¹³⁷ Anıl, Niccolò Machiavelli, s.188

¹³⁸ Machiavelli, Hükümdar, 2016, s.61

¹³⁹ Mehmetali Ağaoğullar, Levent Köker, *Tanrı Devletten Kral Devlete*, Ankara, İmge Kitapevi, 2001, s.180

“ Prens ‘yeni monarşi’de, en üstün emretme gücüne sahiptir ve bu anlamda ‘egemen’in ta kendisidir. Dolayısıyla, ‘yeni monarşi’ bağlamında ‘prens’, Machiavelli için, aslında ardında ‘kurumlar’ bulunan bir devleti simgelemektedir. Nitekim, *Il Principe*’de, prene ‘Hor görülmekten ve nefret edilmekten kaçınmalıdır.’ öğüdünü verirken, hem ‘kral’a ve hem de ‘krallık’a atıfta bulunmaktadır... ‘Hükümdar, sadece yaşamı ve devletin varlığını sürdürmeyi amaçlar’ deyişi de Machiavelli’nin prens ve devlet kavramlarını neredeyse özdeşleştirdiğini göstermektedir.”¹⁴⁰

Diğerlerinden farklı bir monarşi türü olan Kilise Hükümdarlıklarına bakacak olursak, bu hükümdarlıklarda zorluk hükümdarı ele geçirene kadardır. Çünkü bu hükümdarlıklar dinin çok güçlü olduğu eski kurumlarca desteklenirler ve bu monarşide hükümdarlar ne şekilde davranırsa davransın devletin başında kalmaya devam ederler. “Bu hükümdarlıkların sahip oldukları tek şey savunmak zorunda kalmadıkları bir devlet ve hükmetmek zorunda olmadıkları uyruklardır...”¹⁴¹

Machiavelli’yi mutlak monarşiye götüren nedenlerden biri Türklerdir. Yukarıda da örneğini verdiğimiz üzere ve *Hükümdar* eserinde de sık sık Türkler örneği geçmektedir. Türklerin Yunanistan’ı ellerinde tutma başarısını, oraya kendi halkından kimseleri yerleştirmelerinde bulur. Ve Monarşileri incelerken, bir hükümdarın yönettiği ve tüm yönetilenlerin köle saydığı mutlak monarşi düzenine örnek, Türk monarşisini gösterir.¹⁴² Bir diğer neden ise Machiavelli’ye göre İtalya’yı birliğe ulaştıracak başlıca araç mutlak monarşi olduğudur. Bu birliği sağlamak için en büyük rolü üstlenecek kişi Medici ailesi olduğuna inanmıştır. Bunun için *Hükümdar* adlı eserinde monarşiden bahsetmiştir.

3.1.2.Cumhuriyet

Machiavelli’nin önemli olarak kabul ettiği ikinci kitap olan “*Söylevler*” eseridir. Eski Roma tarihçi Titus Livius’un Roma tarihini anlatan 142 kitaplık eserinin İlk On Kitabını, yani Roma Cumhuriyeti’nin başlangıcından İ.Ö 293’e kadarki öyküsünü anlatan bölümünü ele alıp

¹⁴⁰ Ağaoğulları ve Köker, *Tanrı Devletten Kral Devlete*, s.180-181

¹⁴¹ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.71

¹⁴² Şenel, *Siyasal Düşünceler Tarihi*, s.336

açıklar. *Söylevler*, Hükümdar'ın aksine, cumhuriyet rejimini ve halkın yönetime katılmasını konu alan bir yapıttır.¹⁴³

Machiavelli daha önce tamamladığı *Hükümdar* isimli eserinin ilk sayfalarında, devletlerin Cumhuriyet ve Hükümdarlıklar olmak üzere iki şekilde incelendiğini ileri sürmüştür. Cumhuriyetlerden daha sonra bahsedeceğini söyleyip hükümdarlıklardan bahsetmiştir. “*Söylevler*” kitabında ise cumhuriyetlerden bahsetmiştir. Bu bakımdan Yaşar Şahin Anıl, *Söylevler'in* bir devamı olarak görmektedir.¹⁴⁴

1513 yılında yazılmaya başlanıp ancak 1519 da tamamlanan *Söylevler'in* ilk kitabında I-X bölümleri arasında “en iyi yönetim biçimini” tartışır. Burada da devletlerin kökenini ve daha sonra Roma Devletinin kökenini inceler. Sonra kaç tür devlet olduğunu ve Roma devletinin hangi türe sahip olduğunu sorar.

Machiavelli'ye göre; insanlar tarihçilerin eserlerini okuyarak eski insanların yaptıklarından haberdar olmakla zamanımızın pek çok olayını daha iyi anlayacağımız ve gelecek hakkında isabetli kararlar vermeye olanak sağlar. Machiavelli'de *Söylevler'de* de bunu yapmış, geçmişten örnekler vererek kaleme almıştır. Örneğin Roma kentinin tarihi, onun kuruluş ve gelişimine dair bilgiler, yeni kurulacak devletler için yararlı deneyimler oluşturmaktadır.¹⁴⁵

Machiavelli *Söylevler* kitabının başında, Eski Yunan'dan beri bilinen bir düşünceye başvurarak yönetimin kökenine dair açıklama yapmıştır. Dünyanın başlangıcında, yerleşik yaşamın az sayıda olmasından kaynaklı, insanlar hayvanlar gibi dağınık yaşamışlar. Daha sonra sayıları arttıkça bir araya gelmeye başlamışlar. Kendilerini daha iyi savunabilmek için aralarında en güçlü ve cesur olanı seçip ona baş eğmişler ve buyruğu altına girmişlerdir. Devlet böyle oluşmuştur. Daha sonra insanlar arasında minnet ve şefkat duygusu uyanmış ve minnet duygusu gösterenleri onurlu bulmuşlar, göstermeyenleri de nankör bulmuşlardır. Daha sonra kötülüklerin halk arasında serbest olmasını engellemek için yasalar yapmışlar ve

¹⁴³ Ağaoğulları ve Köker, *Tanrı Devletten Kral Devlete*, s.187

¹⁴⁴ Anıl, *Niccolò Machiavelli*, s.113

¹⁴⁵ Anıl, a.g.e, s.115

uymayanları cezalandırmışlardır. Böylece “adalet” kavramı doğmuş, bunun sonucunda da aralarında en güçlü değil en basiretli ve adil olanı tercih etmişlerdir¹⁴⁶

Önceleri seçimle başa gelen krallıklar, daha sonra miras yoluyla başa gelmeye başlamışlar. Bu prensler erdemi bir kenara bırakıp, keyfi bir yönetime, israfa, şehvete, ahlaksızlığa yönelmişler. Bundan dolayı prens nefret edilen biri haline gelmiş. Nefret korkuya, korku ise şiddete dönüşmüş, bunun sonucunda tiranlık oluşmuş. Halk ve güçlü kişiler tirana karşı başkaldırıp kralı devirmişler ve yerine halkın güçlü kişilerin tabi olduğu ama halkın yararını gözetilen bir azınlık yönetimi (aristokrasi) yerini almıştır. Daha sonra bunların çocukları kendilerini halk arasında eşitlik içinde görmeye tabi olmayıp, yurttaş haklarına saygı göstermeyip yozlaşarak tirana dönüşmüşlerdir.¹⁴⁷ Halk tekrardan tiranlığa dönmek istememiş ve halk kontrolünde düzenli devlete dönüşmüş. Ama kısa süre sonra özgürlükler ihmal edilmesi özel ve kamusal şahıs korkusu, her birinin canının istediği gibi yaşamak istemesinden dolayı tekrardan prensliğe dönülmüştür.¹⁴⁸

Antikçağa özgü döngüsel tarih anlayışına uygun bilinen öyküyü, Machiavelli kitabında yinelenmiş ve yine aynı düşüncede olan Aristoteles, Polybios ve Cicero gibi düşünürleri izleyerek “karma yönetim” biçiminin en doğru yönetim biçimi olduğu fikrine ulaşmıştır.¹⁴⁹

Aynı zamanda Machiavelli Roma'nın yönetimini örnek vererek ve Roma yasalarından etkilenerek “denge ve denet” ilkesini savunmuştur. Şöyle ki devlet kuruluşlarında prens, soylular ve halk olacaktır ve bu güçlerin birbirini karşılıklı olarak denetleyeceklerdir. Buradan da anlaşılıyor ki Machiavelli, cumhuriyet dediği, “karma yönetimi” desteklemiştir.¹⁵⁰

“Derim ki, öyleyse, tüm tipler, iyi olan üç tanesinin kısa ömürlü olması ve kötü olan üç tanesinin de amaçlarının kötülüğü nedeniyle baş belasıdır. Bundan dolayı yasaları oluşturmakta basiretli olanlar, bu kusurun farkında oldukları için tek tek bu türlerin her birinden sakınmış ve hepsinin katıldığı bir yönetimin daha sağlam ve daha

¹⁴⁶ Machiavelli, *Söylevler*, s.31

¹⁴⁷ Machiavelli, *Söylevler*, s.32

¹⁴⁸ Machiavelli, *Söylevler*, s.32

¹⁴⁹ Ağaogulları ve Köker, *Tanrı Devletten Kral Devlete*, s.188

¹⁵⁰ Şenel, *Siyasal Düşünceler Tarihi*, s.337

*kararlı olduğu yargısına vararak, bu karma olanı seçmişlerdir. Çünkü aynı şehirde prenslik, aristokrasi ve halk yönetimi varsa, her biri diğerine karşı tetikte durmayı sürdürecektir.”*¹⁵¹

Machiavelli Roma Devleti'nin karma yönetiminden bahsederek düşüncelerini destekler. Roma Devleti her bakımdan gelişmeye uygun bir arazi üzerinde kurulmuştur. Birçok ihtiyaçlarını karşılamak için olumlu bir fırsattır. Ama Roma'nın gelişmişliğinin asıl nedeni kurucularının, yurttaşlarının toplumun otoritesinden başka hiçbir otoriteye boyun eğmeyecek bir anlayış içinde yaşamalarıdır. Bu da Romalıların özgür insanlar olarak yaşamalarını sağlamıştır. Romalılar aynı zamanda yaşamın durmadan değişen koşulları içinde, kazanımlarını bir takım güçlü siyasal kurumlarca güvence altına almışlardır.¹⁵²

Şöyle ki, Romulus ve diğer birçok krallar özgür bir topluma uygun birçok yasa yaptılar. Ama onların amacı, bir cumhuriyet kurmak değil, krallık kurmaktı. Bu yüzden halk ayaklandı ve kral Roma'dan sürüldü. Ve kralı Roma'dan sürenler hemen yerine İki Konsül atadılar. Böylece devlette Konsüllerin ve senato yer aldı. Yukarıda bahsedilen üç yönetim biçiminde ikisi yani aristokrasi ve prenslik gerçekleştirmiş oldu. Geriye sadece halk bileşeni kaldı.¹⁵³

Halk tribünlerinin oluşması da halkın soylulara karşı ayaklanmasından kaynaklandı. Şöyle ki, Roma'da halk ve senatonun çok yakın bir birlik içindedir. Soylular kibirlerini bir kenara bırakıp, hoşgörülü, demokratik bir yapıya bürünmüşlerdir. Bu alçakgönüllü görünüş, Tarquinler yaşadığı sürece devam etti. Ancak Tarquinler ölür ölmez korkularından kurtulan soylular, halka karşı baskı yapmaya ve zarar vermeye başladılar. Bundan dolayı Tarquinler yaşarken yarattığı etkinin benzerini sağlayacak yeni bir düzenlemenin olması gerekti. En sonunda halkın güvenliği için Tribünler kuruldu. Böylece soyluların kibrinin önüne geçebilmek için halk-senato arasında bir ara sınıf oluşturuldu.¹⁵⁴ Machiavelli her cumhuriyette halk ve zenginlerden oluşan iki karşıt hizip olduğunu özgürlükten yana

¹⁵¹ Machiavelli, *Söylevler*, s.33

¹⁵² Anıl, *Niccolò Machiavelli*, s.116

¹⁵³ Machiavelli, *Söylevler*, s.32

¹⁵⁴ Machiavelli, *Söylevler*, s.36,37

yapılan tüm yasaların, onların uyuşmazlıklardan dolayı çıktığı görüşündedir. Yani halk ve Roma senatosu arasındaki çekişme Tribünlerin kurulmasına neden olduysa en büyük övgüyü hak ettiğini ve bunlar arasındaki uyuşmazlık cumhuriyeti özgür ve güçlü kıldığını söyler.¹⁵⁵

Görüldüğü üzere bu üç devlet şekillerinin her birinin iyi yanlarını alarak karma bir nitelikte olan “karma yönetim” şeklini savunan Machiavelli, bu mükemmelliğe en yakın devlet sistemini gerçekleştirebilmiş olan Roma’yı örnek alarak bizlere sunmuştur. Roma devleti zamanla karma bir nitelik kazanmıştır. Konsüller kralı, senato aristokrasiyi, tribünler ise halkı temsil ettikleri bu yönetimde, bu devlet şekli kusursuz bir uyumla yüzyıllar boyunca faaliyet göstermiş ve güçlü bir devletin oluşumunu da sağlamıştır.

Machiavelli *Söylevler* kitabına baktığımız zaman özgürlüğe ve özgür yaşama önem vermiştir. Bundan dolayı cumhuriyet yönetimini savunmuş ve aynı zamanda özgür yaşamaya alışmış bir halkı ele geçirmenin zor olduğunu söylemiştir. “Özgür yaşamaya alışmış bir kenti kim ele geçirirdi yıkmaz ise onun tarafından yıkılmayı beklemelidir.”¹⁵⁶ Machiavelli burada cumhuriyet ile özgür yönetim eş anlamlı kullanmıştır. Machiavelli halkın özgürlüğüne önem vermektedir. Bunun içinde ülkenin yönetiminde halkın otoritesinin olması gerektiğini belirtir. Machiavelli için cumhuriyet, bireyin kamusal alanda rol oynamasına olanak tanır. Bu özgür devlet, halka tutkularını açığa vurmasını sağlar. Daha doğrusu cumhuriyet insanları *virtù* sahibi yapar ve bu *virtù*’yü sürekli ve yeniden üretir. Cumhuriyetin bu özelliği, Machiavelli’nin onu monarşiye tercih etmesinin önemli bir sebebidir.¹⁵⁷

Güçlü bir hükümdardan sonra başa geçen zayıf hükümdar iktidarda tutunabilir. Ama zayıf bir hükümdardan sonra başa çıkan yine zayıf bir hükümdar iktidarda tutunamaz ve devletin varlığı devam edemez. Ama iki yetenekli hükümdarın art arda başa geçmesi, devletin yükselmesini sağlar.

¹⁵⁵ Machiavelli, *Söylevler*, s.38,40

¹⁵⁶ Niccolò Machiavelli, *Hükümdar*, çev. Nemika Ciantra Yüksel, Sibel Doğan, İstanbul, Kafka Kitap, 2016

¹⁵⁷ Mehmet Ali Ağaoğulları vd. *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*, s.338

Soydan gelme hükümdarlarda art arda zayıf hükümdarın gelmesi çok olasıdır. Ama cumhuriyetlerde ise durum farklılaşır. Cumhuriyetlerde yalnızca iki değil birçok yetenekli insanın art arda yönetime geçebilmesi olasılığı yüksektir. Şöyle ki Machiavelli'nin öngördüğü karma yönetimde özgür seçimlerle iktidara gelen ve yetenekli insanlardan oluşan Konsüllerin elinde, bir cumhuriyetin art arda birçok yetenekli insanı başına getirebileceğinden dolayı en ileri büyüklüğe ulaşma hedefine çok çabuk ulaşabilir. Bu iyi düzenlenmiş bütün cumhuriyetlerde böyledir.¹⁵⁸

Machiavelli'nin cumhuriyeti savunmasının bir diğer nedeni de şan, şeref ve armağanın ancak takdire değer işlerle ya da övülecek eylemlerle gerçekleşmesidir. Zorba yönetimlerde ise iş değişir. Bu yönetimlerde büyük servetlere ve mevkilere ulaşmak için ahlaksız ve kötü yöntemleri kullanmak bile yeterlidir ya da baştaki zorbaya kendini sevdirmek en yüksek mevkiye ulaşmasını sağlar.¹⁵⁹

3.2. Machiavelli Siyasetinde Halk ve Birey

Rönesans ile birlikte insan, *birey* olarak toplumdan ayrı bir varlık halinde anlaşılmaya başlanmıştır. İnsanın “birey” olarak, potansiyel yaratıcı bir güce sahip olduğu ve kendi eylemleriyle kendini geliştirme olanağına sahip bir varlık olduğu anlayışı hâkim olmuştur.

Rönesans dönemi düşünürü olan Machiavelli'nin *birey* düşüncesine bakacak olursak, Machiavelli'ye göre siyasette başarılı olmanın yolu insanları iyi bilmektir. Bu amaç doğrultusunda yönetici, kitaplardan beşer ruhunu öğrenmesi gerekmektedir. Ancak kişiyi ayrı ayrı tanımlamayı öğreten yalnız hayat tecrübesidir.¹⁶⁰ Machiavelli'de insanın doğasını incelerken, kendi eşsiz tecrübelerinden yararlanmış, bulunduğu görevler neticesinde beşer ruhunu tanımakta ustalaşmış ve zihninde bir birey profili çizmiştir.

¹⁵⁸Machiavelli, *Siyaset Üzerine Konuşmalar*, s.99

¹⁵⁹ Machiavelli, *Söylevler*, s.117

¹⁶⁰ Mosca, *Siyasi Doktrinler Tarihi*, s.98

Machiavelli insanların bazen nankör, değişken, iki yüzlü, korkak, çıkarıcı olabileceklerini söyler.¹⁶¹ Hatta *Söylevler* kitabında bir devlet ve onun için yasalar düzenleyen kişinin insanların kötü olduklarına ve özgür yaşama alanı buldukları an kötücül doğalarına göre hareket edeceklerinden bahseder.¹⁶² Bu yüzden Machiavelli bir hükümdarın sevimliden daha çok korkulan biri olmasının gerektiğini söyler. İnsanlar kendisini sevdiiren birine, kendisinden korkulan birine göre daha kolay zarar verirler. “Çünkü sevgi bir zorunluluk bağıdır ve insanlar yaradılıştan kötü oldukları için bir çıkar karşısında bu bağları yok olur gider.”¹⁶³

Machiavelli Altın Eşek hikayesinde, i insanları şöyle betimlemiştir.

*“...hiçbir hayvan yoktur ki bunca korku ve öfkeyle dolu olsun içi. Bir domuz bir başka domuza acı çektirmez; bir geyik, bir geyikle huzur içinde yaşar hep. İnsanı katleden yalnızca insandır, birbirini çarmıha geren ve derisini yüzende”*¹⁶⁴

Machiavelli’ye göre insanların bir başka özelliği de mala mülke önem vermesidir. Hatta mallarına canlarından daha çok önem verirler. Bunun için bir insanın malına zarar vermek yerine canını alması daha iyidir. Çünkü insanlar ana babalarının ölümlerini unuturlar da, mallarını topraklarını hiçbir zaman unutmazlar. Bunun içindir ki Machiavelli, yöneticilerin uyruklarının mallarına dokunmaması gerektiğini söyler. Aynı zamanda mal, mülk kadar önem verdikleri bir diğer şey ise; namuslarıdır.

*“...mal, mülk ve namus tecavüzleri, insanları en fazla yaralayan iki şeydir. Hükümdarın kendisini bunlardan sakınması gerekir, çünkü bir insan asla intikam almak için bir hançeri dahi kalmayacak kadar sömürülemez ve hiç kimse intikam almayı kesinkes karar veremeyecek kadar şerefinden edilemez. İnsanın namusunu lekeleyen şeyler içinde en ağır basanı kadınlarının namuslarının lekelenmesi ve bunun ardından kendi şahsiyetlerine yapılan hakarettir.”*¹⁶⁵

Machiavelii’nin insan doğası hakkında görüşleri, insanı özünde günahkâr bir varlık olarak gören Hıristiyan öğretilerinden farksız gibi durur. Aslına bakarsak tam olarak böyle değildir. Machiavelli’nin bu ‘kötücül’

¹⁶¹ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016 s.102

¹⁶² Machiavelli, a.g.e, s.36

¹⁶³ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.102

¹⁶⁴ Machiavelli, *Seçme Yazılar*, s.42

¹⁶⁵ Machiavelli, *Siyaset Üzerine Konuşmalar*, s.359

tezahürü bu dünyayla alakalıdır. Yani insanların Tanrısal bir kötülükle donatılmış olduklarından bahsetmez. Onun kötücül tezahürü, bu dünyayı, bu dünyada iyi bir hayat kurmayı önemseyen ve bunun için eylemde bulunan bir akılcı insan tipidir. Ona göre, insan doğası kötüdür ama bu kötülüğünde sınırları vardır. Bu sınırlarda, insanın mutlak anlamda kötü olmadığını bir kanıtı niteliğindedir. Yani buradan da anlaşılacağı üzere onun insan doğa anlayışı Hıristiyanlık öğretisine benziyor ama aynı değildir. Zaten bu bakımdan modern toplum ve siyaset kuramının temelini oluşturan insan doğası anlayışı, Machiavelli'nin siyaset kuramının neden “modern” olarak nitelendirildiğini iyi biçimde açıklamaktadır.¹⁶⁶

Machiavelli hükümdarın bazı insanların bu yönü olduğunu unutmaması gerektiğini söyler. Bunun içinde hükümdarın seilmekten çok korkulan olmayı, merhametli olmak yerine acımasız olunması gerektiği görüşündedir. Ama bunların hepsinin bir sınırı olduğunu da belirtir. Aşırılığa kaçınılırsa tebaası tarafından nefret edilir. Machiavelli nefret edilmekten kaçınılması gerektiğine dair öğütler verir. Çünkü bir hükümdar ayakta kalmak istiyorsa, halkı karşısına almaması gerektiğini söyler. “Bir hükümdar çok güçlü ordulara sahip olsa bile, bir ülkeye girebilmek için ülke halkının desteğine ihtiyaç duyar.”¹⁶⁷

Hem Livius hem de diğer tüm tarihçiler, halkın mağrur ve istikrarsız olduklarını söylerler. Ama Machiavelli bunu reddederek, tam tersini savunur. Bu tarihçilerin halka yükledikleri bu suçlamaların, kabahatlerin sadece halka değil, tüm insanlara ve hatta tüm hükümdarlara yüklemesi gerektiğini söyler. Yasalarla sınırlanmayan herkes, hükümdarlar dahil, halk yığınının yaptığı hataları yapabilir. Çok sayıda hükümdarın olup ama az sayıda iyi ve bilge olanların olması buna örnek olarak gösterir.¹⁶⁸

Machiavelli halkta olan hataların hükümdarlarda olacağını söyler. Halk hüküm sürdüğünde istikrarsızlığından dolayı hatalar yapar, kanaatine karşı çıkar. O bu hataların hükümdarlarda olduğunu savunur. Hatta anayasaya sahip bir halk daha çok istikrarlı olacağını, kanunlara tabi

¹⁶⁶ Ağaoğulları ve Köker, *Tanrı Devletten Kral Devlete*, s.177,178

¹⁶⁷ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.13

¹⁶⁸ Machiavelli, *Siyaset Üzerine Konuşmalar*, s.199

olmayan bir hükümdarın da halktan daha nankör ikiyüzlü olacağını savunur.¹⁶⁹

Aynı zamanda Machiavelli, halkın bir diktatörden daha akıllı ve istikrarlı olduğunu ve daha doğru muhakeme yeteneğine sahip olduğu görüşündedir. Ama bu, Machiavelli'nin diğer değerlendirmeleri gibi, evrensel bir doğru değildir. Halk kitlelerinin presten daha bilge ve kararlı olduklarını söylerken, burada yasa ile sınırlanmayan prensleri ve yasayla düzenlenmiş halkı kasteder.¹⁷⁰

Machiavelli, halkın yönetime katılması gerektiğini ve halkın makamlara kimlerin oturacağı konusunda diktatörlerden çok daha iyi seçim yapabileceğini vurgulamıştır. Aynı zamanda halk ve hükümdar kanunların olmadığı bir ortamda mukayese edildiğinde halkta diktatöre göre daha az, kolaylıkla düzeltilebilecek hatalar olacağından bahsetmiştir.¹⁷¹

Machiavelli yasaya bağlı yönetimleri olumlu görmekte ve bu yasaya bağlı yönetimlerin sürdürülmesi için, halkın yönetimde söz sahibi olması gerektiğini söyler.¹⁷² Roma'nın yönetimini bu konuda övmektedir. Roma yönetime halkı yerleştirerek, sağlıklı bir devlet elde etmiştir. Şöyle ki, Roma yönetiminde konsül ve soylular vardır. Roma'daki soylular küstahlaşmaya başladığında halk ayaklanmış ve soylular da yönetime halkla paylaşmak zorunda kalmışlardır. Bunun sonucu olarak da halk tribünleri kurulmuştur. Böylece Roma yönetimi daha sağlam hale gelmiştir.

Machiavelli her cumhuriyette halk ve soylulardan oluşan iki karşıt hizip olduğunu ve özgürlüğe yönelmiş bütün yasa yapma faaliyetleri bu ikisi arasındaki çatışma sonucu ortaya çıktığını söyler. Machiavelli bu ikisi arasındaki çatışmayı zararlı değil cumhuriyet için yararlı görür. Bu çekişmelerin zararlı olduğunu ve bir cumhuriyeti böldüğünü dile getirenlere karşı çıkar. Bu çatışmanın olumsuz sonuçları bir elin parmağını geçmediğini ve düzeni bozmadığını söyler. Aynı şekilde Machiavelli *Söylevler* kitabında "Plebler ile Senato Arasındaki Uyuşmazlık Roma'yı Özgür ve Güçlü

¹⁶⁹ Machiavelli, *Siyaset Üzerine Konuşmalar*, s.201

¹⁷⁰ Machiavelli, *Siyaset Üzerine Konuşmalar* s.202

¹⁷¹ Machiavelli, *Siyaset Üzerine Konuşmalar*, s.203

¹⁷² Ağaoğulları ve Köker, *Tanrı Devletten Kral Devlete*, s.191

Kıldı”¹⁷³ diyerek bu çatışmanın olumlu sonuçlarını dile getirmiş ve yine bize burada Roma Cumhuriyetini örnek vermiştir

“Bu kadar çok onurlu davranışın örneklerinin olduğu yerde makul yoldan bir cumhuriyete düzensiz denemez. Düzenlidir, çünkü bu iyi örnekler kaynaklarını iyi eğitimde bulurlar; iyi eğitim, iyi yasalarda, iyi yasalar ise, birçoklarının düşüncesizce suçladıkları bu çekişmelerde bulurlar.”¹⁷⁴

Görüldüğü üzere Machiavelli, bu çekişmelerin düzene ve ortak iyiye bir zararının olmadığını, daha çok kamusal özgürlüğe vesile olan yasalar ve kurumlara vesile olduğu görüşündedir. Bu halk ve senatonun, bu iki tabakanın birbiriyle çekişmesi sonucu tribünlerin oluşması Machiavelli için övgüye değer bir sonuç olmuştur.

“İnsanlar, öyleyse Roma'nın işleyişini suçlama konusunda daha tedbirli olmalı ve cumhuriyetin ürettiği şeylerin hepsinin yalnızca en iyi nedenlerden kaynaklandığını göz önünde bulundurmalıdır. Bu çekişmeler tribünlerin kurulmasına neden olduysa en büyük övgüyü hak ederler. Ayrıca halk denetimi yönetimde pay sahibi yaptıkları için de bu övgüyü hak ederler.”¹⁷⁵

Özgürlük konusuna gelindiğinde Machiavelli *Söylevler* de “Özgürlüğü Koruma İşini En Güvenli Biçimde Nereye Verilir, Halka Mı Büyüklere Mi? Ayaklanma Çıkarmaya Hangisi Daha Fazla Neden Olur? Kazanma Arzusu Olan Mı Yoksa Koruma Arzusu Olan Mı?”¹⁷⁶ Diye bir başlık açmıştır. Machiavelli buna net bir cevap vermeden önce bu iki tabakanın tahlilini yapmıştır. Özgürlüğün korunmasına soylulara veren Venedik ile halka veren Roma’yı incelemiş, sonuçlarını tek tek ele almıştır. Bu iki devlete baktığımızda Venedik’in özgürlüğünün Roma’dan daha uzun olduğunu görürüz. Machiavelli, sonuç ele alındığında tercih soylulardan yana olduğunu ama neden ele alındığında o zaman Roma tarafını tutmamız gerektiğini söyler. Yani nedene bakıldığında halktan yana olunması gerektiği görüşündedir. Çünkü soylularda büyük bir yönetme arzusu görülür, halkta ise yalnızca yönetilmeme arzusu görülür. Halk özgürlüğü sahiplenme konusunda soylulardan daha az ümide sahiptir. Bundan dolayı

¹⁷³ Machiavelli, *Söylevler*, s.38

¹⁷⁴ Machiavelli, *Söylevler*, s.39

¹⁷⁵ Machiavelli, *Söylevler*, s.40

¹⁷⁶Machiavelli, *Söylevler*, s.41

Machiavelli özgürlüğü korumak halka yüklenince daha iyi olacağı görüşündedir.¹⁷⁷

Machiavelli buradaki göreceli duruma son vermek için soruyu değiştirir. Cumhuriyetlerde kazanma ümidi olanın mı yoksa kazandıklarının kaybetme korkusu olanın mı daha zararlı olur? Machiavelli bu soruya şöyle cevap verir:

“Karışıklıklar genellikle mal mülk sahipleri tarafından yaratılır, çünkü kaybetme korkusu onlarda bir şeyler elde etmeye uğraşanlardaki isteğin aynısını uyandırır. Zaten insanlarda ancak başkalarının mallarından kendi mallarına bir şeyler eklediklerinde mal mülklerinin emniyette olduğunu düşünmezler mi? Buna ilaveten mal mülk sahipleri ihtilalleri daha büyük bir güç ve daha kuvvetli bir etkiyle icra edebilirler. Onların caniyane ve başına buyruk davranışları yoksullarda, kendilerini sömürenlerden intikam alma isteği ya da onlar tarafından suistimal edildiğini gördükleri zenginlikleri ve makamları elde etmek için servet hırsı uyandırır.”¹⁷⁸

Ve Machiavelli yine tercihini Roma’dan tarafa kullanır. Machiavelli halkın desteğine çok önem vermiştir. “Halkın rızası ile hükümdar olmuş kişi, onun dostluğunu korumalıdır; halkın tek istediği baskı altında ezilmemektir.”¹⁷⁹ Aynı zamanda Machiavelli halk tarafından, halkın desteğiyle hükümdar olanların iktidarda kalmasının, güçlülerin desteği ile hükümdar olanın iktidarda kalmasından daha kolay olduğunu söyler. Çünkü güçlüler başkalarına zarar vermeden memnun etmek zordur. Ama halkı memnun etmek kolaydır. Çünkü halk kalabalık yığınları halindedir. Güçlüler ise azdır. Machiavelli, bu yüzden halkın sevgisinin kazanılmasını, düşmanlığı halinde hükümdarın güvene olmayacağını söyler.¹⁸⁰

Görüldüğü üzere Machiavelli, siyaset düşüncesinde bireyi ve halkı bu şekilde konumlandırır. İnsanların kötü, nankör, bencil olabileceğinden dolayı, hükümdarlara aynı şekilde bencil olması gerektiğini ve sevilmekten çok korkulması gerektiğini söyler. Yani bireyi yasalarla sınırlandırılması gerektiğini belirtir. Machiavelli yasalarla sınırlandırırken, korkulan olmaya çalışırken, nefret edilen konuma gelinmemesi gerektiğini belirtir. Çünkü halkın desteğini almayan bir yönetici yok olmaya mahkûmdur. Bundan

¹⁷⁷ Machiavelli, *Söylevler*, s.41

¹⁷⁸ Machiavelli, *Siyaset Üzerine Konuşmalar*, s.44

¹⁷⁹ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.64

¹⁸⁰ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s. 62

dolayı Machiavelli halkın desteğini, hatta halkın yönetimde söz sahibi olması gerektiğini söyler. Böylece ülke içerisinde karışıklıklar en az seviyeye ineceğini ve sağlam bir yönetim sisteminin olacağını belirtir. Halkın refahını ve hoşnutluğunu düşünen, aynı zamanda yönetimde halkın söz sahibi olması gerektiğini düşünerek, kendisini kendinden önceki düşünürlerden ayıran Machiavelli'nin acımasız, şeytani olması mümkün müdür? Bu eleştirilerde bulunan Machiavelli'nin bu söylediklerini görmezden geldikleri açıktır.

3.3. Machiavelli'de Güç Unsurları

Machiavelli'nin siyaset düşüncesinde önemli yer teşkil eden unsurlardan biri de güç unsurlarıdır. Machiavelli bir hükümdarın siyasal otoritesinin sağlamlığı ve devamlılığı için bu unsurlara bağlı kalması gerektiğini öne sürer. Machiavelli için bir hükümdara, iktidarının devamlılığını sağlaması için gerekli olan yegâne unsurlar, iyi yasalar ve iyi ordulardır. Bu iki unsurdan hangisinin daha önemli olduğu meselesine gelindiğinde ise, Machiavelli'nin yazılarından anlaşılacağı üzere, ordular daha önemlidir. “Devletin iyi silahlı kuvvetlerinin olmadığı yerde iyi yasalarda olmayacaktır: devlet iyi bir silahlı kuvvetle güçlendiğinde iyi yasalara da sahip olacaktır.”¹⁸¹

Görüldüğü üzere, Machiavelli siyasal yönetimin sağlam temeller üzerinde oturtulması için iyi yasalardan ziyade, güçlü orduları gerekli görür. Çünkü Machiavelli savaşmayı bilmeyen bir iktidarın yok olmaya mahkûm olduğu görüşündedir. “Devleti kaybetmenin ilk sebebi, savaş sanatını ihmal etmektir; devleti ele geçirmenin koşulu ise bu sanatın ustası olmaktır.”¹⁸²

Machiavelli bir hükümdarın savaş sanatının çok iyi bilmesi gerektiğini söyler. İktidarını korumak isteyen bir hükümdar savaş talimlerini, savaş stratejilerini çok iyi bilmesi gerekir. Machiavelli, bunun tersi durumda bir hükümdar, siyasal gücünü kaybedeceğini söyler. Çünkü askerlikten anlamayan bir hükümdar, askerleri tarafından sayılmaz ve iktidarını kaybetme durumunda kalır. “Bir hükümdarın savaştan, onun

¹⁸¹ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.75

¹⁸² Machiavelli, a.g.e, s.90

kurallarından ve disiplininden başka bir amacı, düşüncesi ya da uğraşısı olmamalıdır; çünkü yöneten kişinin asli görevi savaştır.”¹⁸³

Machiavelli savaşa önem vermektedir ama savaşın ne kadar korkunç olduğunu da çok iyi bilmektedir. Machiavelli barıştan daha çok savaşa önem vermesi onun acımasız olduğunu göstermez. Machiavelli gerek insan doğası düşüncesinden gerekse dünyayı olduğu gibi görmesinden dolayı, savaşın gerekliliğine yönelik bu düşünceleri ortaya koymuştur. Aynı zamanda Machiavelli savaşın yaygın olduğu bir ortamda yaşaması, savaflara katılması, savaşa verdiği önemin diğer nedenidir.¹⁸⁴ Machiavelli, bazı insanların doymak bilmez, elindekiyle yetinmeyen açgözlü yapısından dolayı, insanların ellerindeki topraklarla yetinmeyeceklerini söyler. Bunun içindir ki savaşın kaçınılmaz olduğu düşüncesindedir. İnsanlar savaşmak zorunda olmadıklarında dahi savaşıyorlarsa bunu hırslarından dolayı yapıyorlar demektir. Machiavelli, insanlarda hırsın çok güçlü olduğunu ne kadar yukarı tırmanırlarsa tirmansınlar hiçbir şekilde tatmin olmadıklarını, yine hırslarının kölesi olduklarını söyler. Çünkü tabiat insanları her şeyi arzulayacak ama her şeyi elde edemeyecek şekilde yaratmıştır. Bu yüzden bazı insanlar hırslarının kölesi olarak daha fazlasını elde etmek için, bazı insanlarsa elindeki kaybetmemek istediği için, savaflar meydana gelmektedir.¹⁸⁵ Hal böyleyken Machiavelli bir ülke ve hükümdar her an savaş durumuna hazır olması gerektiğini öne sürer. Savaşın doğanın bir parçası olduğunu, bir ülkenin savaştan uzak, barış içinde varlığını sürdüremeyeceğini söyler. Bir ülke savaşmak istemese bile, her zaman savaşmak zorunda kalacağı düşmanları olacağını belirtir.

“...bir cumhuriyet huzur içinde yaşamayı, hürriyetinin ve sahip olduğu küçük toprağının tadını çıkarmayı başaramaz. Çünkü böyle bir cumhuriyet diğerlerini rahatsız etmese de, diğerleri tarafından rahatsız edilecek, maruz kaldığı bu rahatsızlıktan ötürü içinde fetihler yapma arzu ve ihtiyacı doğacaktır.”¹⁸⁶

Toparlayacak olursak iktidar savaşmayı bilmelidir. Aynı zamanda askeri yönden eğitimle yakından ilgilenmelidir. Eğitimle yakından

¹⁸³ Machiavelli, a.g.e, s.90

¹⁸⁴ Ledeen, *Liderlik ve Güç Kullanımında Machiavelli*, s.27

¹⁸⁵ Machiavelli, *Siyaset üzerine konuşması*, a.g.e, s141

¹⁸⁶ Machiavelli, *Siyaset Üzerine Konuşmalar*, s.287.

ilgilenmesinin yanı sıra savaş stratejilerini çok iyi bilmelidir. Bir hükümdarın iktidarını devam ettirmesinin yegâne temeli budur. Savaş stratejilerini bilmesi ve kendi düzenli ordusunun olması gerekmektedir. Barış zamanından daha çok, savaşmayı istemeleri gerekir. İktidar için barış zamanı, bir sonraki savaşa hazırlık süreci olmalıdır. Barışı elde etmeye çalışıp, gelecek saldırıya karşı, kendilerini savunmak için adım atmayan iktidarların, yenilgiye uğramaya hazır olmaları gerekir. Aynı zamanda Machiavelli hükümdarların tarihi okumaları gerektiğini söyler. Tarihteki önemli şahsiyetlerin savaşlarda nasıl davrandıklarını, mağlubiyet ve zaferlerin nedenlerini öğrenip öyle hareket etmelidir. Böylelikle mağlubiyet nedenlerinden kaçınıp kabiliyetlerinin nedenlerini aklında bulundurmaları gerektiğini söyler.¹⁸⁷

Aynı zamanda Machiavelli, bir hükümdar sefere çıkmadan önce sahip olduğu orduları iyice kontrol etmesi gerektiğini söyler. İyice ölçüp biçtiği orduların durumunu göz önünde bulundurarak hareket etmelidir. Ancak bu ölçüp biçmeyi ülkesinin zenginliğine, uyrukların iyi karakterine göre yapıp harekete geçerse hata etmiş olur. Machiavelli bunların yanında bir iktidarın kendine ait güçleri ve silahları da olması gerektiğini söyler. Machiavelli bir hükümdarın, kendine ait sadık bir ordu olmadan, büyük paraların, zenginliğin ülkenin selameti için fayda getirmeyeceğini aklında bulundurması gerektiğini ve Machiavelli paranın bir savaş aracı olmaktan uzak olduğunu, böyle bir kanaatin yanlış olduğu görüşündedir. Ve savaşın en önemli unsurunun iyi askerler olduğunu belirtir.¹⁸⁸

Bu görüşleri doğrultusunda Machiavelli, orduları güçleri bakımından sınıflara ayırır. Bunlar; kendi yurttaşlarında oluşan birlikler, hem yurttaşlardan hem de farklı milletlerden temin edilen karma birlikler, paralı askerler ve yardımcı ordularıdır. Machiavelli paralı askerleri ve yardımcı orduları gereksiz ve tehlikeli bulur. Bu yüzden Machiavelli bir hükümdarın kendine ait ordularının olması gerektiği düşüncesindedir. Machiavelli paralı askerlerin bir ülkeyi yıkıma götüreceğini İtalya'nın durumunu örnek vererek açıklar. İtalya uzun yıllar boyunca bütün umutlarını paralı ordulara

¹⁸⁷ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.93

¹⁸⁸ Machiavelli, *Siyaset Üzerine Konuşmalar*, s.409-251

dayandırmıştır. İlk başta kazanımlar elde etseler de sonradan durum kötüye gitmiştir. Çünkü paralı askerlerin savaşma amacı sadece maaştır. Bu da vatan uğruna can vermelerine yetecek bir neden değildir. O yüzden Machiavelli, paralı askerlere çok güvenmememiz gerektiğini belirtir.¹⁸⁹

*“Barış zamanında paralı askerler, savaş zamanında ise düşmanların seni sayar bütün bunların sebebi, bu askerleri savaş meydanında tutacak ne bir yurt sevgileri ne de başka bir gerekçeleri olmasıdır, sadece maaş almaları savaş meydanında tutsa bile bu onlara senin için ölmelerini sağlayacak yeterli bir sebep vermeyecek.”*¹⁹⁰

Aynı zamanda paralı askerler, askerliği kendilerine bir çıkar olarak görürler. Onların savaşmasının en büyük sebebi maaştır. Barış zamanının kendilerinin karnının doyurmayacağını bilirler. Bu nedenle bu askerler barışın gelmemesi için ellerinden geleni yaparlar. Barış zamanı geldiğinde ise bu askerler maaşlarının ellerinden alınacağını düşünüp istedikleri bir yere sancaklarını dikerek bu bölgeyi acımasızca yağmalarlar.¹⁹¹ Bunun için bir hükümdarın “kendi ordusundan başka kullanabildiği daha iyi bir ordu yoktur ve aksini düşündüğü sürece kendi ordusunu kurabilmesi de imkânsız”¹⁹² olduğu görüşündedir.

Machiavelli'nin gereksiz bulduğu diğer ordu tipi de yardımcı ordulardır. Yardımcı ordular, çağrıldığında yardıma gelen, başka bir güçlüye ait olan ordulardır. Machiavelli bu yardımcı orduların yararı olsa bile onları çağırınlar için her zaman tehlike arz ettiği görüşündedir. Çünkü yardımcı ordular başka bir gücün ordularıdır. Bir savaşta mağlup olursan seni yok ederler, galip gelirsene de o yardımcı orduların yani onlara sahip olan gücün tutsağı olursun.¹⁹³ Machiavelli, bir hükümdarın yardımcı kuvvetlere güvenmek zorunda kaldığında, yardımcı orduları ülkeye çağırmaktansa, başka yollara, başka tedbirlere başvurması gerektiğini söyler. Düşmanla yapılacak her türlü anlaşma, ağır olsa dahi, yardımcı kuvvetleri ülkesine çağırmasından daha az zarar vereceği görüşündedir. Bundan dolayı

¹⁸⁹ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.76

¹⁹⁰ Machiavelli, a.g.e, s.76

¹⁹¹ Niccolò Machiavelli, *Savaş Sanatı*, çev. Berna Hasan, İstanbul, Doruk Yayıncılık, 2012, s.96

¹⁹² Machiavelli, *Söylevler*, s.109

¹⁹³ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.84

Machiavelli yardımcı orduları en tehlikeli ordu gücü olarak belirlemiştir.¹⁹⁴ Bir hükümdar yardımcı orduları devreye soktuğunda kazanma şansının olmayacağını söyler. Çünkü Machiavelli yardımcı orduları, paralı askerlerden daha tehlikeli görür. Paralı askerler, galibiyetten sonra bir birlik içinde olamazlar. Ama yardımcı askerler her zaman birlik içindedirler ve her zaman hükümdarı yok etmeye hazırlardır. Ama paralı askerler yok etmek için sahip olacağı güce çabuk ulaşamazlar. Çünkü paralı askerlerde en tehlikeli unsur korkaklıktır, yabancı ordularda ise cesaret. Bundan dolayı yardımcı ordular hükümdarı yok etmeye her zaman hazırdırlar. Bundan dolayı Machiavelli, hükümdarların bu tür ordulardan uzak durması gerektiğini ve kendine ait olmayan ordularla kazanmaktansa, kendi ordusuyla yenilmesini daha iyi olacağını belirtir.¹⁹⁵

İşte bu nedenlerden dolayı Machiavelli, hükümdarların kendi ordularından başka kullanabilecekleri daha iyi bir ordu olmadığını belirtir. İktidarların kendilerine ait ordusu yani kendi yurttaşlarından oluşan ordu Machiavelli için en önemli milis gücünü temsil eder ve kendilerine ait bir ordusu olmayan hükümdarların kendilerinden utanması gerektiğini ekler.¹⁹⁶

Machiavelli bir ülkede ordu oluşturulmasında dikkat edilmesi gereken birkaç şey sıralar. Öncelikle yapılması gereken şey yeterli sayıda adam bulmaktır. Yeterli sayıda adam bulmak için “seçme” adı verilen yöntem uygulanır. Bir cumhuriyet veya krallık, asker yapacağı adamları mutlaka kendi vatandaşları arasında seçmelidir. Machiavelli bu seçme işleminin hükümdarın otoritesi altında yapılması gerektiği görüşündedir. Bu seçme işlemi yapılırken kırsal bölgelerde yaşayan adamlar tercih edilmesinden yanadır. Çünkü onlar zor koşullarda geçinmeye alışık, uzun süre güneş altında kalabilen, demir işlerinden anlayan, ağır yük taşıyabilen ve kurnaz olmayıp kötülük barındırmayan adamlardır. Bu adamların

¹⁹⁴ Machiavelli, *Siyaset Üzerine Konuşmalar*, s.293

¹⁹⁵ Machiavelli, *Hükümdar*,2016, s.86

¹⁹⁶ Machiavelli, *Siyaset Üzerine Konuşmalar*, s.100

yaşlarının genç olması ve aynı zamanda çevik, atak, güçlü olmasına dikkat edilmelidir.¹⁹⁷

“Ayrıca, her şeyden önce onda dürüstlük ve utanç olarak ortaya çıkan alışkanlıklarına bakılmalıdır, bakılmadığı takdirde bir karışıklığa ve bir yozlaşmaya sebebiyet verecek biri seçilmiş olabilir; çünkü terbiye almamış ve kötü ruhlu birinin hiçbir virtu veya övgüye değer hiçbir özellik taşıyamayacağını bilmeyen yoktur.”¹⁹⁸

Machiavelli'ye göre diğer bir güç unsuru ise yasalardır. Machiavelli ideal bir yöneticinin, devletini sağlam temeller üzerine oturtmak için, istikrarlı, saygın ve güç sahibi olabilmesi için iyi yasaların hazırlaması gerektiğini belirtir. Machiavelli için yasalar en az iyi ordular kadar önemlidir. Bundan dolayı Machiavelli bir hükümdarın yasa yaparken insanların doğalarının kötü olduğunu aklından çıkarmaması gerektiğini söyler ve yasaları bu doğrultuda hazırlaması gerektiğini belirtir.¹⁹⁹

Machiavelli'ye göre insanlar sadece zor kullanıldığında iyi şeyler yaparlar. Serbest bırakıldığında, her isteklerini yapabilir duruma geldiklerinde kötücül doğaları devreye girer ve her şey karmakarışık hale gelir. Bunun için Machiavelli, insanları yasalarla zor kullanarak sınırlandırılması gerektiği görüşündedir. Bu yüzden yasa koyucunun, insanların kötücül doğalarını göz önünde bulundurmalarını ve ona göre yasalar yapması gerektiğini belirtir.²⁰⁰

Diğer taraftan Machiavelli iyi yasaların hazırlanmasında toplumsal karışıklıkların faydası olduğunu düşünmektedir. Yani Machiavelli diğer insanların aksine taraflar arasındaki kargaşaların, toplumsal karışıklıkları gürültü patırtıyı, olumsuzluk olarak görmez. Daha çok kamunun çıkarlarına ve özgürlüğüne faydalı olarak görür. Aynı zamanda bu kargaşanın yasalar gibi yararlı oluşumların başlangıcı olarak görmektedir.²⁰¹

“...iyi örnekler, iyi terbiye, iyi terbiye iyi yasalar ve iyi yasalar birçok insanın fazla düşünmeden mahkûm ettiği parti kavgalarıyla ortaya çıkar. Parti kavgaların sonuçları iyi incelendiğinde, bunların hiçbir

¹⁹⁷ Machiavelli, Niccolo, *Savaş Sanatı*, çev. Berna HASAN, İstanbul, Doruk Yayınları, 2012, s.106,108

¹⁹⁸ Machiavelli, *Savaş Sanatı*, s.114

¹⁹⁹ Machiavelli, *Siyaset Üzerine Konuşmalar*, s.36

²⁰⁰ Machiavelli, a.g.e, s.37

²⁰¹ Machiavelli, *Siyaset Üzerine Konuşmalar*, s.38

zaman kamunun çıkarlarına zarar verecek sürgün ya da zorbalıkla değil, bilakis kamunun özgürlüğüne son derece fayda sağlayacak yasalar ve kurumlarla sonuçlandığı görülecektir."²⁰²

Machiavelli, bir hükümdarın yasa yaparken dikkat etmesi gereken bir diğer nokta ise, geleneksel değerlerdir. Çünkü her yeni şey, yeni düzen insanlarda duygu karmaşasına sebep olur. Bunun için getirilen bu yeni düzende, yeni yasalarda geçmişin izlerinin olması gerekir. Aksi takdirde yapılan yeni yasaların toplumun yararından çok zararına olur. Bunun için Machiavelli, bir hükümdar, bir devlete yeni bir anayasa yaptığında mutlaka eski adetlerin izlerini muhafaza etmesi gerektiğini söyler. Çünkü ancak bunu yaparak herkesi hoşnut edebilir.²⁰³

Machiavelli, bir devlette yasaların, adaletin tecelli etmesini sağladığını belirtir. Yani bir hükümdar, yasaları düzenlerken, vatandaşların haksızlığa uğradığı zaman, kurul önünde şikâyetçi olma hakkını vermelidir. Bu bağımsız bir devlet için, çok önemlidir. Çünkü yasalar vatandaşlara şikâyetçi olma hakkı verdiğinde, yurttaşlar takibata uğrama korkusu yüzünden hiçbir başkaldırıya cesaret edemezler. Çünkü hemen mahkûm edilirler. Aynı zamanda şikâyetinde bulunma hakkı olmadığında, haksızlığa uğrayan vatandaşlar olağandışı araçlara yönelirler. Bu da devlete çok büyük bir zarar verir. Bunun için suç işleyen vatandaşın cezalandırılmasını, kanunlar doğrultusunda devlet müesseseleri icra etmelidir: yoksa ceza tek bir bireyin kaba kuvvetiyle ya da yabancı bir gücün yardımıyla gerçekleşir. Bu da devlete zarar verir ve özgürlüğü mahveder.²⁰⁴ İşte bundan sebep yasa yapıcı, devletin adaletinin düzgünce işleyeceği şekilde yasalar yapmalıdır. Yoksa o devlette, iftiraların ve yozlaşmanın önüne geçilemez. Bunun için Machiavelli bir hükümdarın bunların düzgün tecelli etmesi için kanunların bunlara elverişli olmasına ve yasal müesseselerini kurması gerektiğini söyler.

“Davalar ne kadar seyrek olursa ve devlet davaların açılması için ne kadar az uğraşırsa, iftiralar ve kara çalmalar da o kadar sık olur. Bu yüzden bağımsız bir devletin kanun yapıcısı tüm vatandaşların

²⁰² Machiavelli, *Siyaset Üzerine Konuşmalar*, s.39

²⁰³ Machiavelli, *Siyaset Üzerine Konuşmalar*, s.110

²⁰⁴ Machiavelli, a.g.e, s.51,52

*korkusuzca ve her ne pahasına olursa olsun sanık sandalyesine oturtulabilmesi için gerekli müesseseleri vücuda getirmelidir.*²⁰⁵

Son olarak Machiavelli, bir devlette kanunlara aykırı bir durumun gerçekleşmemesi gerektiğini söyler. Aynı şekilde yasa yapıcı da koyduğu yasalara bizzat uyması gerektiği görüşündedir. Çünkü bir kereye mahsus dahi olsa kanunlara aykırı davranmak alışkanlık haline gelmeye açıktır. Yasa dışı davranmak o an için işe yarar olsa dahi, hemen alışkanlık haline gelir bu da uzun vadede sorun teşkil eder. Bunun için Machiavelli, yasaların hiçbir zaman ihlal edilmemesi gerektiğini söyler.²⁰⁶

Görüldüğü üzere, Machiavelli siyaset teorisinde, bir hükümdara güç elde edecek unsurlar, “iyi ordu” ve “iyi yasalar”dır. Bu iki unsur tüm devletlerin temelini oluşturan unsurlardır. Birbirine bağlı olarak işler. Şöyle ki, devletin iyi silahlı kuvvetlerinin olmadığı bir yerde iyi yasalarında olmayacağını söyleyen Machiavelli,²⁰⁷ hür bir anayasaya sahip bir devletin amaçlarından birinin yeni ülkeler ve topraklar fethetmek olduğunu söyler.²⁰⁸ Yeni ülkeler ve topraklarda, iyi bir ordu olmaksızın elde edilmez. Aynı zamanda Machiavelli yasaya bağlı yönetimin sürdürülmesi için, halkın yönetiminde söz sahibi olması gerektiğini belirtir. Ve böylelikle hür anayasaya sahip bir devletin diğer amacı olan özgürlüğü muhafaza etmek ve korumak ilkesi de gerçekleşmiş olur.

3.4. Machiavelli’de Din-Siyaset ilişkisi:

Machiavelli’nin siyaset düşüncesinde, “din” kavramını nasıl konumlandığı çok tartışmalara yol açan bir konu haline gelmiştir. Birçok düşünür tarafından Machiavelli’nin din görüşü merak edilip, onun dini hakkında birçok yorum yazılıp çizilmiştir. Bu bölümde Machiavelli’nin savunduğu din görüşü ve din kavramını siyaset düşüncesinde nasıl konumlandığı ele alınacaktır.

Machiavelli’nin din-siyaset ilişkisi anlaşılabilmesi için öncelikle Machiavelli’nin hangi dini savunduğu bilinmesi gerekir. Machiavelli’nin

²⁰⁵ Machiavelli, *Siyaset Üzerine Konuşmalar*, s.56

²⁰⁶ Machiavelli, *Siyaset Üzerine Konuşmalar*, s.135

²⁰⁷ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.75

²⁰⁸ Machiavelli, *Siyaset Üzerine Konuşmalar*, s.119

mensup olduğu din konusunda çok fazla yorum vardır. Çünkü Machiavelli yazılarında, eserlerinde bir yandan dinin halkın üzerinde dinginleştirici bir tarafı var derken bir yandan da siyasette gerekirse din ve ahlak kurallarının terk edilmesi gerektiğini söyler. Aynı zamanda *Söylevler kitabında* pagan dininden övgülerle bahseder. Bu açıdan bazı düşünürler Machiavelli'yi pagan dinine mensup olarak yorumlar bazıları ise ateist olarak niteler. Bir grup düşünür ise Machiavelli'nin Hristiyan dininin sınırları içinde kaldığını söylerler. Peki, neden böyle düşünüyorlar? Onları bu düşünceye iten nedir? Şöyle ki, Machiavelli Roma cumhuriyetine hayranlığından dolayı sık sık eserlerinde Roma'dan bahseder. Ve Roma'nın resmi dini ise pagandır. Bundan dolayı Machiavelli pagan dininin Roma'nın gelişmişliğinde önemli bir etken olarak görür ve pagan dininden övgüyle bahseder. Bundan dolayı Machiavelli bazı düşünürler tarafından pagan dinine mensup olarak nitelendirilmiştir. Pagan dininin ortaya koyduğu cesaretli, güçlü, atılgan, dünyevi şöhrete kavuşmuş insanları azizlik seviyesine çıkarmasından etkilenmiş ve Hristiyan dininin alçak gönüllü, feragat ve dünyevi şeyleri küçümsediği insan tezahürü çizmesinden rahatsız olmuştur. Aynı zamanda Romalılar dünya nimetlerine saygı duyar ve saygılarının bir nişanesi olarak kurban kanı dökerlerdi. Ama Hristiyanlar'da böyle bir girişim olmadığından ve pagan dini gibi dünyevi şeylere önem vermeyip daha çok ahirete önem verirlerdi. Machiavelli'de bu yüzden Hristiyanlığın, tutkulu, güçlü, atılgan eylem adamlığını değil de daha çok mütevazı düşünceli adamlar yetiştirmesinden rahatsız olmuştur.²⁰⁹

“Bizim dinimiz insanın güçlü olmasını istese bununla kastettiği, iş yapma gücünden ziyade tahammül yani dayanma, katlanma gücüdür. Bu kural, gördüğüm kadarıyla dünya tarihinin korkusuzca caniliklerini yapabilen suçluların eline terk etmiştir, çünkü bunlar, insanların büyük kısmının cennete gitmek için karşılık vermek yerine vurulan darbelere, atılan şamarlara tahammül etmeyi daha çok düşündüklerini ve yeğlediklerini görüyorlar. Bu yüzden dünya, sanki kadınlaşmış ve çok kuvvetten düşmüş gibi görünse de bunun nedeni, daha ziyade dinimizde kahramanca bir mertliğin ilkelerini değil de avare bir gevşemenin ilkelerini yorumlayan insanların açınacak halidir.”²¹⁰

²⁰⁹King, *Machiavelli: İktidar Filozofu*, s.151

²¹⁰ Machiavelli, *Siyaset Üzerine Konuşmalar*, s. 224,225

Bu açıdan birçok düşünür Machiavelli’yi pagan dinine mensup olarak yorumlamışlardır. Machiavelli’yi ateist olarak yorumlanmasının sebeplerine gelecek olursak, Machiavelli dinin, dinsel otoritenin siyaset üzerine egemenliğinin son bulmasını istemiş ve yazılarında bundan bahsetmiştir. Aynı zamanda dini alanla siyasi alanı birbirinden ayırarak siyasetin laikleşmesinde büyük rol oynamıştır. Amaca uygun olmayan dinsel doktrinlerin gerektiğinde terk edilmesi gerektiğini söylemiştir.²¹¹ Bu düşüncesi bakımından ateist olarak yorumlanmıştır. Hatta Marlowe *Maltalı Yahudi*’si oyununda Machiavelli’yi şu şekilde konuşturmuştur: “Din ıvır zıvırdır, çocukça bir şeydir bana göre.”²¹² Aslına bakarsak Machiavelli din karşıtı değildir. Yalnızca onun için dinin araçsal bir değeri vardır. Dinin ahiret için söyledikleriyle değil, bu dünya için söyledikleriyle ilgilenmiştir.²¹³ Aynı zamanda Machiavelli’nin eleştirdiği, Hristiyan dininin direkt kendisi değil, onu bu hale getiren Katolik Kilisesi’dir. Machiavelli İtalya’nın bölünmüşlüğü ve bitmek bilmeyen prenslikler arasındaki çekişmenin nedenini Katolik Kilisesinin görevini yerine getirmemesinden ve dini yozlaştırmalarından kaynaklandığını dile getirmiştir. Machiavelli’ye göre Katolik Kilisesi prenslikler arasındaki dengeyi sağlayıp İtalya’nın birleşmesinin önünde engel teşkil ediyordu. Bundan dolayı Machiavelli Katolik kilisesinin devlet yönetimi üzerindeki baskısına son verilmesini istemiştir. Çünkü Katolik Kilisesinin bu parçalanmışlığı koruması, birleşmesini, aynı egemen gücü altında olmasına engel olması İtalya’nın kendisine saldıran her bir kimsenin kurbanı olmasına sebep olmuştur.²¹⁴ Machiavelli, kilisenin İtalya’nın gelişmesinde büyük engel olarak görür. Papalık İtalya’ya kötü örnek olmasından dolayı halk Tanrı korkusunu ve dinini kaybetmiştir. Halk dinsizleşip, kötüleşmiştir. Aynı zamanda Kilise’nin İtalya’yı hep bölünmüş bir şekilde tutmasıdır.²¹⁵ Machiavelli o

²¹¹ Tektaş, *Niccolò Machiavelli*, s.28

²¹² Christopher Marlowe, *Maltalı Yahudi*, çev. Özdemir Nutku, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016, s.1

²¹³ King, *Niccolò Machiavelli*, s.151

²¹⁴ Machiavelli, *Siyaset Üzerine Konuşmalar*, s.74

²¹⁵ Machiavelli, *Siyaset Üzerine Konuşmalar*, s.73

kadar kızgındır ki kiliseye Adamotu oyununda şu sözleri yazmıştır, “Şu papazlar yok mu, ne şeytan ne kurnaz şeylerdir! Böyle olmaları gayet tabî, çünkü hem kendi günahlarını biliyorlar, hem de bizimkileri.”²¹⁶

İşte görüldüğü üzere, Machiavelli'nin ateist diye yorumlanmasının sebebi, Katolik Kilisesine karşı olması ve yozlaşmış Hristiyanlığı istememesidir. Yani Machiavelli Katolik kilisesi tarafından kurumsallaştırılmış Hristiyanlığa karşı çıkar. Machiavelli'nin önemseydiği Hristiyanlık ile Katolik kilisesinin yozlaştırdığı Hristiyanlık arasında fark vardır.²¹⁷ Machiavelli'nin savunduğu Hristiyanlık, kurulduğu devirde ki gibi olmalıdır. Yani hiçbir değişmeye, yozlaşmaya ve bozulmaya uğramadığı zamanda ki Hristiyanlıktır. Bundan dolayı Machiavelli bozulmadan var olmaya devam etmek isteyen devletlerin, her şeyden önce dinin en baştaki adetlerini, ilkelerin tertemiz muhafaza etmesi gerektiğini söyler. Çünkü Hristiyanlık dini, kurulduğu devirdeki gibi kalsaydı, Hristiyan devletleri daha geçimli olurdu. Böyle davranan devletlerin daha mutlu ve geçimli olduklarını belirtir.²¹⁸ “Hristiyan dininin temelini ve prensiplerini bilen ve halihazırda ki adetlerin ve adabın bunlardan ne kadar sapmış olduğunu gören kimse onların yok oluşunun ya da cezalandırılmasının yakın olacağını kani olur.”²¹⁹

Machiavelli Hristiyan dininin ilk kurulduğu şeklinde kalması gerektiğini iddia eder. Aynı zamanda iyi şeylerin zaman içinde yozlaştıklarını da ekler. Bundan dolayı din cemaatlerde ve devletlerde bir takım değişikliklerin yapılması gerekir. Çünkü kendini sık sık yenileyebilen, en iyi organize olup, en uzun ömre sahip olanlardır. Machiavelli, bu değişikliklerin başlangıç durumlarına geri götüren bir değişikliklerin dine ve devlete faydalı olacağını belirtir. “Yenilenmenin yolu ise –söylendiği gibi- onları başlangıç noktalarına götürmektir; çünkü tüm dinler, cumhuriyetler

²¹⁶ Niccolò Machiavelli, *Adamotu*, çev. Samim Sinanoğlu, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1951, s.165

²¹⁷ Tektaş, *Niccolò Machiavelli*, s.43

²¹⁸ Machiavelli, *Siyaset Üzerine Konuşmalar*, s.71

²¹⁹ Machiavelli, *Siyaset Üzerine Konuşmalar*, s.72

ve krallıkların başlangıçlarında nüfuz ve etkilerini borçlu oldukları iyi bir şeyler vardır.”²²⁰

Görüldüğü üzere Machiavelli karşı çıktığı din kavramı değil, Katolik Kilisesinin dini yozlaştırması ve dinin gün geçtikçe dünyevilikten, cesaretli insan tezahüründen uzaklaşıp ahiret üzerine, alçakgönüllü insan tezahüründen şikâyetçidir. Aynı zamanda Machiavelli siyaseti dine göre değil de dini siyasete göre kullanılmasından yanadır. Yani dini siyasette amaçtan çok araç olarak kullanma taraftarıdır. *Söylevler* kitabında dini kullanarak yoldan çıkmış bir halkı zapturapt altına alınabileceğinden bahsetmiştir. Aynı zamanda Machiavelli, hükümdarın halk üzerinde Tanrı korkusunu muhafaza etmesi gerektiğini belirtir. Çünkü halk bu korkudan dolayı hükümdarlarına, yöneticilerine daha sadık, saygılı ve bağlı kalır. Böylece devletler daha barışçıl, huzurlu ve düzen içinde olur. Bu konuyla ilgili Roma'nın ikinci yöneticisi olan Numa örneğinden bahseder. Numa Romulus'tan sonra Roma'nın başına geçtiğinde, düzen içinde olmayan halkla karşılaşır. Bu halkı düzen içine sokmak isteyen Numa dini medeniyetin en vazgeçilmez dayanağı olarak görür ve bu konuda dini çok güzel kullanmayı başarır. Dini öyle güzel pekiştirdi ki halka Tanrı korkusunu yayar. Machiavelli Tanrı korkusunu hiçbir devlette Roma Cumhuriyetinde olduğu kadar canlı kalmadığını belirtir. Bu Tanrı korkusu sayesinde Roma halkı kanunların üstünlüğünü tanımış ve onlara karşı çıkmamışlardır. Kanunlara karşı çıkmaktan ve sözlerini tutmamaktan çok korkmuşlardır. Çünkü Numa'nı yerleştirdiği Tanrı korkusu sayesinde, halk ilahi kudrete, insanların gücünden daha fazla saygı durmuşlardır.²²¹ Görüldüğü üzere, dinlerin büyük kurucuları Machiavelli'nin hayranlık duyduğu kişiler arasındadır. Dinlerin bazı çeşitleri, pagan dini gibi olan dinler, insanları güçlü ve cesur yaptıklarından topluluklar için iyi olarak görür. Ama Hristiyan alçakgönüllülüğü gibi dinleri ise yozlaşmanın ve dağılmanın sebebi olarak görmektedir. Dini sosyal olarak etkili olmak

²²⁰ Machiavelli, *Siyaset Üzerine Konuşmalar*, s.342

²²¹ Machiavelli, a.g.e, s.67

şartıyla savunur. Bunun harici din yozlaşmalara ve bölünmüşlüklere sebebiyet verdiği için siyaset alanına dahil etme taraftarı değildir.²²²

Böylelikle Machiavelli, Roma şehrinin gelişip büyümesinin en önemli sebeplerinden birini Numa'nın yürürlüğe koyduğu din olarak değerlendirmiştir. Çünkü hayırlı kurumlar meydana gelmiş ve bu kurumlar devlete başarı getirmesine neden olmuştur. Aynı zamanda Machiavelli, dine verilen önemin, halkın düzene girmesinin, devletin gelişmesinin sebebi olurken, dinin aşağılanması ve yok sayılması da halkın yozlaşmasının ve devletin güçsüzleşmesinin sebebi olabileceğini söylemiştir. Aynı zamanda Machiavelli Tanrı korkusunun olmadığı yerde, imparatorlukların gelişmeyeceği ve çökeceği düşüncesindedir. Bunun içinde dini halkın düzene girmesi için ve güçlenmek için yok sayılmasını, Tanrı korkusunun halka nüfuz etmesi gerektiğinin üstünü çizmiştir.

“Hakikaten şimdiye kadar dayanağı Tanrı'dan olmayan olağandışı bir kanun yapıcı hiç olmamıştır, çünkü aksi takdirde yaptığı kanunlar halk tarafından benimsenmezdi; zira akıllı bir insan tarafından görülen ama yine de diğerlerini doğruluğuna ikna edebilmek için içinde o kadar göze batacak sebepler barındırmayan birçok hayırlı şey vardır. bu yüzden akıllı insanlar bu zorluğun üstesinden gelmek için Tanrı'ya başvururlar.”²²³

Sonuç olarak Machiavelli dine karşı değildir. Sadece Machiavelli hükümdar ile halk arasında din dışı bir ilişki olduğunu savunur. Hükümdar dinsel bir sığata sahip değildir. Onun görevi sadece ulusal birliğı ve düzeni sağlamaktır. Dinin emrettiğı kurallar dışındadır. Böyle olmadığı takdirde yani din temelli bir siyaset izlendiğinde, bunun felaketle sonuçlanacağı görüşündedir.²²⁴ Aynı zamanda Machiavelli'nin karşı olduğu şey Kilisenin değıştirdiğı, yozlaştırdığı Hristiyanlıktır. Kilisenin kendi menfaati doğrultusunda şekil verdiği Hristiyanlığı değil, bozulmamış, değışime uğramamış ilk Hristiyanlığı ister. O daha çok dini siyasete uydurma taraftarıdır. Burada dinin araçsal niteliğini ön plana çıkarır. Çünkü insanları

²²² Isaiah Berlin, *Güncelliğe Karşı Machiavelli'nin Özgünlüğü*, 2014, Felsefelogos, Sayı:54, s.98

²²³Machiavelli, *Siyaset Üzerine Konuşmalar*, s.68,69

²²⁴ Sezgin Kızılcık, *Sosyoloji Tarihi 1, İbni Haldun, Machiavelli, Montesquieu ve Rousseau'nun Sosyal Teorileri*, Ankara, Anı Yayıncılık, 2017, s.209

ancak dinin dizginleştirebileceği görüşündedir. Bu bakımdan Machiavelli dine tamamen arkasını dönen bir düşünür değildir.

3.5. Machiavelli Makyavelist mi?

Machiavelli'den sonra ortaya çıkan ve günümüzde hâlâ kullanılan Makyavelizm kavramı birçok anlamda karşımıza çıkmaktadır. Makyavelizm kavramının kaynağı nedir? Makyavelizm Machiavelli'nin siyasi düşüncesinden mi doğmuştur? Machiavelli gerçekten Makyavelist mi? Tezin bu bölümünde, bu sorulara cevaplar verilmeye çalışılmıştır.

Makyavelizm, Machiavelli'nin siyaset ve ahlak anlayışına eleştirileri doğrultusunda ortaya çıkmış bir yorumdur. Makyavelizm bazen iktidarı elinde bulunduranların rakiplerine karşı kullandıkları eleştirel bir kavram olarak karşımıza çıkarken bazen de tüm ahlaki yönlerinden arındırılmış “Devlet Yararı” olarak da karşımıza çıkmaktadır. Ama bu kullanımlardan yola çıkarak, Makyavelizm denince en çok “Amaca giden her yol mubahtır” ya da “Amacın gerçekleşmesi için bütün araçların meşru sayan anlayış” olarak karşımıza çıkmaktadır.²²⁵

Makyavelizmin oluşmasına sebep olan ve Machiavelli'nin acımasızca eleştirilere maruz bırakan düşüncesi siyaset ve ahlak anlayışıdır. Machiavelli siyaseti ahlaktan bağımsız tek başına ortaya koymuştur. Bu düşüncesi bakımından kendin önceki düşünürlerden ayrılmış ve bu yüzden kendisine modern siyasetin kurucusu denmiştir. Machiavelli bu düşüncelerinin kendinden öncekilerden farklı olduğunu da farkındaydı. Bunu da zaten hükümdar kitabında belirtmiştir. “Bu konuda üzerine bende yazdığım ve özellikle diğerlerinin görüşlerinden ayrıldığım için kendini beğenmiş olarak adlandırılacağımdan eminim.”²²⁶ Machiavelli kitabında hükümdara öğütler verirken hükümdarın ahlaklı olması ve ahlaki eylemlerde bulunmasının onu iyi bir hükümdar olmasının zorunlu koşulu olmadığını söyler. Hatta hükümdarın yeri geldiğinde ahlak dışı davranması gerektiğini savunmaktadır.

²²⁵ Enzo Baldini, Machiavelli, *Makyavelizm ve Siyasi Modernite Sorunu, Machiavelli, Makyavelizm ve Modernite*, der. Cemal Bali Akal, Ankara, Dost Kitabevi, 2018, s.13

²²⁶ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.95

Machiavelli'nin böyle kötü şöhretinin olmasının nedeni sürgün yıllarında Lorenzo Medici'ye ithaf etmek için kaleme aldığı *Hükümdar* kitabıdır. Bu kitaptan dolayı şeytan kötülük öğretmeni gibi eleştirilere maruz kalmıştır. Marlow'un *Maltalı Yahudi*'sinde Barabasın kimliğinde saf kötülük olarak vücut bulmuştur. Mussolini, Machiavelli'nin devlet adamları için el kitabı yazdığını söylemiştir. Shakespeare "Kanlı Machiavelli" tabirini kullanmış ve Machiavelli'nin adını kötülükle eş değer tutmuştur. Hatta adı kitaplara yazılmaktan korkulduğu için anagram şeklinde yazılmıştır. Kendi isminden çok Makyavelcilik teriminden bahsedilmiş ve tarih boyunca amaca giden her yol mubahtır anlamında suçlama ifadesi olarak kullanılmıştır.²²⁷ Ama baktığımızda bu tanım Machiavelli tarafından hiç kullanılmamış ve hiçbir şekilde eyleme geçilmemiştir. Machiavelli bu kitabı sürgün edildiği yıllarda, Lorenzo Medici'ye ithaf etmek için kaleme almıştır. Ama yaşamı boyunca bu kitap hiç basılmamış ve kimse tarafında okunmamıştır. Ta ki ölümünde dört yıl sonra, yani 1531'de basılmıştır.

Basıldıktan sonra, Machiavelli'nin adı iblise çıkmıştır. Lord Macaulay, korku ve şaşkınlık olmadan hükümdar okumanın mümkün olmadığını ve böyle bir ahlaksızlığın, böyle bir akıl almaz kötülüğün insanlıktan nasibini almamış birinin bile olmayacağını söylemiştir.²²⁸ Bu kitaptan sonra birçok felaketlerde Machiavelli sorumlu tutulmuştur. Örneğin Aziz Bartholomew Günü Katliamı, daha sonra İngiliz Kardinal, VII. Henry'nin gizli gizli Machiavelli okuduktan sonra manastırları tasfiye ettiğini söyleyerek, Machiavelli'yi "insan ırkının bir düşmanı" olarak ilan etmiştir. Hatta Osmanlı padişahlarının, *Hükümdar*'ın çevirisini okuduktan sonra kardeşlerini öldürtmeye daha fazla itina gösterdikleri iddia edilmiş ve bunlardan dolayı Papa IV. Paul, basılmasından yirmi beş yıl sonra *Hükümdar*'ı yasaklanmış kitaplar listesinde en üst sıralara koymuştur. Machiavelli şeytanın yeryüzünde vücut bulmuş halinin efsanevi bir örneği olarak dile gelmiş ve ismi ateizmle aynı anlamda kullanılmıştır.²²⁹

²²⁷ Özmakas, *Prens: Machiavelli'nin Muazzam Muamması*, s.22

²²⁸ King, *Machiavelli: İktidar Filozofu*, s.124

²²⁹ King, *Machiavelli, İktidar Filozofu*, s.178

Machiavelli'nin eleştirilmesine ve Makyavelizm kavramının çıkmasına sebep olan konu, onu siyaset ve ahlak ilişkisine dair düşünceleridir. Machiavelli kendinden önceki düşünürlerden farklı olarak ahlak ilkelerinden arındırılmış bir siyaset ortaya koymaktadır. Kilise temelli Ortaçağ'dan yeni çıkmış bir halk için bu yazılanlar dehşet uyandırıcı gelmiştir. Bunun içinde Machiavelli yüzyıllardır "kötülük öğretmeni" olarak anılmıştır. Machiavelli sadece Ortaçağ Skolastik düşünceden ayrılmamış, aynı zamanda Antikçağ düşünürlerinden olan Platon ve Aristoteles'ten de düşünceleri bakımından ayrılmıştır.

Machiavelli eskiden olduğu gibi ahlak temelli siyaseti birçok devletin yıkımına yol açacağından dolayı savunmaz, onun yerine siyaseti bir başına olması gerektiğini söyler. Bu fikre dayanarak *Hükümdar* kitabında hükümdarlara iyi olarak değerlendirilen (eli açık, merhametli, sözünün eri, yumuşak, dindar vb.) bütün niteliklere sahip olması gerekmediğini zaten bunlar hepsinin bir insanda olmasının imkânsız ve bu niteliklerin hükümdarı yerinden edecek nedenler olduğunu söyler. Hatta Machiavelli kitabında bir hükümdarın cömert yerine cimri, sevilen yerine korkulan olduğunu ve sözlerini yerine getirmek zorunda olmadığını söyler. "Çünkü hepsi bir arada düşünüldüğünde erdem gibi görünen bir şeyi takip etmenin onu yıkıma götürebileceğini, kusur gibi görünen bir şeyin ise ona güven ve refah getirebileceğini hükümdar görecektir."²³⁰ Machiavelli bir hükümdarın yukarıda iyi olarak sayılan niteliklere sahip olması gerekmeyeceğini, sahipmiş gibi görünmesini yeterli olacağını söyler. Çünkü devleti korumak için çoğu kez verdiği söze, merhamete, ahlaka ve dine aykırı davranmak zorunda kalır. Bundan dolayı bu özelliklerin olması tehlikelidir. Bu özelliklere sahip olmak zorunda değildir. Ama sahipmiş gibi görünebileceğini söyler. "Çünkü genel anlamda insanlar elleriyle değil gözleriyle yargılar, çünkü herkes sizi görebilir ama az sayıda insan hisseder."²³¹

Machiavelli'nin eleştirildiği bir diğer nokta ise aslan tilki benzetmesidir. Machiavelli hükümdarın hayvan özelliğini iyi kullanmayı

²³⁰ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.96

²³¹ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.109

bilmesi gerektiğini, tilki kadar kurnaz, aslan kadar vahşi olmayı bilinmesi gerektiğini söyler. “Tuzakları tanıyabilmek için tilki, vahşi kurtları korkutmak içinde aslan olmak gerekir.”²³² Yani Machiavelli hükümdarın, insanlara özgü yolun yeterli olmadığı durumlarda hayvani yola başvurmasını gerekli görür. Yani bir nevi Machiavelli hükümdarı kentour kılığında hayal eder. Hayvan kısmı da ikiye ayırmıştır. Çünkü tilki yırtıcı kurtlara karşı gelemmez.²³³

Machiavelli tüm bu düşüncelerinden dolayı acımasızca eleştirilmiştir. Frederik tahta çıkmadan önce Machiavelli'nin düşüncelerini çürütmek için *Anti-Machiavel* adında kitap yazmıştır. Kitabında Machiavelli'yi canavar²³⁴ diye adlandırmış ve çıkarıcı olduğunu yazmıştır.

*“Bu iğrenç politikacının en tiksiniç suçları öğretirken gösterdiği hayasızlığın eşi emsali bulunamaz. Onun düşünme biçimine göre, hedefleri çıkar ve tutku olduğunda, en haksız, en canavarca davranışlar meşru oluyolar. Teb'a hayat ve ölümleri hükümdarın keyfine bağlı kölelerdir, aşağı yukarı bir ağıldaki, süt ve yünleri sahibine yarıyan ve bu sahibin canı isteyince kestirdiği koyunlar gibi.”*²³⁵

Machiavelli'ye gelen tüm bu eleştirilerden dolayı Machiavelli'yi önyargısız bir şekilde okumak çok zordur. Aslında Machiavelli neden böyle demiştir? Öncelikle Machiavelli olması gerekeni değil olanı konu almıştır. Machiavelli somut gerçekliğin peşindedir.²³⁶ Machiavelli bu gerçeklik doğrultusunda insanlar kötü yollara başvurduğu zaman hükümdarında zor kullanması gerektiğini söyler. Bunun için de her zaman hazırlıklı olması gerektiğini belirtir. Çünkü çoğu insan iyi değildir ve hükümdarı yerinden etmek isteyen her zaman birileri vardır. Sezgin Kızılcılık insanların bu olumsuz yönlerini, modern dünyanın sorunlu yönlerinden olan yozlaşma bağlamında ele almamız gerektiğini söyler. Machiavelli'ye göre modern dünyanın en karakteristik yönü yozlaşmadır. İnsanlarda bu yozlaşma içine

²³² Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.107

²³³ Benedetto Boldini, *Machiavelli ve Vico: Politika ve Ahlak*, çev: Kenan Mutluer, Sezer Karagöz, *Felsefelogos*, Sayı:54, s.52-53

²³⁴ Frederik, 112

²³⁵ Frederik, s.107

²³⁶ Utku Özmakas, *Prens: Machiavelli'nin Muazzam Muamması*, s.204

düşmüşlerdir.²³⁷ Machiavelli bu düşüncesine gördüklerine dayanarak varır. Machiavelli İtalya'daki ve Floransa'daki insanları örnek vererek desteklemiştir: “Gençler kin doludur, yaşlılar şehvet düşkünüdür, kadın veya erkek her yaştan insan çirkin alışkanlıklar edinmişlerdir; kötü alışkanlıklardan dolayı ahlakları bozulmuş bu insanlar karşısında iyi yasalar bile çözüm bulamamaktadır.”²³⁸

İşte görüldüğü üzere, Machiavelli'ye göre giderek yozlaşan bir dünyada yaşıyoruz ve insanlar giderek yozlaşmakta. Bundan dolayı Machiavelli, bir hükümdarın yeri geldiğinde kötü olmasını bilmek zorunda olduğunu söyler. Utku Özmakas bunu “zorunluluk” kipiyle açıklar. Şöyle ki Machiavelli'ye göre bir hükümdar yoldan çıkmış halka iyilik yaptığında kazanmaz. Aynı zamanda insanlar sevdikleri hükümdarlara karşı daha tehlikeli olurlar. Sevgi bir zorunluluktur, insanlar çıkarları karşısında bu bağları yok olur. Bundan dolayı hükümdar korkulan biri olmalıdır. Çünkü insanlar korktukları bir hükümdara ceza tehdidi altında oldukları için zarar veremezler.²³⁹ Böylelikle hükümdar iktidarını elinde tutar. Machiavelli somut gerçeklik peşinde olduğundan dolayı, hükümdarın da kendisini ve iktidarını koruması için bu şekilde hareket etmek zorunda olduğunu belirtiyor. Hükümdar kötü olması gereken bir durumda kötü, iyi olması gereken bir durumda iyi olması gerektiğini söyler. Hükümdarın sürekli kötü olması gerektiğini savunmaz. Burada zorunluluk hali doğar. Zorunluluk gereği hükümdar hareket etmelidir. Bundan dolayı, Machiavelli mecburiyet söz konusu olduğunda iyi olmamak gerektiğini söylemektedir. Bu düşüncesi de, “Makyavelci” fikrini bozguna uğratır.²⁴⁰

Machiavelli bu düşüncesinin temelinde bir de “zaman” kavramını da göz önünde bulundurmaktadır.

“Dolayısıyla adının cömertte çıkmasını isteyen bir Prens, kendine zarar vermeden bu erdemle anılması olanaklı görünmüyor; eğer bilge

²³⁷ Kızılcılık, *Sosyoloji Tarihi 1, İbni Haldun, Machiavelli, Montesquieu ve Rousseau'nun Sosyal Teorileri*, Ankara, Anı Yayıncılık, s.153

²³⁸ Machiavelli, *Floransa'da Komplolar ve Karşı Komplolar Tarihi*, s.131

²³⁹ Niccolò Machiavelli, *Hükümdar*, çev.Nemika Ciantra Yüksel, Sibel Doğan, İstanbul, Kafka Kitap, İstanbul, 2016, s.102-103

²⁴⁰ Özmakas, *Prens: Machiavelli'nin Muazzam Muamması*, s.204-205

*biriye adının cimri ye çıkmasından gocunmamalıdır. Çünkü tutumluluğu sayesinde geliri yetmeye başladığından kendini savunabildiğinde, vatandaşa ağır vergiler yüklemeyen işlerini kotardığında zamanla daha cömert sayılacaktır.*²⁴¹

Machiavelli burada uzun vadede bir konum kazanmak için şimdiyi feda etmektedir. Yani şimdi yapılan bir cömertlik gelecek için sıkıntılara yol açmaktadır. Eğer bir hükümdar cimri olursa ileriki zamanda ona cömertlik görüntüsü verir.

*“Machiavelli’de şimdiye yönelik müdahaleler ancak geleceğe dair olabilir. Hareket ettiği anda toza dönüşen bir şimdiyi ele geçirmek için ancak geleceğe yönelik bir müdahale anlamlı olabilir. O halde cömertlik prens açısından şimdi ve burada edinilebilecek bir erdem değil, ancak gelecekte oluşmasına yatırım yapılabilecek bir görünüşdür.”*²⁴²

İşte görüldüğü üzere bir hükümdar tebaasını soymak zorunda kalmamak için, savaş anında yoksul bırakmamak için cimri diye anılmaktan çekinmemelidir. Çünkü bu iktidarın korunması ve sürdürülmesi için olması gereken kusurdur. Machiavelli’de bu kusurların bir hükümdarın olmazsa olmazları olması gerektiğini söyler. Bütün bunları halkının iyiliği için yapılması gerektiğini savunuyor, bu da Machiavelli’nin Makyavelci yorumundan sıyrıldığını gösterir.

Machiavelli tüm bu söylediklerinde aşırıya kaçılmaması gerektiğini belirtmiştir. Utku Özmakas buna “ölçü” kavramıyla açıklamıştır.²⁴³ Şöyle ki Machiavelli hükümdarlara acımasız olmayı bilinmesi gerektiğini ama bunları yaparken de aşırıya kaçılmamasını, halkın nefretine neden olunmaması gerektiğini söylemiştir. Doğru zamanda doğru ölçüde davranılması gerektiğini söyleyen Machiavelli, böylelikle hükümdarın iktidarının devamlılığını sağlamasına ve tabi ki kendi tebaasına zarar verilmesini engellemiş olur. Bu özellikler yeni krallıkların, zor durumda oldukların sınırlarını ve iç düzeni sağlamak için başvurulması gereken çarelerdir. Bunların dışında keyfi bir şekilde kullanılma taraftarı değildir.

“ Machiavelli’nin meşruiyet sorununun satır aralarında tartıştığı bu ifadelerin çoğu kez gözden kaçmış olması ilginçtir. Amacı uğruna her türden acımasızlığa göz yuman Makyavelci Machiavelli imge bu

²⁴¹ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.97

²⁴² Özmakas, a.g.e, s.213

²⁴³ Özmakas, a.g.e, s.215

satırlarla bir kez daha bozguna uğrattır. Düşünür uygun bir gerekçesi ve açık bir nedeni olmayan bir cinayeti reddeder."²⁴⁴

Yani kısacası hükümdarın sahip olduğu niteliklerden çok, halk tarafından bu özelliklere sahipmiş gibi görünmesi önemli olduğunu söyler. Bunun sebebi ise toplumun namuslu kişilerden oluşmadığı gerçeğidir. Kötü insanlarla dolu bir ortamda egemenliğini sürdürmek isteyen bir hükümdar olduğu gibi görünmesi yerine koşulların gerektirdiği gibi görünmesi onun için ve iktidarı için daha iyi olacaktır.²⁴⁵ Machiavelli ahlaki kuralları reddetmez o bireysel ahlakı öğütler. Fakat Machiavelli siyasi alanda ahlaki kuralların tehlikeli olacağını öne sürer. Aslına bakarsak Machiavelli siyaseti bilimsel olarak inceleyen ilk kişidir. Hem insanlara özel olarak ahlaka aykırı davranmayı öğütlememiştir. O uzun yıllar siyasetin içinde bulunmuş biridir. Mesleği doğrultusunda gözlemlerine dayanarak bunları yazmıştır. Birbirleriyle sürekli didişen İtalyan prenslerinin yarattığı ortam, Machiavelli'nin kafasında insan modelinin oluşmasına sebep olmuştur.²⁴⁶

Machiavelli'nin *Söylevler* kitabını incelediğimizde, onun acımasız bir düşünür olmadığı anlaşılır. Machiavelli *Söylevler* kitabında ezilen kitlelerin tarafında olmuştur. Halkı daha fazla önemsemiş ve halkın siyasette söz sahibi olması gerektiğini düşünmüştür. "Kitleler prensten daha kararlı ve daha bilgilidir."²⁴⁷ demiştir. Aynı zamanda Machiavelli köleliği reddetmiş, özgürlüğü savunmuştur. Machiavelli'nin Makyavelci olmadığını tespit etmek için diğer bir konu da paralı askerlik konusudur. Machiavelli paralı askerlerin bir hükümdar için tehlikeli olacağını bu yüzden de bir ülkenin kendi askerleri olması gerektiğini söyler.

*"...bilge bir hükümdar her zaman bu tür silahlardan uzak durmuş ve kendine ait silahları kullanmıştır; hatta başkalarının ordularıyla elde edeceği başarıyı gerçek başarı saymayıp, başkalarının ordularıyla kazanmaktansa kendi ordularıyla kaybetmeyi yeğlemiştir."*²⁴⁸

²⁴⁴ Özmakas, *Prens: Machiavelli'nin Muazzam Muamması*, s.220

²⁴⁵ Türker Alkan, *Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık*, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1993, s.324-325

²⁴⁶ Alkan, a.g.e, s.63

²⁴⁷ Machiavelli, *Söylevler*, s.201

²⁴⁸ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.86

Görüldüğü üzere Machiavelli başkalarının ordusuyla kazanmaktansa, kendi ordusunun başarısızlığını övmektedir. Machiavelli'nin bu düşüncesinde “amaca giden her yol mubahtır” anlayışını boşa çıkarıyor.²⁴⁹ Bütün bu düşüncelerin asıl sebebi göz ardı edilmemesi gerekiyor. Her şeyden önce Machiavelli'nin yaşadığı ortam düşüncelerinin oluşmasında etkilidir. Machiavelli çağındaki İtalya, hem iç çalkantılarla hem de yabancı devletlerin büyük tehditleriyle karşı karşıyaydı. İtalya'nın parçalanmış yapısı Machiavelli'yi son derece rahatsız ediyordu. Machiavelli'nin eserleri İtalyan toplumunun genelde ise tüm diğer devletlerin sıkıntıları üzerine kaleme alınmıştır. Machiavelli mesleği doğrultusunda görüp tecrübe edindiklerinden ve tarihten edindiği bilgilerle İtalya'nın kurtuluşu noktasında, çözümler üretmiştir.²⁵⁰ Bölünmelere sebep olan ahlak, din, kilise gibi değerleri bir kenara bırakarak ulusal birlik, bütünleşme ve ulusal devlet söylemini yaygınlaştırmıştır.²⁵¹

Aynı zamanda Machiavelli isminin bir darbe girişiminde geçmesinden dolayı sürgün edilmiştir. *Hükümdar* kitabını da sürgün yıllarında yazmıştır. Yazma sebeplerinden biri de kaybettiği mesleğini geri almaktır. O sadece kitabında gerçekçi bir politikacı olarak, tarihte başarılı olan hükümdarların ne yaptıklarını yazmıştır. Yani nasıl olmaları gerektiğinden ziyade nasıl olduklarını yazmıştır. Yaşadığı dönemde vatanının bu haline dayanamayıp ulusal birliği sağlamak amaçlı, hükümdarın başarıya ulaşması amaçlı nelere sahip olması gerektiğini yazmıştır.²⁵² Amacı düzen sağlamaktır. Onun için toplumda düzeni sağlamak her şeyden önemlidir. Toplumda düzeni sağlamak içinde bu yolu izlemenin gerekli olduğunu düşünmektedir. Yani ne kadar eleştirilmek için denilse de “amaca giden her yol mubahtır” sloganı, Machiavelli için sadece

²⁴⁹ Özmakas, *Machiavelli'nin Muazzam Muamması*, s. 23

²⁵⁰ Kızılcılık, *Sosyoloji Tarihi 1*, s.138

²⁵¹ Kızılcılık, *Sosyoloji Tarihi 1*, s.170

²⁵² Niccolò Machiavelli, *Hükümdar ve Büyük Frederik, Machiavel'i Çürütme Denemesi*, çev. Vahdi Hatay, İstanbul, Remzi Kitapevi, Tarihsiz, s.5

devletin bekâsı için, toplumun bütünlüğü için geçerli olabilir. Onun dışında tamamen yanlış bir slogandır.²⁵³

Görüldüğü üzere Machiavelli eleştirilerde olduğu için şeytani, kötülük öğretmeni değildir. Onun istediği şey bütünlüğünü sağlamış İtalya'dır. Bulunduğu dönemdeki karışıklıkların bu yollarla düzene gireceğini savunmuştur. Yani amacı hiç de zalimce değildir. Ayrıca *Hükümdar* kitabına baktığımızda savunduğu bir devlet biçimi yoktur. En iyi yönetim biçimi bu ya da şu demez. O sadece yönetim biçimlerinin teknikleri bakımından hükümdara tavsiyeler vermektedir. Yani Machiavelli *Hükümdar*'da bir yönetim biçimi savunmaz. Ama *Söylevler* kitabına baktığımızda karma yönetim dediği, halkın da yönetimde söz sahibi olduğu cumhuriyeti savunmuştur. Bu düşüncesine baktığımızda, Machiavelli'nin Makyavelizm'le çok alakası olmadığını görürüz. Şunu da söylemek gerekiyor ki, Makyavelizm düşüncesi Machiavelli'den bağımsız bir düşünce değildir. Machiavelli'den esinlenilmiştir. Ama Makyavelizm akımı kadar acımasız, kötü düşüncelere sahip değildir. Ağaoğulları, bu konu da şunu demiştir:

*"...siyasal başarı için kötülük yapmak anlamı yükleniyorsa, bu sorunun yanıtı olumsuzdur. Buna karşılık Makyavelizm de 'siyasal başarı için zorunluluk doğrultusunda davranmak gerekiyorsa kötülüğü seçmek' anlaşılıyorsa Machiavelli'de kesinlikle Makyavelizmin bulunduğu kabul etmek gerek."*²⁵⁴

Machiavelli her şeyden önce devletin, vatanının bekası için uğramıştır. Bundan dolayı Machiavelli'ye şeytan benzetmesi yapmak ona çok büyük haksızlıktır. Onu iyice anlamak için tüm bu eleştirileri göz ardı ederek, onun hangi çağda yaşadığını göz önünde bulundurarak okunması gerekmektedir. Ancak öyle Machiavelli'nin Makyavelist olmadığını anlamak mümkündür.

²⁵³ Kızılcılık, *Sosyoloji Tarihi 1*, s.211

²⁵⁴ Ağaoğulları ve öte, *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*, s.341

SONUÇ

Niccolò Machiavelli'nin ölümü üzerinden yaklaşık beş yüz yılı aşkın bir süre geçmesine rağmen, siyaset felsefesine yönelik düşünceleri bugün hâlâ önemini korumaktadır. Siyasetin ahlak ve dinden farklı ilke ve yasalarıyla özerk bir etkinlik²⁵⁵ olarak ileri süren Machiavelli çok fazla eleştirilere maruz kalmış bir düşünürdür. Özellikle Lorenzo de' Medici'ye attığı *Hükümdar* eseriyle çok eleştiri almıştır. Kimine göre şeytani, kimine göre haklı bulunan Machiavelli realist yaklaşımıyla, kendine özgü farklı fikirleriyle modern siyaset felsefesinin temellerini atmıştır.

Günümüze kadar çok eleştiriye maruz kalan Machiavelli, siyasal olarak dağılmış, çeşitli feodal beyliklerden oluşan İtalya'da hayatını sürdürmüştür. Yaptığı mesleklerle birçok siyaset adamıyla tanışmış ve ülkesinde siyasette olan eksiklikleri bizzat görmüştür. İtalya birçok güçlü devletin, imparatorlukların ve kilisenin baskısı altında kalmış ve siyasi istikrarsızlık içinde günden güne yok olmaya yüz tutmuştur. Aynı zamanda Machiavelli'nin yaşadığı dönemde, kilisenin etkisi azalmış ve Rönesans'la birlikte bilim temelli düşünce biçimi hakim olmuştur. Rönesans'la birlikte Tanrı eksenli düşünceden, insanın aklının merkeze konduğu düşünceye geçilmiştir. Kilisenin etkisi azalmış ve hümanizm akımları başlamıştır. Bir insanın düşünceleri, toplumu algılamasıyla, anlamlandırmasıyla ve sorgulamasıyla alakalı gerçekleşir. İnsanın düşünceleri, yaşadığı çağdan kopuk olamaz. Bundan dolayı Machiavelli okurken, onun yaşadığı çağda gerçekleşen olayları, savaşları göz önüne alarak okunursa daha doğru olur. Machiavelli amacına ulaşmak için güçlü bir iktidar elde etmek istemiştir. Çünkü ancak güçlü bir iktidar İtalya'nın birliğini sağlayacak ve bölünmüşlüğünden kurtulacaktır.

Aynı zamanda Machiavelli diplomat olarak atanmış ve Avrupa'ya bazı seyahatlerde bulunmuştur. Bu seyahatlerde birkaç liderle ve dönemin papasıyla tanışmış ve bu liderlerden bazılarının yaptıkları Machiavelli'nin düşüncelerinde etki etmiştir. Bunlardan en önemlisi acımasız Cesare

²⁵⁵ Antonia Gramsci, *Modern Prens, Machiavelli, Siyaset ve Modern Devlet Üzerine*, çev.

Pars Esin, Ankara, Dipnot Yayınları, 2018, s.19

Borgia'ydı. Borgia gücü kısımlarla, şiddetle elde etmişti. Machiavelli Borgia'nın yaptıklarını onaylamıştır. Çünkü eğer öldürmeseydi kendi ölecekti ve iktidarını kaybetmiş olacaktı. Bundan dolayı Machiavelli *Hükümdar* adlı kitabında yöneticiler acımasız olunması gerektiğini, korkulan biri olunması gerektiğini söylemiş, bunun içinde silahlanmaları gerektiğini söylemiştir. Bunu destekleyici olarak da Musa peygamber örneğini vermiştir. Filozof eserlerinde çokça tarihte yaşanmış örneklerden bahsetmiş ve gerçeklikten yola çıkarak bu düşünceleri söylemiştir. Çünkü gerçekte bunlar olup bitmiştir. Bu konu hakkında Machiavelli "...hayalden çok gerçeklikleri aktarmak bana daha uygun geliyor çünkü birçok kişi aslında hiç görülmemiş ve bilinmeyen cumhuriyetler veya hükümdarlıklar hayal etmiştir"²⁵⁶ der. Bu sözünden hareketle o birçok kişiden düşünceleriyle ayrıldığını söylemiş bundan dolayı hükümdarın ahlak ilkelerini, gerektiğinde terk etmesi gerektiğini savunur.

Machiavelli hükümdarlara öğütler verirken *virtù*'den bahsetmiştir. Yukarıda da bahsedildiği gibi *virtù*, erdem, cesaret anlamına gelmektedir. Machiavelli *virtù* konusunda da diğer birçok düşünürden ayrıldığını görmekteyiz. Şöyle ki Machiavelli'ye kadar gelenekselleşmiş düşüncede, hükümdar buyruklarına karşı adaletli olması, sözlerini tutması ve merhametli olması gerekmektedir. Hükümdarın *virtu*'sü bu yöndedir. Ama Machiavelli bu düşünceden ayrılp hükümdara gerektiğinde sözünü tutmayan, sevilen yerine korkulan, cömert yerine cimri, zor kullanan birisi olması gerektiğinden bahsetmiş ve diğer düşünürlerden ayrılarak böyle bir *virtu* ortaya koymuştur. Çünkü denildiği gibi Machiavelli hayali bir şey ortaya koymamış, gerçekliklerden yola çıkmıştır. Machiavelli yapıları göz ardı edip, yapılması gerekenle vakit harcamamıştır. Eğer hükümdar tamamen iyi bir insan olursa, kötüler arasında yıkıma doğru gidecektir. Bundan dolayı Machiavelli hükümdarın nasıl kötü olması gerektiğini ve bu kötülüğü yerine göre kullanmasını bilmesi gerektiğini söylemiştir. Bütün bu düşünceler Machiavelli'nin kötücül olarak düşündüğü insan doğasından

²⁵⁶ Machiavelli, *Hükümdar*, 2016, s.95

kaynaklanmıştır. Bu düşünceleriyle Machiavelli Platon, Aristoteles ve Hristiyanlık çizgisinden ayrıldığı gibi klasik hümanizmden de uzaklaşmıştır.

Machiavelli *Hükümdar* kitabının ilk bölümünde iki türlü yönetimin olduğundan bahsetmiş ve aynı kitapta monarşiden *Söylevler'de* ise cumhuriyetlerden bahsetmiştir. Burada Machiavelli'nin kendiyle çelişki içine düştüğü düşünülür, ama aslında öyle değildir. Baktığımızda iki kitapta da gördüğü, okuduğu, tanık olduğu olayları konu alarak kaleme almıştır. Bu inceleme sonucunda da İtalya'nın içinde bulunduğu durumdan dolayı tek çözümün monarşi olduğunu görmüştür. Bundan dolayı Machiavelli, Lorenzo de' Medici'ye ithaf etmek istediği *Hükümdar* kitabında monarşiden bahsetmiştir. *Söylevler* kitabında ise Roma cumhuriyetinden örnekler vererek cumhuriyeti övmüştür. Machiavelli monarşide hükümdarın kendi menfaati doğrultusunda hareket ettiğini ama cumhuriyetlerde ise halkın genelinin menfaati düşünüldüğünü söyler ve halkın menfaatini daha üstün tutar. Machiavelli hükümdarlara sevilen değil korkulan, cömert değil cimri ve gerektiğinde zor kullanması gerektiğini söylemiş ama bütün bunlara sınır getirmiştir. Bunları yaparken ölçülü olunması gerektiğini, halkın nefretini kazanılmaması gerektiğini söylemiştir. Çünkü bir hükümdar ayakta kalabilmek için her zaman halkın desteğine ihtiyaç duyar. Bundan dolayı da Machiavelli halkı üstün tutar. Aynı zamanda halkın hükümdardan daha iyi karar verebileceği görüşünde olup yönetimde halkın da söz sahibi olması gerektiğini söylemiştir. Burada da hayranlık duyduğu Roma'nın yönetimini örnek vermiştir. Roma'da halk tribünleri kurulmuş ve yönetimi daha sağlam hale gelmiştir. Görüldüğü üzere Machiavelli yine tarihteki gerçekliklerden yararlanmıştır.

Halkın desteğini iktidarda kalabilmek için olmazsa olmaz gören Machiavelli, aynı şekilde iktidara güç veren ve siyasetin ana unsurlarından olan ordu ve iyi yasalardan da bahsetmiştir. Machiavelli bu ikisinin bir hükümdara güç katacağını görüşündedir. Orduları olmayan ve savaş sanatını bilmeyen bir hükümdarın iktidarını kaybedeceğini söylemiştir. Machiavelli'nin savaşa önem vermesinin nedeni onun acımasız olmasından kaynaklanmaz aksine Machiavelli savaşın ne kadar korkunç olduğunu bilmektedir. Bu düşüncesinin sebebi Machiavelli'nin savaşın yaygın olduğu

ortamda yaşamasında ve birçok savaşa katılmasından kaynaklanmaktadır. Savaşı gerekli görmesinin diğer nedeni ise insan doğası düşüncesidir. İnsanlar doyumsuz, açgözlü olduklarından dolayı, ellerinde olan topraklarla yetinmeyip başka topraklar almaya çalışırlar. Bundan dolayı Machiavelli hükümdarlara savaşmayı, savaş stratejilerinin bilinmesi gerektiğini belirtmiştir. Yine Machiavelli insan doğasını göz önünde bulundurarak yasalar yapılması fikrindedir. Çünkü Machiavelli yasaların sınırlandırıcı bir yanı olduğunu düşünür. Aksi takdirde insanların fırsat bulduklarında kötülük yapacaklarını belirtmiştir.

Machiavelli'nin eleştiri aldığı bir diğer konuda dindir. Öncelikle Machiavelli seküler düşünceye sahiptir. Ortaçağın etkisini kaybetmiş yerine Rönesans'la beraber insan aklının ön plana çıktığı zamana denk gelen Machiavelli, siyasette insan aklını öne çıkarır ve dini etkenlerden ayıklanmış bir siyaset ortaya koyar. Çünkü Machiavelli İtalya'nın bölünmüşlüğü ve prenslikler arası bitmek bilmeyen çekişmesinin sebebini Katolik Kilisesi'nin görevini yerine getirmemesinden kaynaklı olduğunu düşünür. Bundan dolayı Machiavelli dinin siyaseti yozlaştırmasına izin vermez ama hükümdarların halkı düzene sokmak için dini kullanması gerektiğini söyler. Çünkü halk ancak Tanrı korkusuyla düzene girer. Yani toparlayacak olursak Machiavelli'nin burada eleştirdiği Hristiyanlık değil, Katolik Kilisesi'nin değiştirdiği, yozlaştırdığı Hristiyanlıktır.

Görüldüğü üzere Machiavelli'nin siyaset düşüncesi alelade söylenmiş, ütopyik, gerçeklikten uzak bir düşünce değildir. Her söylediğinin arkasında bir tarihsel gerçeklik, amacının gereklilikleri (İtalya'nın birliği), döneminin akımı olan Rönesans ve insan doğası düşüncesi vardır. Tüm bu düşünceler Machiavelli'nin acımasız, kötü, gaddar biri olduğundan ileri gelmemektir. Bu tezde Machiavelli'nin siyaset düşüncesi anlatılmış ve Machiavelli'yi "amaca giden her yol mubahtır" anlamına gelen ve Makyavelizm kavramıyla ilişkisi gösterilmeye çalışılmıştır. Unutulmaması gerekir ki her düşüncenin arkasında yatan nedenler vardır. Bu nedenleri görmezden gelip bir düşünceyi anlamamız mümkün değildir. Bundan dolayı öncelikle bu gerçeklikleri öğrenip, sonra ortaya konulan düşünceleri, fikirleri anlamaya çalışılmalıdır. İşte Machiavelli de yıllarca bu gerçekler

görmezden gelerek okunmuş ve *Hükümdar* kitabı Kilise tarafından yasaklanmış kitaplar arasında yerini almıştır. Hatta Shakespeare tiyatro oyununda Machiavelli'den kötülük peygamberi olarak bahsetmiştir. Sonuç olarak, Machiavelli bunları gaddarlığından, acımasızlığından değil, güçlü bir iktidarın ancak bu yollarla kurulabileceğini ve ancak bu yolla İtalya'nın bir araya gelebileceğini düşündüğünden söylemiştir. Kötülüğü savunmamıştır. Machiavelli her zaman devletin bekasını ve halkın refahını düşünmüş, bu amaç doğrultusunda düşüncelerini kaleme dökmüştür. Machiavelli laik, realist ve akli ön plana alan bir düşünürdür. Hayalci bir siyasi anlayış değil gerçeklikleri yorumlayıp bu doğrultuda bir siyaset anlayışı sergilemiştir.

KAYNAKÇA

AĞAOĞULLARI, Mehmet Ali vd, *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2013

AĞAOĞULLARI, Mehmet Ali ve KÖKER, Levent, *Tanrı Devletinden Kral-Devlete*, Ankara, İmge Kitabevi, 2001

ALKAN, Türker, *Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık*, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1993

ALTHUSSER, Louis, *İki Filozof Machiavelli-Feuerbach*, çev. Alp TÜMERTEKİN, İstanbul, İthaki Yayınları, 2010

ANIL, Yaşar Şahin, *Niccolò Machiavelli*, İstanbul, Kastaş Yayınevi, 2010

BALDİNİ, Enzo, *Machiavelli, Makyavelizm ve Siyasi Modernite Sorunu*, Machiavelli, Makyavelizm ve Modernite, der. Cemal Bali Akal, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 2018

BERLİN, Isaiah, *Güncelliğe Karşı Machiavelli'nin Özgünlüğü*, *Felsefelogos*, çev. Ezgi Bal, 2014, sayı:54

BLOCH, Ernst, *Rönesans Tarihi Üzerine*, çev. Hüseyin Portakal, İstanbul, Cem Yayınevi, 2002

BROTON, Jerry, *Rönesans*, çev. Hakan GÜR, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 2012

CASSIRER, Ernst, *Devlet Efsanesi*, çev. Necla Arat, Ankara, Say Yayınları, 2005

CROCE Benedetto, *Machiavelli ve Vico: Politika ve Ahlak*, *Felsefelogos*, çev. Kenan Mutluer, Sezer Karagöz, 2014, sayı:54

GRAMSCİ, Antonio, *Modern Prens Machiavelli, Siyaset ve Modern Devlet Üzerine*, çev. Pars Esin, Ankara, Dipnot Yayınları, 2018

KIZILÇELİK, Sezgin, *Sosyoloji Tarihi 1, İbni Haldun, Machiavelli, Montesquieu ve Rousseau'nun Sosyal Teorileri*, Ankara, Anı Yayıncılık, 2017

KING, Ross, *Machiavelli*, çev. Volkan Atmaca, İstanbul, Alfa Yayınları, 2011

LEDEEN, Michael Arthur, *Liderlik ve Güç Kullanımında Machiavelli*, çev. Türkân Arıkan, Elif Göktepe, İstanbul, Literatür Yayıncılık, 2003

- LUCCHESI, Filippo Del, *Machiavelli ve Spinoza'da Çatışma, Güç ve Çokluk*, çev. Orkun Güner, İstanbul, Otonom Yayıncılık, 2016
- MACHIAVELLI, Niccolò, *Floransa'da Komplolar ve Karşı Komplolar Tarihi*, çev. A. Berna Hasan, İstanbul, Özne Yayıncılık, Tarihsiz
- MACHIAVELLI, Niccolò, *Hükümdar*, çev. Nemika Ciantra Yüksel, Sibel Doğan, İstanbul, Kafka Kitap, 2016
- MACHIAVELLI, Niccolò, *Hükümdar*, ÇEV, Necdet Adabağ, İstanbul, Kültür Yayınları, 2020
- MACHIAVELLI, Niccolò, *Hükümdar*, Büyük Frederik, *Makyaveli Çürütme Denemesi*, çev. Vahdi Hatay, İstanbul, Remzi Kitapevi, Tarihsiz
- MACHIAVELLI, Niccolò, *Orta Elçilikler Mektuplar*, çev. Alev Tolga, İstanbul, Say Yayınları, 2011
- MACHIAVELLI, Niccolò, *Savaş Sanatı*, çev. Berna Hasan, İstanbul, Doruk Yayıncılık, 2012
- MACHIAVELLI, Niccolò, *Seçme Yazılar*, çev. Hüseyin Köse, Ankara, Öteki Yayınevi, 2000
- MACHIAVELLI, Niccolò, *Siyaset Üzerine Konuşmalar*, çev. Hakan Zengin, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2017
- MACHIAVELLI, Niccolò, *Titus Livius'un İlk On Kitabı Üzerine Söylevler*, çev. Alev Tolga, İstanbul, Say Yayınları, 2017
- MACINTYRE, Alasdair, *Ethik'in Kısa Tarihi, Homerik Çağdan Yirminci Yüzyıla*, çev. Hakkı Hünler ve Solmaz Zalyüt Hünler, İstanbul, Paradigma Yayınları, 2001
- MARLOWE, Christopher, *Maltalı Yahudi*, çev. Özdemir Nutku, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016
- MOSCA, Gaetano, *Siyasi Doktrinler Tarihi Eskiçağ'dan Zamanımıza Kadar*, çev. Samih Tiryakioğlu, İstanbul, Bilge Kültür Sanat, 2019
- ÖZMAKAS, Utku, *Fortuna ve Fortuna*, FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi), Sayı:27, 2019
- ÖZMAKAS, Utku, *Prens: Machiavelli'nin Muazzam Muamması*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2019
- RUSSELL, Bertrand, *Batı Felsefesi Tarihi (Yeni Çağ)*, çev. Muammer Sencer, İstanbul, Kıtış Yayınları, 1970

SKINNER, Quentın, *Machiavelli*, çev. Nursu ÖRGE, Ankara, Dost Kitabevi, 2017

ŞENEL, Alâeddin, *Siyasal Düşünceler Tarihi, Tarihöncesinde İlkçağda Ortaçağda ve Yeniçağda Toplum ve Siyasal Düşünüş*, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları,n2019

TEKTAŞ, Turan, *Niccolò Machiavelli*, İstanbul, Parola Yayınları, 2019

ZELYÜT, Solmaz, *Makyavelyen Virtù, Machiavelli, Makyavelizm ve Modernite*, der. Cemal Bali Akal, Ankara, Dost Kitabevi, 2018

